

MARCI TVLLII

CICERONIS

TOPICA.

PETRI VELLEII

*Gueuare notis ex-
plicata.*

HISPALI
Apud Alfonsum Escribanum,
via Serpentina.

1573.

EL REY.

PO R quanto por parte de vos don Pero Velez de Guevara Prior y canonigo en la sancta yglesia de la ciudad de Seuilla, nos fue hecha relaciõ que vos auia des fecho vn libro, intitulado Annotaciones, sobre los Topicos de Ciceron, el qual era muy vtil y prouechoso para todas las profesiones, suplicandonos os mãdassemos dar licẽcia para lo poder imprimir, y Preuilegio por veynte años ò como la nuestra merced fuesse: lo qual visto por los del nuestro consejo y como por su mandado se hizieron las diligencias que la pragmatica por nos fecha sobre la impressiõ de los libros dispone. Por os hazer bien y merced fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razõ. Y por la presente vos damos licencia y facultad para que por tiempo de diez años primeros siguientes que corran y se cuenten desde el dia dela data desta nuestra cedula, vos, o la persona que vuestro poder vuiere, podays imprimir y vender el dicho libro que de suso se haze mencion. Y por la presente damos licencia y facultad à qualquier impresor de nuestros Reynos que vos nõbraredes, para que por esta vez lo pueda imprimir, con que despues de impresso antes que se venda lo traygays al nuestro cõsejo para que se corrija con el original que va rubricado y firmado al cabo de Pedro del marmol nuestro escriuano de camara de los que residen en el nuestro consejo, y se os tasse el precio que por cada volumen vuieredes de auer. Y mandamos que durante el dicho tiempo, persona alguna sin vuestra licẽcia no lo pueda imprimir ni vèder, sopena que el que lo imprimiere, ò vendiere, aya perdido y pierda todos y qualesquier libros y moldes que del traxere ò vendiere en estos nuestros Reynos. Y mandamos à los del nuestro Consejo, Presidentes è Oydores de las nuestras Audiencias, Alcaldes, alguaziles de la nuestra casa y corte y chancillerias, y à todos los Corregidores, Asistente, Governadores, Alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y justicias qualesquier de todas las ciudades, villas y lugares de los nuestros Reynos y Señorios, assi à los que agora son, como à los que Seran de aqui adelante, que vos guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced que ansi vos hazemos, y contra el tenor y forma della no vos vayan ni passen, ni consientan yr ni passar por alguna manera sopena de la nuestra merced, y de diez mil maravedis para la nuestra camara. Fecha en Madrid à veynte y nueue dias del mes de Agosto, de mil y quinientos y setenta y dos años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad.

Antonio de Erasso.

A 2

EL maestro Segura Cathedratico de Re-
thorica en la Vniuersidad de Alcala, digo
que por mandado de su magestad y de los se-
ñores de su muy alto consejo, he visto con la
atencion que he podido este libro de don Pe-
ro Vellez de Gueuara, sobre los Topicos de
Tulio, y me parece que no tiene cosa alguna
que contradiga a nuestra sancta fe catholica,
y que es libro de mucha y buena doctrina, de
donde resultara gran prouecho a la republi-
ca, y que assi es muy justo que se imprima.

Y firmelo de mi nombre, en veynte
y vno de Agosto, de mil y
quinientos y seten-
ta y dos.

**El Maestro
Segura.**

3
ILLVSTRM

OMNIVM BONARVM

DOCTRINARVM CVL

TRICI CONSERVATRI

CIQVE MAGNAE ACA

DEMIAE SALMANTI

CENSI PETRVS VEL

LEIVS GVEVARA AL

TRICI PISSIMAE

BLANDISSIMAE

BENEMERENTI

ALVMNVS NV

TRICIA.

(?)

A 3

MARCI TVLLII

M CICERONIS AD C.

TREBATIVM TOPICA.

(?)

MAIORES NOS
res scribere ingressos C. Tre-
bati, & ijs libris, quos breui tē-
pore satis multos edidimus, di-
gniores, è cursu ipso reuoca-
uit volūtas tua. Cum enim me
cum in Tusculano esses, & in bibliotheca se-
paratim vterque nostrum ad suum studium li-
bellos, quos vellet, euolueret, incidisti in Ari-
stotelis Topica quædam, quæ sunt ab illo plu-
ribus libris explicata. Qua inscriptione com-
motus, cōtinuo à me eorum librorum senten-
tiã requisisti. Quam sibi cum exposuissem, di-
sciplinam inueniendorum argumentorum, vt
sine vllō errore ad eam rationem via perueni-
remus ab Aristotele inuenta, libris illis conti-
neri; verecunde tu quidem, vt omnia, sed ta-
men vt facile cernerē te ardere studio, mecū,
vt tibi illa traderem, egisti. Cum autem ego te
non tam vitandi laboris mei caussa, quã quod
inte-

interesse tua arbitrarer, vel vt eos per te ipse legeres, vel vt totā rationē à doctissimo quodam rhetore acciperes, hortatus essem: vtrunque, vt à te audiebam, es expertus. Sed à libris te obscuritas reiecit. Rhetor autem ille magnus, vt opinor, Aristotelica se ignorare respōdit. Quod quidem minime sum admiratus, eum philosophum rhetori non esse cognitū, qui ab ipsis philosophis, præter admodū paucos, ignoretur. Quibus eo minus ignoscendum est, quod nō modo rebus ijs, quæ ab illo dictæ & inuentæ sunt, allici debuerunt: sed dicendi quoque incredibili quadam cum copia, tum etiam suauitate. Non potui igitur tibi sæpius hoc roganti, & tamen verēti ne mihi grauis esses, (facile enim id cernebā) debere diutius, ne ipsi iuris interpreti fieri videretur iniuria. Etenim cum tu mihi, meisq; multa sæpe cauisses, veritus sum, ne, si ego grauarer, aut ingratum id, aut superbum videretur. Sed dum fuimus vnà, tu optimus es testis, quam fuerim occupatus. Vt autem à te discessi in Græciam proficiscens, cum opera mea nec respub. nec amici vterentur, nec honeste inter arma versari possem, ne si tuto id quidem mihi liceret, vt veni Veliam, tuaq;

MARCI TULLII CICER.

tuarum & tuos vidi, admonitus huius æris alieni, nolui deesse ne tacitæ quidem flagitationi tuæ. Itaque hæc, cum mecum libros non haberem, memoria repetita in ipsa navigatione conscripsi, tibi quoque ex itinere misi: ut mea diligentia mandatorum tuorum, te quoque, & si ad monitorem non eges, ad memoriam nostrarum rerum excitarem. Sed iam tempus est ad id, quod instituimus accedere.

PETRI VELLEI

Gueuaræ ad Topica Ciceronis Notæ.

MARCI Tullij Ciceronis. Cuius in Pandectarum libris mentio est in. l. 2. §. post hos quoque. D. de orig. iur. l. Fulcinius. §. latitare. D. quib. ex caus. in pos. l. Cicero. D. de poenis. l. littus. D. de verb. sig. idque; Forculus dialogo trigesimo octavo notavit. Sed & eiusdem, lex, in questionibus. D. ad leg. iul. mai. alterius vero Ciceronis meminit. l. Aurelius symphorinus. §. Menia testamento. D. de liberat. leg.

- 2 Ad C. Trebatium. Iacobus Labittus aduertit, Trebatij scripta in Pandectis septuaginta nouem legibus citari: semel in institutionibus Iustiniani, titulo de Codicil. §. 1.
- 3 Topica, Topos, idest locus. Topicus, localis. Topice Topices

pices, ars inueniendi loca argumentorum. Infra, inueniendi vero artem quæ Topice dicitur. Et Topica Topicorum, eadem ars; hic in proœmio, Aristotelis Topica quædam. Et libro septimo epistolarum ad diuersos, epistola decima nona institui Topica Aristotelica conscribere.

Maiores nos res. Exordio, vt decet, beneuolum, docilem, attentum facit auditorem. Id per partes Boetius explicat, maiores autem res appellat moralem philosophiam, maior est enim morum ratio, quam peritia differendi.

Ingressos. Ingredi hic est incipere. Sic est ad Atticum. Cum ingressus essem dicere. Et in Academicis quæstionibus quod nos facere ingredimur.

Et ijs libris. Quidam libros de philosophia, scilicet, de finibus, de legibus, de officijs, & ceteros intelligunt. Visorius Rhetoricos potius, de Oratore, partitiones & Oratorẽ. Barba utrosque.

Cum enim mecum esses. Narratio, quæ docilem reddit auditorem, & scribendi proponit occasionem.

In Thusculano. Italiæ oppido, Telegoni, Vlyssis & Circes filij ædificio, Ciceronis villa, & Catonis Censorini ortu nobilissimo. Sed eius Romani vix postea fundamenta reliquerunt: infensi quod se Federici AEnobarbi copijs iunxisset, vt libro sexto Volaterranus scribit. Nunc Frascata dicitur, ibique sua ætate, ossa Tullie Ciceronis filie inuenta, Beroaldus ait.

Pluribus libris. Topicorum libros octo scripsit Aristoteles quos Latinos fecit Boetius.

B Discipuli

- 10 **Disciplinam inueniendorum argumētorum.** *Breui propositione finem operis & summā ostendit: simul que auditorem docilem redit.*
- 11 **Verecunde tu quidem.** *Captat beneuolentiam à persona auditoris.*
- 12 **Non tam vitandi laboris mei causa.** *Excusatione lenit Trebatij animum, si forte erat subiratus, quod Cicero id sibi non concessisset.*
- 13 **Per te ipse legeres, vel vt totam rationē.** *Nam & exercitatione & interprete doctoreq; opus esse ad hęc artē, Cicero ad Trebatium scribit, lib. 7. epist. decima nona.*
- 14 **A libris te obscuritas reiecit.** *Proposita rei difficultate redit Trebatium attentum. De Aristotelis in scribendo obscuritate, Visorius ex Rodolpho & Themistio quaedam, alij autores multa tradiderunt.*
- 15 **Rhetor autem ille magnus.** *Ironia.*
- 16 **Minime sum admiratus eum philosophum.** *Hic quoque attentionem captat: quia aliorum segnitie & negligentia reprehēsa, nos efficimur diligentiores. Sed & benenolus quoq; Trebatius fit dū eo nomine laudatur, quod curiose extra suam professionem inquirat ea, quę turpiter ipsius artis lateant professores.*
- 17 **Sed dicēdi quoque incredibili quadā, cum copia, tum etiā suauitate.** *Cicero in Oratore. Theophrastus diuinitate loquēdi nomen inuenit, & Aristoteles Isocratē ipsum laceſsiuit. Et in Lucullo. Veniet illud flumen orationis aureum fundens Aristoteles. Et rursus ibidem.*

Aut ipsum Aristotelem, quo profecto nihil est acutius, nihil politius. Quintilianus lib. 10. Quid Aristotelem? quem dubito sententia rerum, an scriptorum copia, an eloquentiae suauitate, an inuentionum acumine, an varietate operum clariorem putem.

Ne ipsi iuris interpreti. Ratio ex circumstantia, qua 18 per amplificationem personae captat beneuolentiam.

Aut ingratum, id aut superbum videretur. In- 19 gratum, cum tu mihi meisque saepe cauisses: superbum, si tibi saepius hoc roganti negarem.

Cauere. Ut Brissonius, Hotomanus, Brechæus notat ver 20 bum fuit iurisconsultorum proprium, qui alijs cauere dicebantur, cum ne ab aduersario caperentur, certis adhibitis formulis providebant. Vnde Cicero in epistola ad Trebatium. Tu qui ceteris cauere didicisti, in Britannia ne ab essedario decipiaris caue. Et Plautus in Epidico. Hic poterit cauere recte iura, qui et leges tenet.

In Græciam proficiscens. Cum libera legatione ut 21 ipse refert in epistolis ad Atticum. Et in oratione pro. l. Flacco. Et Philippica prima.

Nec honeste inter arma. Extincto enim à cõiuratis 22 Cesare, Antonius tyrannidem affectabat.

Vt veni Veliam. Mela libro secundo, capite quarto. Hinc 23 in Thuscum mare deflexus est, et eiusdem terrae laterum, Terina, Hippo nunc Vibon, Tempesa, Clampetia, Blanda, Buxentum, Velia, Palinurus, olim Phrygiæ gubernatoris, nunc loci uomen: Pestanus sinus, Pestum oppidum,

*Silarus amnis, Picētia: petrae quas Sirenes habitauere, Mi-
neruae promōtorium, opima Lucaniae loca. Et Plinius libro ter-
tio. cap. quinto. Tenuerūt eam Pelasgi, Oenotri, Itali, Mor-
getes, Siculi, Graeciae maximae populi, nouissime Lucani à
Samnitibus orti duce Lucio. Oppidum Paestum, Graecis Po-
sidonia appellatum, Sinus Paestanus, oppidū Helia quae nūc
Velia, Promontorium Palinurum. Et Volaterranus libro se-
xto. Elea vrbs vnde Eleates: Elienses vero ab Elide, Pisea
hinc Zeno stoicus et Parmenides fuere, hanc Plinius Pho-
censium aedificium esse dicit, vocatamq; suo tēpore Veliam.
Et Gellius lib. decimo, cap. decimo sexto, ex Higino. Velia
oppidū, à quo portus qui in eo loco est Velinus dictus, Seruio
Tullio regnante Romae conditum in agro Lucano et eo no-
mine appellatum est, nam qui ab Harpalo, regis Cyri praefe-
cto ex terra Phocide fugati sunt, alij Veliam, partim Ma-
ssiliam condiderunt.*

- 24 Memoria repetita. Reddit atentioem, proposita
brevitate rei.
- 25 Ex itinere mihi. Ex Rhegio oppido, vt cōstat ex episto-
la decima nona, libro septimo.
- 26 Et si admonitore non eges. Excusat sedulitatem
admonitionis, ne videatur exprobratio immemoris benefi-
cij, et accusatio obliuionis.

Cum omnis ratio diligens differendi duas
habeat partes, vnam inueniendi, alteram
iudicandi, vtriusque princeps, vt mihi quidē
videtur, Aristoteles fuit. Stoici autē in altera
elabo

elaborauerunt. ludicandi enim vias diligēter persequuti sunt, ea scientia, quam Dialecticem appellāt. Inueniendi vero artem, quæ Topice dicitur, quæ & ad vsum potior erat, & ordine naturæ certe prior, totam reliquerunt.

Nos autem, quoniam in vtraq; summa utilitas est, & vtranq;, si erit ocium, persequi cogitamus, ab ea, quæ prior est, ordiemur. Vt igitur earum rerum, quæ absconditæ sunt, demonstrato, & notato loco facilis inuentio est: sic, cum peruestigare argumētum aliquod volumus, locos nosse debemus. Sic enim appellatæ ab Aristotele sunt hæ quasi sedes, è quibus argumenta promuntur. Itaq; licet deffinire, locum esse argumenti sedem: Argumentū autem, rationē, quæ rei dubiæ faciat fidem.

Cum omnis. Cicero libro quarto de finibus. Cum duæ sint artes quibus perfecte ratio & oratio compleatur, vna inueniendi, altera differendi, hæc posteriorem & Stoici & Peripatetici, priorem autē hi egregie tradiderunt, illi ne attigerunt quidem. Nam è quibus locis quasi thesauris argumenta depromerentur, vestri ne suspicati quidem sunt, superiores autem artificio & via tradiderunt.

Ratio diligens differendi. Eadem Periphrasi, libro 2 secundo de finibus eam facultatem notat, quam Plato in Sophista, & Agricola libro secundo de Inventione Diale-

eticam appellant, Aristoteles Logicam.

- 3 **Duas habeat partes.** Quintilianus libro quinto, capite postremo. Namq; illi homines docti, & inter doctos verum quærentes minutius & scrupulosius scrutantur omnia & ad liquidum confessumq; perducunt, vt qui sibi & inueniendi, & iudicandi vendicent partes, quarum alteram Topichin alteram Chritichin vocant. Atq; hæc est altera logicæ partitio, primæ, vt Boetius docet, cognata: quæ deffinire, partiri, & colligere logicam dicit: rursus collectionis demonstrationem, Dialecticam, Sophisticam facit partes.
- 4 **Vtriusque princeps,** vt mihi quidem videtur, Aristoteles fuit. Qui inueniendi viam, octo libris Topicorū: iudicandi, tribus Analiticō hysteron, duobus Analiticon proteron, duobus Elenchorum, alijsque persecutus est.
- 5 **Stoici.** Ab Stoa, quod significat porticum. Erat enim Athenis porticus dicta Pæcile à varietate picturæ: Pitichilon enim est varium: eam Polygnotus pinxit gratuito, ibi Zeno docebat, à quo Zenonij siue Stoici. Vnde stoicus, & stoice, & apud Iuuenalem Satyra secunda, Stoicida.
- 6 **Dialecticem.** Nam Dialectice dialectices, & Dialectica dialecticæ dicitur. Cicero in Brutto, eam cōtractam eloquentiam appellat. Et in Oratore atq; libro secundo de finibus ait, Zenonem palmæ rhetoricam, pugno dialecticam comparasse. Illud præterea notandum, dialecticam genus, habere, Topicam & Dialecticam species: sicut adoptio, arrogationem habet & adoptionem.

Ad

Ad vsum potior erat. Inuentio sine iudicio, non equi 7
dem multum, aliquid tamen prodesse poterit: at sine inuen-
tione iudicium prodesse tantum abest vt possit, vt nec esse
quidem possit, nam cum ea sit, Et ordine naturæ cer-
te prior, fieri non potest vt de inuentione iudicetur, nisi
ea prius extiterit. Si quis & inuentione se armauerit &
iudicio, is & suis & publicis rationibus erit vtilissimus.

In vtraque summa vtilitas. Quanta ea sit docet Ci- 8
cero libro primo de Oratore, & in Brutto. Aristoteles in
Topicis. Titelmanus in prologo Dialecticæ, capite quinto.

Locos nosse debemus. Non vt inueniamus, id enim 9
nobis natura est insitum, sed vt facilius inueniamus, eaq;
que probare possint quod defendimus.

Sic enim appellatæ ab Aristotele sunt hæ qua 10
si sedes vnde argumenta promuntur. Maximas,
idest vniuersales ac notissimas propositiones, ex quibus syl-
logismorum conclusio descendit, in Topicis ab Aristotele
locos appellatas esse Boetius scribit. Nimirum quia quod
maximæ sunt, idest vniuersales propositiones, reliquas in
se velut loci corpora complectuntur: quod vero notissimæ
atq; manifestæ sint, fidem questionibus præstent, eoq; mo-
do ambiguarum rerum contineant probationes: quod pluri-
bus verbis explicat idem Boetius.

Itaque licet deffinire, locum esse argumenti se 11
dem. Sic & Quintilianns libro quinto, capite decimo. Lo-
cos appello, nõ vt vulgo nunc intelliguntur, in luxuriam &
adulterium & similia, sed sedes argumentorum, in quibus

latent, & ex quibus sunt petenda. Idemq; Alexander Aphrodisæus & Rodolphus Agricola scripserunt. Distât autem Topica Ciceronis atq; Aristotelis, ut recte Boetius docet, quod Aristoteles differit de maximis propositionibus, quas pro locis argumentorû posuit: Cicero nõ ipsas maximas propositiones, sed earum continentis differentias, locos vocat, ac de his docet. Possunt namq; maximæ illæ, multæ quantumuis et penè innumerabiles, in paucas colligi differentias: ut aliæ in genere, aliæ in definitione, aliæ in alio modo consistant: omnes præterea, quæ, verbi gratia, sub definitionis rationem cadunt, vno definitionis nomine comprehendi: Recte igitur gl. in extrauag. Provide. de sententia excom. in communib. Cum loci quinque tradit significaciones, ait Tertio modo pro efficacia argumenti: ut est locus maxima, vel differentia maximæ: secundum quod dicitur ab aristis, locus est sedes argumenti, vel illud à quo extrahitur argumentum.

- 12 **Argumentum** autem rationem quæ rei dubiæ faciat fidem. Id est probabilem excogitationem ostendentem id, de quo queritur verum esse, vel falsum. Cicero in partitionibus, argumentum dicit esse probabile inuentum ad faciendam fidem. Et libro primo de Inventione, Inuentum ex aliquo genere, rem aliquam aut probabiliter ostendens, aut necessarie demonstrans. Quintilianus libro quinto capite decimo, Argumentum est ratio probationem præstans, qua colligitur aliquid per aliud, et quæ, quod est dubium, per id quod dubium non est, confirmat: et Agricola libro

libro secūdo capite decimo tertio. Fides, inquit, quæ fit oratione, est quæ conficitur argumentando, cum rem dubiã probabiliter colligimus argumento. Cæterum, vt Boetius scribit, integram argumenti definitionem Cicero posuit hoc loco, ex genere & duabus differentijs: genere quidem, ratione: vna vero differentia, quod faciat fidem: altera quod rei dubie. *Tota definitio, argumentum est ratio quæ rei dubie faciat fidem. Aliàs Quintilianus notat, omnem ad scribendũ destinatam materiam argumentum appellari: quim et vulgo paulò numerosius opus, dici argumentosum. Quid autem inter argumētum et argumētationem distet, Boetius et Foxius tradiderunt.*

S E D ex his locis, in quibus argumēta inclu- §. I.
sa sunt, alij in eo ipso, de quo agitur, hæret: alij assumuntur extrinsecus. In ipso, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus, quæ quodam modo affectæ sunt ad id, de quo quæritur. Extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt, longeque disiuncta sunt.

S E D ex his locis. Aristoteles, vt Foxius notat, I
locos nõ distinguit, sed quatuor dum taxat genera quæstionum tradit, ad quæ loci omnes redigantur. Vnde libro primo Topicorũ ait. *Omnis enuntiatio, atq; omnis quæstio vel ad genus, vel proprium, vel accidens, vel ad defini-*

tionem refertur. Sunt qui locos in maximas propositiones
 & in maximarum differentias diuidant: alij in eos qui sub-
 stantiæ insint, aut in eos qui extra substantiam sint positi,
 aut in medios. Alij in eos qui vel in ipso sint de quo agi-
 tur, vel aliunde trahantur, vel assumantur extrinsecus.
 Itaq; aliter Aristoteles, aliter Cicero, aliter diuus Augu-
 stinus, Themistius, Gamarus, aliter Agricola, Titelmanus
 Barba, aliter Trapezuntius, aliter Bucoldianus. Sed & è
 nostris Albericus, Speculator, Baldus, Euerardus, Can-
 tiuncula diuersam sequuti sunt viam: Namq; alij s alie
 res, aridentque, placentque. Vt est apud Homerũ. Sed pro-
 fecto, vt recte Boetius scribit, nihil Ciceronis de definitioni
 ac diuisioni posse videtur addi, vel minui: quoniam quidem
 breuiter cuncta complectitur.

- 2 In eo ipso de quo agitur. Omnis propositio, omnisq;
 questio prædicato constat atq; subiecto. Cum enim vtraque
 affirmationem habeat & negationem, id in omni ambigui-
 tate queritur, vtrum prædicatus terminus subiecto insit,
 an non. Itaq; prædicatũ vel subiectũ esse ipsum, de quo agi-
 tur, Boetius, Latomus & Barba putauerunt. Verum hi ter-
 mini per se neq; argumenta sunt, neq; præstare argumenta
 possunt: alioqui dubitatio nulla esset. Sumenda sunt argumẽ-
 ta vel ex his quæ in ipsis terminis insunt, vel extrinsecus
 posita sunt: modo, vt est apud Agricolam, consentanea ter-
 mino sint, & à proposita re non abhorrentia.
- 3 Herent. Loci igitur ab terminis quibus insunt diuersi
 sunt. Vnde sequitur.

In ipso tum ex toto. Quasi aliud sit ipsum quam totū 4
 Cū enim terminus in quæstione positus deffinitionē habeat,
 partes, nomē & relationem ad aliquid; alium, vt est apud
 Boetiū, necesse est esse intellectum rei quæ cōplicata atque
 inuoluta est; alium eiusdem rei explicatæ & dissertæ, quod
 facit deffinitio, si vt Quintiliano placet, est rei propositæ pro
 pria, dilucida & breuiter comprehensa verbis enuntiatio.
 Etsi igitur vnū idemq; est deffinitionis & deffinitæ rei sub
 iectū, tamē nemo non aliter afficitur prolato nomine homo,
 aliter audita deffinitione, homo est animal rationale mor
 tale. Deffinitionem Cicero appellat totum vel quod totā rei
 substantiam breuiter declaret, proposita, vt Aristoteles li
 bro septimo Topicorū ait, essentia & natura rei: vel quod
 omne id de quo agitur, genere, auctore Porfirio, tanquā ma
 teria, & differentia quasi formæ constet, deffinitio vtran
 q; partem comprehendat. Atq; hæc Visorius & Barba
 probauerunt.

Tum ex partibus eius. Boetius & Barba dicūt, quæ 5
 supra in deffinitione sunt dicta de partibus quæ substan
 tiam iungunt, ad eas quoq; partes transferenda esse quæ
 magnitudinem copulant. Itaq; licet nihil aliud sit domus
 quam quod fundamento, parietibus & tecto continetur,
 tamen non eundem habemus intellectum cum domum in
 tegram, quem cum eius partes consideramus. Eoq; sen
 su partes in eo ipso de quo agitur herent, nec idem
 sunt.

Tum ex nota. Quintilianus libro primo capite 6
 nono.

nono. Etymologia, inquit, quæ verborum originem inquirat, à Cicerone dicta est notatio, quia nomen eius apud Aristotelem inuenitur Symbolon, quod est nota: nam verbum ex verbo ductum, idest Veriloquium, ipse Cicero qui finxit reformidat. Sunt qui vim potius intuiti, Originationem vocent. Ex nota autem locum ab eo termino diuersum, esse qui in quæstione constituatur, apertissimum esse Boetius & Barba recte putat. Quis enim dicat, id esse cuiuslibet rei vocabulum, quod res ipsa est quam designat? Imo Rodolphus notam à substantia separat, & inter locos externos cõnumerat, fortuitam, vt Latomus ait, verbi conditionem spectans, quæ addi potest rei, & detrahi: Cicero sensum potius attendens, qui non separatur à re, sicut nec deffinitio à deffinito, notam herere rei de qua agitur, potius scribit.

- 7 Tum ex ijs rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id de quo quæritur. Hæc quoque etsi extra posita videantur, terminũ tamen, vt Boetius notat, in quæstione propositũ velut è regione respiciũt, ideoq; affecta dicuntur. Verbo, vt est apud Gelliũ libro. 3. cap. 16. non vulgaris significationis. Affecta enim, inquit, sicuti M. Cicero & veterũ elegantissimi locuti sunt, ea proprie dicebãtur, quæ non ad finem ipsum, sed proxime finem progressa deductæue erant. Hoc verbum ad hanc sententiam in Cicero nis oratione fuit, quam dixit de prouincijs consularibus. Quæ vero Cicero affecta ad id de quo quæritur, Boetius in relatione posita dixit, Quintilianus ad aliquid, sic enim scribit

scribit libro quinto capite decimo. Cicero genus & speciē, quam eandem formam vocat, à finitione diducit, & ijs quæ ad aliquid sunt, subiicit. Idq; à quorundam calumnia Visorius defendit.

Extrinfecus autem dicuntur, quæ absunt longeque disiuncta sunt. Scilicet ab eo de quo agitur: qualia sunt testimonia. Hic multa Boetius quærit, multa Visorius, quæ transcribere, ad me pertinere non arbitror.

SED ad id totum, de quo differitur, tum de §. II.
 finitio adhibetur, quæ quasi inuolutū euoluit id, de quo quæritur. Eius argumenti talis est formula: ius ciuile est æquitas constituta ijs qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinēdas. Eius autem æquitatis utilis est cognitio, utilis est ergo iuris ciuilis scientia.

Sed ad id totum de quo differitur. Ad totum, ut
 Visorius notat, tres loci adhibentur, qui totam eius de quo differitur substantiam complectuntur. Definitio, partes, nota. Nam & definitio proposito genere & differentijs, quibus terminus constat omnis: partitio enumeratione partiū, quas simul toto esse æquales necesse est: nota per etymologiam: id de quo agitur, quasi inuolutum euoluunt.

Tum definitio adhibetur. Definiēdi leges, huiusq; 2
 loci vsum abunde explicant, præter Aristotelis & Cicero
 nis interpretes, Titelmanus libro quinto Dialecticæ capite
 tertio

tertio. *Bucoldianus* libro primo de *Inuentione*. Atq; ex nostris, multis è iure propositis exemplis *Euerardus* in ceterum locis cap. tertio. *Cantiuncula* in *Topicis* legalibus. *Appellus* in *methodica* *Dialectices* ratione ad iuris prudentiam accommodata cap. primo. *Gamarus* lib. primo *Dialecticæ* legalis. Quamquam autem multi sunt definitionum modi, ad duo tamen referri posse *Foxius* ait, *Vsióden* siue *substantialem*, *Hyppographichen* idest *descriptionem*.

- 3 Quæ quasi inuolutum euoluit id de quo quæritur. Id enim est propriū definitionis munus. Vnde apud eundem *Ciceronem* libro primo de *Oratore*. Præcipit ratio atq; doctrina, ut vis eius rei quæ definias, sic exprimatur, ut neq; absit quidquæ, neq; supersit. Idē in *Oratore* scribit. *Definitio* est oratio, quæ quid sit id, de quo agitur ostendit quam breuissime. Et ad *Heren.* lib. quarto. *Definitio* est quæ rei alicuius proprias amplectitur potestates breuiter & absolute. *Quintilianus* quoq; lib. septimo cap. quarto. *Finitio* est, inquit, rei propositæ, propria & dilucida, & breuiter comprehensa verbis enunciatio. Atque *Aristoteles* libro primo & secūdo. *Topic.* ait. *Definitio* est quæ quid res sit significat. Et idē *Gellius* probat. lib. quarto cap. primo. Et sensit *Bartol.* & iuris interpretes in. l. 1. ff. de *Testam.* *Cardin.* in. c. *Perpēdimus.* De *sentent. excom.* *Alciat.* lib. quarto *paradox.* cap. primo. Et lib. sexto cap. nono. Quæ cum ita sint, recte *Cicero* in *Oratore* ad *Brutum*. Quoniam in omnibus, inquit, quæ ratione docentur, & via, primū cōstituentū est quid, quidque sit, nisi enim inter eos qui disceptent, conuenit

conuenit, quid sit illud, de quo ambigitur, nec recte differi, nec vnquam ad exitum perueniri potest: explicanda est sepe verbis mens nostra de qua; re: atque inuoluta rei notitia definiendo aperienda est. Quod idem & lib. primo de finibus. Et lib. primo de officijs dixit. Et apud Platonem est in Phedro siue de pulcro. Et apud Vlpianum in. l. prima. ff. de Iustit. & iure. Et in. l. prima. ff. de rebus creditis.

Eius argumēti talis est formula. *Quaestio est, an in* 4
ris ciuilibus cognitio, utilis scientia sit. Idest, an sciētia utilis
quae oratio vicem tenet praedicti, cōueniat subiecto, hoc
est iuri ciuili. Maxima propositio extra syllogismū est, atq;
ad differētiā definitionis pertinet. Ea esse videtur. Quod de
finitioni conuenit, conuenit & definitae rei. Quā & Bartol.
ī. l. 1. ff. de testa. & Abb. in Rub. de sētēt. exco. probauerūt.
Ius ciuile est aequitas constituta ijs, qui eiusdē 5
ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. A Equita
tē loco generis bene posuit. Nā & Alciatus libro secundo
Parergon. cap. vndecimo, ait. Nihil aliud esse ius, quam
epiichean in artē redactā. Et Hotomanus de verbis iuris.
Itaque proprie, inquit, nihil aliud aequū aut aequitatē esse,
quam ius, facile mihi persuadeo. Apud Connanū quoq; lib.
primo Cōment. cap. 11. ita scriptū est. A Equitatis hoc vnū
& solum negociū est, legum scriptarū volūtates, & quasi
cognitiones omnes & sensus bene nosse, eosq; pro sua boni
tate adducere ad naturalem rationem. Differentias quoque
recte Cicero addidit: inter quos sit: & ad quē finē cōstitu
ta aequitas. Idest, materiā & finem: quia, vt idē in libris de

Oratore, & in orationibus sæpius ait, legitimam in rebus
causisque civium equalitatem conseruare, scopus est iuris
civilis: cuius recta ex supradictis cõstituitur definitio. Quã
Corasius de iuris arte, prima parte, cap. vigesimo primo: et
secunda parte cap. decimo: Hotomanus in Partitionibus iu-
ris civilis. cap. primo: Brissonius lib. primo, de verborũque
ad ius pertinent signific. probauerunt.

§. III. **TVM** partium enumeratio, quæ tracta-
tur hoc modo: si neque censu, neque vin-
dicta, nec testamento liber factus est, non est
liber: neque est vlla earum rerum, non est igitur
liber.

I Tum partium enumeratio. Questio an Stichus, quẽ
seruum fuisse constabat, libertatem sit cõsequutus. Stichus
subiectum est: prædicatũ, libertas: Maxima propositio, totũ
ei coniungi nequit, cui nulla cõuenit partium. Hic locus, vt
lib. quinto, cap. decimo, Quintilianus scribit, et ad proban-
dũ valet, & ad refellendum. Probãti interim satis est vnũ
habere, hoc modo: vt sit ciuis, aut natus sit oportet, aut fa-
ctus. Negãti vtrunque tollendum est, nec natus, nec factus
est. Fit hoc & multiplex, ideoq; argumentorũ est genus ex
remotione, quo, modo efficitur totum falsum, modo id quod
relinquitur verum. Totum falsum est hoc modo: pecuniam
te credidisse dicis, aut habuisti ipse, aut ab aliquo accepisti
aut inuenisti, aut surripuisti. Si neq; domi habuisti, nec ab
alio

alio accepisti, nec cætera, non credidisti. Reliquum fit verum sic: hic seruus quæ tibi vendicas, aut verna tuus est, aut emptus, aut donatus, aut testamento relictus, aut ex hoste captus, aut alienus. Deinde, remotis prioribus, supererit alienus. Boetius ait partes duobus modis dici: vel species, quæ nomen totius integrum capiunt, velut homo & equus, vtraque animalia nuncupantur: vel membra, quæ coniuncta, totius capiunt nomen, singula non ita: nam fundamenta, parietes, tectum simul domus dicuntur: fundamenta per se, domus non sunt, neque parietes, neque tectum. Sed quod de membris dicitur, Cantiuncula & Appellus ex parte verum putat, ex parte falsum: nam partes Homogenis singulas totius nomen sortiri constat, siquidem quælibet pars aquæ, aqua est. Et quamlibet fundi partem, dici fundum probat. l. locus. ff. de verb. sig. Sunt huius argumentationis ab enumeratione partium passim in iure exempla in. l. filius. §. filius familias. ff. de lib. & post. c. venerabilem. De elect. c. quanto. De iur. iur. c. si vir. De cogn. Spir. c. Inquisitioni. De sentent. exc. Cuius usum præter Aristotelem lib. secundo Topic. Gellium lib. secundo. Noct. att. cap. septimo. Lib. quinto cap. undecimo. Lib. septimo cap. tertio. Copiose docent Euerardus loco nonagesimo sexto. Cantiuncula loco sexto, & octavo. Gamarus lib. secundo. Appellus cap. secundo. Bucoldianus lib. primo cap. septimo. Et Titelmanus lib. quinto cap. trigesimo octo. & nono.

Neque censu. De eiusmodi libertate, Cicero lib. primo de Oratore, ait. Quid de libertate? quo iudicio nullum gravius

C

esse

esse potest? nonne ex iure civili potest esse contentio, cum quaeritur is, qui domini voluntate census sit, si lustrum non sit conditum, sit ne liber? Et Ulpianus titulo primo, ex triginta, scribit. Censu manumittebantur olim, qui lustrali censu Romae iussu dominorum, inter ciues Romanos censum profitebantur. Sigonius libro primo de antiquo iure ciuium Rom. cap. sexto putat, manumissionem per censum Seruium Tullium regem instituisse, quod is & census auctor fuerit, & seruis liberandis initium attulerit.

- 3 Neque vindicta. Ulpianus, vindicta, inquit, manumittuntur apud magistratum: velut Praetorem, Consulem, Proconsulem: Et Sigonius ait. Vindictae rationem intulisse fertur P. Valerius Poplicola anno post reges exatos, cum de premijs vindicis serui, qui coniurationem indicauerat, ad populum tulisset. A quo etiam vindictae nomen ductum existimant. Inter quos est Liuius qui ita scribit. Premium indici pecunia ex aerario, libertas & ciuitas data. Ille dicitur vindicta liberatus. Quidam vindictae quoque nomen tractum ab illo putant, vindici ipsi nomen fuisse. Post illum obseruatum, ut qui liberati essent, in ciuitatem accepti viderentur. Quae verba cum, ut opinor, Plutarchus legisset, ea ita in Poplicola explanauit, ut scripserit Valerium decreuisse ut vindex primus Libertinus ciuis Romanus fieret, & in qua veller tribu suffragium ferret. Itaque in libro etiam, quem de sera Dei vindicta reliquit, scripsit. Romanos, eorum corporibus, quos in libertatem assererent, tenuem festucam imposuisse. Haec potestas post a Consule ad Praetorem

torem Urbanū trāslata est, ut vindicta, idest, virga in ca-
 put imposita manumitteret: quam intellexit Persius Satyra
 quinta cum cecinit. Vindicta post quam meus à Pretore re-
 cessi, Cur mihi non liceat, iussit quodcunq; volūtas? & Cice-
 ro in Rabiriana cū dixit. Servos nostros omnium suppliciorū
 metu dominorū benignitas vna vindicta liberat. Est libro
 quadragesimo Pādectarū Titulus de manumissis vindicta.
 Et libro septimo Codicis titulus de vindicta libertate et a-
 pud conciliū manumissione: quibus, iura huius manumissio-
 nis explicātur. Eius autē solēnia verba, Brissonius lib. 1. se-
 lect. c. 11. & Reuardus lib. 4. variorum. c. nono posuerunt.
 Nec testamento. De hoc quoque genere multa sunt in 4
 prædictis libris, & Iuriscōsultorū respōsa & placita impp.
 Sed an id originē à .12. tab. duxerit, Sigonius dubitat, in qui-
 bus cū esset: vti suæ rei quisque legassit, ita ius esto. Inter-
 pretatur Pomponius, etiam ad manumissiones pertinere, ut
 quotquot è suis quisque servis, liberos relinquere vellet,
 posset. Vlpianus sine dubitatione scribit, ut testamento ma-
 numissi liberi sint, lex. 12. tab. facit, quæ confirmat quod da-
 tum legatum est; quod recte ibi interpretatur Cuiacius.
 Si neque censu neque vindicta nec testamēto 5
 liber factus est, nō est liber. Quid ita? nōne ut Iusti-
 nianus Imp. lib. 1. Instit. scribit, multis modis manumissio
 procedit? aut enim, inquit, ex sacris constitutionibus in sa-
 cro sanctis ecclesijs, aut vindicta, aut inter amicos, aut per
 epistolam, aut per testamentum, aut per aliam quālibet vl-
 timam voluntatē. Sed & alijs multis modis libertas seruo

competere potest, qui tam ex veteribus, quam ex nostris constitutionibus introducti sunt. Procedit certe, sed nunc Cicero de propria & maxima libertate agit, non de media aut minima, de quibus Alexander ab Alexandro lib. quarto Gen. dier. cap. decimo. Politianus. cap. octuagesimo quarto Miscell. Antonius Augustinus lib. tertio emendat. cap. septimo. Alciatus. in. l. liberti. ff. de verb. sign. & lib. primo Parer. cap. decimo sexto. Plura tradiderunt. Maxima igitur, quæ eadem legitima dicebatur libertate, Ciuitatem simul Romanam manumissus consequebatur. Erat autem ea tantum legitima, Ciceronis ætate, quæ vindicta, Censu aut testamento daretur. Et ita Vlpianus scribit titulo primo: Ciues Romanos esse libertos qui vindicta Censu aut testamento, nullo iure impediante manumissi essent. Cæteros manumissionis modos ciuitatem non præstitisse Hotomanus probat in indice legum Romanarum dum ait. Tullere. M. Iunius Silanus. L. Norbanus Balbus Coss. an. D C C L X X I. Ut ij serui qui neque Censu, neque vindicta, neq; testamento, sed aut per epistolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione liberi fierent, non ciues Romani, sed eodem iure, quo latini coloni essent. Quæ quidem omnia Theophilus lib. primo institutionum titulo quinto exactius est persecutus, quare operæ pretium erit eius verba recitare. Est, inquit, apud Romanos legitima ætas, est & naturalis ætas. Est legitimum dominium, est & naturale dominium. Est legitimus modus manumissionis, est & naturalis modus manumissionis. Et naturalis quidem ætas est, quæ minor est triginta annis, legitima ve-

ro, quæ maior est anno trigesimo. Nō quod etatē maiorem triginta annis, natura nō agnoscat, quoniā omnis etas naturalis est. Sed quod specialiter lex, etatis quæ annos triginta excedit meminerit, ideo dixi hanc etatem esse legitimā. Est etiam vt dixi naturale dominium, est & legitimum dominium. Et naturale dominium dicitur in bonis, & dominus bonorum dominus. Legitimum vero dicitur iure Quiritum idest Romanorum. Romani enim Quirites à Romulo, à quo originem ducunt vocantur, & dominus dicitur, iure Quiritū dominus. Quod si quis vtrunque dominiū habeat, is pleno iure dominus dicitur: vt ambo dominia habens naturale & legitimum. Est & legitimus modus manumissionis, & naturalis modus manumissionis: & legitimus modus tribus modis procedit, Vindicta, Censu, Testamento. Et vindicta erat apud magistratum facta manumissio. Dicta est autem vindicta quod vindicaretur mancipium in naturalem libertatem: aut à Vindicio quodam, qui cum seruus esset, eruptā aduersus Romanos coniurationē in iudicio suo patefecit; publiceque à Romanis manumissus est: & in honorē eius, quicūque apud magistratum manumittuntur, vindicta manumitti dicebantur. Quæ autem Censu fiebat manumissio, ea in hunc modum procedebat. Census significat tabulam aut chartam, in qua Romani facultates suas conscribebāt, vt belli tempore, pro modo patrimonij sui, vnusquisq; conferret. In hoc igitur censu, cum iussu domini seruus se liberum scribebat, liberabatur à seruitute. Testamento vero, cum quis seruū suum in testamēto liberum esse iussisset.

Naturales quoque modi manumissionis erant tres: inter amicos, per mensam, & per epistolam. Et quidem inter amicos, cum presentibus amicis quempiam manumittebant. Per mensam vero cum libertatis dandæ gratia, seruum conuiuio adhibebant. Per epistolam quando alijs in locis agenti, missis literis permittebant, ut liber viueret. His ita præcognitis, videto nunc rem de qua agimus. Cum in manumittendo seruo, tria legitima concurrebant, ut & ipse maior esset annis triginta, & dominus eius legitimus esset dominus, hoc est ex iure Quiritum: & seruus vindicta, Censu ve, aut testamento manumitteretur, nec vitium vllum aut affectus subesset: omnino is qui manumittebatur, ciuis Romanus fiebat. Quod si cum vitium nullum subesset tria non concurrebant legitima: quoniam aut seruus minor erat triginta annis: aut dominus, tantum bonorum erat dominus, nec etiam legitimum dominium habebat: aut manumissio procedebat per mensam, aut per epistolam, aut inter amicos: aut duo interdum desiderabantur legitima, aut etiã omnia tria, is qui ita manumittebatur, Latinus Iunianus fiebat. Porro cū vitium siue affectus suberat, omnino is, qui manumittebatur, fiebat dedititius. Quæ quanquã paululum post immutata ex Caio lib. primo Institutionũ probetur, dum ait. Cives Romani sunt qui ijs tribus modis, idest testamento, aut in ecclesia aut ante Consulem fuerint manumissi. Latini sunt qui aut per epistolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione manumittuntur. Dedititij vero sunt qui post admissa crimina supplicij subditi, & publice pro criminibus cessi sunt: aut

in quorum

in quorum facie vel corpore, quæcunq; indicia, aut igne, aut ferro impressa sunt: atq; ita impressa ut deleri nõ possint. Postremo sublata omnino imperialibus cõstitutionibus, hæc libertatum discrimina, idem Theophilus dicat: & ex Pandectis, Iustinianiq; Codice, & Institutionibus satis constet: tamen recte, atque è re, & tempore Ciceronem, libertatem quasi per excellentiam appellasse eam cum qua manus simul ciuitatem Romanam consequeretur, nõ etiã eam qua latinus maneret, aut dedititius, faciunt quidem superiora omnia manifestum.

T V M notatio, cum ex vi verbi argumentum aliquod elicitur, hoc modo: Cum lex Aelia Sentia assiduo vindicem assiduũ esse iubet, locupletẽ iubet locupleti: locuples enim assiduus, ut ait Aelius, appellatus ab ære dãdo. §. VI.

T V M notatio. Quintilianus lib. quinto, cap. 10. Præterea, inquit, finimus, aut vi, sicut superiora: aut Etymologia, ut assiduũ ab ære dãdo, & locupletẽ à locorũ, pecuniosum à pecorum copia. Quod autẽ Cicero notationẽ, Quintilianus Etymologiã vocat. Aristoteles lib. 2. Topic. in interpretationẽ, Agricola rei nomen appellãt. Illud Visorius et Foxius merito improbãt quod idẽ Agricola cõtra Cicero nem externũ putat, nõ internũ hunc locũ. Cuius vsum late docent Alciatus lib. primo Disputationũ. c. primo. & lib. 1. de verb. sig. in principio. Forcatulus dialogo septuagesimo tertio. Cantiuncula, Euerardus, Bucoldianus, Gamarus,

Titelmanus, locis supra relatis.

- 2 Cum ex vi verbi argumentū aliquod elicitur. Idest vt Foxius ait, Cum vim nominis interpretamur, atq; ab ea interpretatione ducimus argumentum.
- 3 Hoc modo. Sic etiam l. 1. ff. de Pactis. Pactum à pactio ne dicitur. Inde etiam pacis nomen appellatum est. Et l. 2. ff. de reb. cred. appellata est mutui datio ab eo, quod de meo tuum fit, & ideo si non fiat tuum, nō nascitur obligatio. Et l. 1. ff. de Tutelis. Tutela est vis ac potestas in capite libero, ad tuendum eum qui propter etatem suam, sponte se defendere nequit, iure civili data ac permessa. Tutores autē sunt qui eam vim ac potestatem habent, exque re ipsa nomen ceperunt: itaque appellantur tutores quasi tuitores atq; defensores: sicut æditui dicuntur, qui ædes tuentur. Ceterū in hoc exemplo subiectus terminus est lex vindicem volens assiduo assiduum: prædicatus, locupletē locupleti: Maxima propositio, interpretationē nominis, idē valere quod nomē.
- 4 Cum lex assiduo vindicē. Sic enim legendū esse, non vt vulgo habetur, Cū lex Aelia Sentia assiduo vindicem Hotomanus probat, ad fragmēta legis. 12. tab. tertia parte, cap. sexagesimo primo, dicēs. Ad eandē quoque legem ille Ciceronis locus pertinet, vbi sic scribitur. Cum lex assiduo vindicem assiduum esse iubeat, locupletem iubet locupleti: locuples enim assiduus, vt ait Aelius, appellatus est ab æredando. Quo in loco Cicero legem antiquorum instituto præcise appellās, legem .12. tab. significat. Cuius rei ignorantia factum est, vt glossema illud ex coniectura nominis Aelij

Iurisconsulti subijceretur, Aelia Sentia. Quod postea in ordinem Ciceronis verborum irrepsit. Atque eodem libro. Secūda parte, cap. quinto, idem Hotomanus, quod apud Ciceronem est pro Milone: & si per sapienter & quodammodo tacite dat ipsa lex potestatem defendendi: sic interpretatur: legem, inquit. 12. tab. intelligendam, illud primum argumento est, quod eam paucis ante versibus nominarat. Deinde quod legis appellatione, duodecim tab. intelligi, nemini mediocriter in hoc literarū genere versato, ignotum est. Ac certe non esse vanam Hotomani coniecturam, tum illud probat quod Gellius, Alexander ab Alexandro, alijq; multi, ex duodecim tab. hoc esse exēplum affirmāt: tum quod Sigonius lib primo de Antiq. Iure civ. Rom. cap. quinto scribit. Factum esse propter iuris præstantiam, ut cum quid in lege scriptum esse diceretur. 12. tab. legem aliquā intelligerent: & legitimas hæreditates, & legitimas tutelas appellarent, quæ legibus. 12. tab. constituerentur: & legis actiones, quæ à. 12. tab. lege proficiscerentur. Quorum sententia, iure quoq; videtur probari posse cap. centesimo trigesimo. ff. de verb. Sig. lege obuenire hæreditatē, inquit, nō improprie quis dixerit & eam quæ ex testamēto deferretur: quia lege. 12. tab. testamētariæ hæreditates cōfirmātur. Vindicem. Boetius, Visorius interpretantur, qui alterius causā suscipiat vindicandam, veluti quos nunc procuratores vocamus. Latomus atq; alij interpretes hac lege cautū putant, ne quis seruum pecuniosum in libertatē adsereret, nisi ipse dives esset & pecuniosus, ne si tenuioribus

id liceret, facile corrumpere a servis, qui eos in libertatem vindicarent. Melius Budæus in annot. ad legem fin. ff. de pign. act. assiduos vindices pro locupletibus fidei iussoribus accipit. Et Hotomanus ait: fortasse non incommode dici posset, vindices eosdem fuisse, qui & vades dicebantur. Nam Festus, vindex, inquit, ab eo quod vindicat quo minus is qui pressus est, ab aliquo teneatur. Et l. quos nos. §. 1. ff. de verb. sig. ait. Locuples est qui satis idonee habet, pro magnitudine rei, quam actor restituendam esse petit. Corsus lib. secundo Indagationū. cap. septimo in ista sententia est.

6 Cum lex assiduo vindicem assiduum esse iubet. His verbis, ut Gellius refert lib. decimo sexto, cap. decimo. Assiduo vindex assiduus esto: proletario civi, quis volet, vindex esto. Alexander ab Alex. lib. sexto Gen. Dier. cap. decimo scribit, hanc legem ab Aelio latam, ut illam. 12. tab. corrigeret: Si in ius vocat, si morbus auitas ve vicium extitit, qui in ius vocabit, iumentum dato, si nolet, arceram ne sternito. Verum ego Alexandri sententiam non probo, nam & hanc legem, non ab Aelio latam, sed ex. 12. tab. propositam, monstratum est; & ad illam, si in ius vocat, quomodo hæc ullo modo pertineat non video. Qui esset Proletarij, Pöpeius explicat lib. decimo quarto. Proletariū, inquit, capite censum dictum, quod ex his civitas cōstet, quasi proles progenic: ijdem & proletanei. Et Non. Mar. de Ventorum proprietatibus, & Vocabulorum significationibus. Proletarij dicti sunt plebei, qui nihil Reip. exhibeant, sed tantum prole sufficientiant. Varro de vita populi Rom. lib. 1 quibus erant pecunie

pecuniæ satis locupletis assiduos cōtrarius proletarius, assiduo neminem vindicem voluerunt locupleti: & rursus idē Marcellus. Proletarij ciues dicebantur qui in plebe tenuissima erant, & nō amplius quam mille & quingentos æris in cēsū deferebāt. Aul. Gellius quoq; lib. decimo sexto, cap. decimo. Qui in plebe, inquit, Romana tenuissimi pauperrimiq; erāt, neque amplius quā mille quingētū æris in cēsū deferebāt, proletarij appellati sunt. Qui vero nullo, aut perquam paruo ære censebātur, capite censi vocabantur. Extremus autē cēsus capite censorū æris fuit. CCC LXXV.

Et paulo post, Proletariorū tamen ordo honestior aliquāto & re & nomine quam capite censorū fuit. Nā & asperis Reip. tēporibus, cum iuētutis inopia esset, in militiā tumultuariā legebantur, armaq; ijs sumptu publico præbebātur: & nō capitis censione, sed prosperiore vocabulo, à munere officioq; prolis edēdæ, appellati sunt. Quod cū re familiari parua minus possēt Remp. iuuare, sobolis tamen gignēdæ copia ciuitatem frequentarent. Et Gellij interpretationē, Hostomanus de verbis iuris, & Iunianus Maius probauerūt.

Locuples enim assiduus, vt ait Aelius, appellatus ab ære dando. Idem Quintilianus scribit. Et Gellius ait. Assiduus in. 12. tab. & pro lucuplete, & facile munus faciente: dictus ab assibus, id est ære dando, cum id tempora Reip. postularent: aut à muneris pro familiari copia faciendi assiduitate. Vnde assidui testes, locupletes & fide digni: proletarij, qui tales non sunt, dicuntur Budeo in Annotationib. & lib. quinto de Asse.

Ducun

§. V. **D** Vcuntur etiam argumenta ex ijs rebus, quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur. Sed hoc genus in plures partes distributum est. Nam alia coniugata appellamus, alia ex genere, alia ex formula, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorū, aut pariorū, aut minorum.

D Vcuntur etiam argumēta ex. *Cur huius universalis loci Cicero exemplū non posuerit, quomodoq; hæc affecta sint, & in ipso de quo agitur hæere dicantur, cum potius videantur extrinsecus posita, Boetius explicat. Illud quoque Latomus notat, affecta ita enumerari à Cicero, ut quemadmodum quodque natura proximum est ei, ad quod afficitur, ita ordine suo collocetur.*

§. VI. **C** Oniugata dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab vno, varie commutantur, ut Sapiens, Sapienter, Sapientia. Hæc verborum coniugatio Syzygia dicitur, ex qua huiuscemodi est argumentum. Si compascuus ager est, ius est compascere.

I Coniugata dicuntur. *Aristoteles lib. 2. Topic. Dicuntur*
autem

autem coniugata talia, ut iusta & iustus iustitiae, & fortia & fortis fortitudini. Similiter autem & effectiva & conseruativa coniugata illorum sunt, quorum sunt conseruativa vel effectiva, ut sanatiua sanitatis, & bene dispositiua bonae dispositionis. Eodem autem modo & in alijs. Coniugata igitur talia solent dici. Casus autem ut iuste & fortiter, & sanatiue & bene dispositiue, & quaecunq; eodem modo dicuntur. Videntur autem & quae sunt secundum casus, coniugata esse, ut iuste iustitiae & fortiter fortitudini. Coniugata autem dicuntur secundum eandem coniugationem omnia ut iustitia, iustus, iustum, iuste. Manifestum igitur quoniam uno quouis ostenso eorum, quae secundum eandem coniugationem dicuntur, ut bono vel laudabili, & reliqua omnia ostensa sunt, ut si iustitia est laudabilium, & iuste, iustus, laudabilium est. Quintilianus lib. quinto. cap. decimo. His illud adijcere ridiculum putarem, nisi eo Cicero uteretur, quod coniugatum vocant, ut eos qui rem iustam faciunt, iuste facere. Quod certe non eget probatione. Quod compassuum est, compassere licere. Differt vero hic locus ab Etymologia, ut notat Catiuncula, quod notatio expositione nominis, coniugatio similitudine vocabuli ac deriuatione perficitur. Coniugatorum ut Visorius scribit, alia solius nominis similitudine, non etiam significatione, coniugata dicuntur, ut somnus, somnolentus: officium, officiosus: a quibus argumentum non procedere bene Titelmanus putat. Alia, ut apud eundem Visorium & Foxium est, non tamen nominis voce, quam apta & conuenienti rei significatione coniunguntur: ut cum idem nomen

quod.

quod in casus nequeat deduci, ab alio nomine casus mutuo accipiuntur. Vt à virtute, quoniam non est virtuosus, deducamus probus, probe, probū. Cicero lib. primo de offic. Si maxima est sapientia, in qua continetur Deorum & hominum communitas, & societas inter ipsos: necesse est quod a communitate ducatur officium id esse maximum. Sapiētiam et officium tanquā cōiugata posuit, vt Cantiuncula aduertit. Alia nomine simul & significatione coniugata sunt, vt sapiens, sapienter, sapientia. Illud quoq; Cantiuncula & Euerardus recte notant, quod ad hunc locum attinet habitus habendam esse rationem, potius quam actus: nec enim recte colligitur: doctor ergo docet. Atque idem Cantiuncula scribit, attente spectandum ne qua vel facti vel iuris circumstantans qualitas, coniugatorū collationem impediat. Nam nec emancipatus nec fiscus, quamuis ad hereditatem admittantur, heredes dicuntur. Multa præterea de usu huius loci tradūt Euerardus loco quarto. Bucoldianus lib. primo. cap. decimo. Titelmanus lib. quinto. cap. trigesimo sexto, & trigesimo septimo. Et Gamarus lib. secundo.

- 2 Quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Hoc est eiusdē generationis. Est enim genus proprie, principii cuiusque generationis: vel ab eo qui genuit: vel à loco in quo genitus est. Vnde & sequitur.
- 3 Eiusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab vno, varie commutātur. Oriuntur ab vno, vt Visorius ait, quæ idem principium dictionis habent. Varie commutantur, quorum finis diuersus est, vt iustitia, iustus iuste

iuste. Sapiens, Sapienter, Sapiencia.

Huiuscemodi est argumentum. Sic & in l. sexa- 4
 gesima octava. ff. de usufructu. Vetus fuit quæstio an par-
 tus ad fructuarium pertineret. Sed Bruti sententia obtinuit,
 fructuarium in eo locum non habere: neque enim in fructu
 hominis homo esse potest. Hac ratione nec usum fructu in
 eo fructuarium habebit. Et in l. Argumento vigesima quin-
 ta. ff. de auro & arg. leg. §. quarto. Ornamenta muliebria
 sunt, quibus mulier ornatur. Veluti in aures, armilla, virio-
 læ, anuli præter signatorios: & omnia quæ ad aliã rem nul-
 lam parantur, nisi corporis ornandi causa, & paulo post.
 Mundus mulieris est, quo mulier mundior fit. Continentur
 eo specula, matula, unguenta, vasa unguentaria, & Teren-
 tius egregie. Homo sum, humani à me nihil alienum puto.
 Si Cõpascuus ager est, ius est cõpascere. Hanc 5
 sententiã Scævola quoque probat in l. Testatrix. ff. si serui-
 tus vindic. Plures, inquit, ex municipibus qui diuersa præ-
 dia possidebant, saltum cõmunem ut ius compascendi habe-
 rent mercati sunt, idque etiam à successoribus eorũ est ob-
 seruatiũ. Sed nonnulli ex ijs qui hoc ius habebãt, prædia sua
 illa propria venundederũt. Quæro an in venditione etiam
 ius illud secutiũ sit prædia, cũ eius volũtatis veditores fue-
 rint, ut & hoc alienarent? Respõdit, id obseruandũ quod
 actũ inter cõtrahẽtes esset. Sed si volũtas cõtrahentiũ ma-
 nifesta non sit, & hoc ius ad emptores transire. Itẽ quæro
 an cũ pars illorum priorum fundorũ, legato ad aliquem
 transmissa sit, aliquid iuris secũ huius cõpascui traxerit.

Respondit

Respondit, cum id quoque ius fundi qui legatus esset, videretur, id quoque cessurum legato. In proposito exemplo, ut Boetius scribit, subiectum est ager: predicatum, cōpascere: Maxima propositio, Coniugatorum, in eo quod coniugata sunt, vnam atque eandem esse naturam. Vel, Cui conuenit aliquid, huic etiam coniugatum eius potest sociari. Quibus ita explicatis, iam satis apparet Ciceronem & Quintilianū de huius loci vsu, iniuria ab Stephano Forcatulo reprehensos, dialog. quadragesimo Necyomantiæ. Nec mouēt exempla quibus tentat probare infirmum esse à coniugatis argumentum. Nam primum quod ait cum possidere & in possessione esse coniugata sint: aliquando eum qui possideat, non esse in possessione. l. si quis ante. ff. de acquir. poss. non ita est. Possidere enim & in possessione esse causa rei seruandæ, vel damni infecti, non sunt cōiugata: quia obstat circumstantis qualitas de qua in l. possideri. §. genera possessionū. ff. de acquir. poss. Nec magis verum est quod peculiarem mercem & peculium dicit coniugata, cum non sint. Sicut nec illud quod speciem mutuam in l. item legato. ff. de legatis tertio. l. quesitum. §. si quis eodem ff. de fundo instru. mutuū dici negat, ex l. mutuum. ff. si cert. pet. cum sint coniugata. Nam & si nomine sunt, re & significatione non sunt. Imo & si essent, facit sepe subiecta materia, ut improprie verba accipiantur, ut Corasius scribit de Iuris arte, quarta parte, cap. quarto. l. Si vno. ff. locat. l. insulā. ff. de præscrip. verb. Commodatum pro mutuo. l. fin. C. de his qui ex publ. rat. lib. decimo. Tutor pro curatore. l. Pater. §. conditionum ff. de

ff. de Cond. & Demōstrat. Curator pro tutore. c. 1. de oblig. ad rat. Procurator pro actore vel Syndico. c. Petitio. De Procurat. Preterea quod addit, furtum fieri, & rem furtivam non esse in. l. sequitur. §. si rem. ff. de V sucaptionib. ad rem non facit, cum ibi & in. l. itaq; §. Sed etsi res. ff. de furtis. Actio furti & res furtiva coniugata non sint, quia deest illa qualitas furti, quæ exigit rem esse alienam. Actio autem datur, non tam rei gratia, quã cuiusdam securitatis quod creditori expediat pignori incūbere. Aedificare etiã & ædificium quanquam aliãs coniugata sint, tamen in exēplis quæ ille adducit, non sunt. Area enim, ut est apud Alciatum in. l. fundi appellatione, numero octavo. ff. de verb. sig. proprie rusticum locum significat, metaphoricè in vrbe sibi locum usurpat. Itaque. l. Aequissimum. §. proinde. Et. l. penult. ff. de V sufr. loquuntur tum de loco rustico, tum de eo ædificio quod non mutat formam rei. At in. l. V usufructuarius. ff. eo. Et in. l. repeti. §. si area. ff. quib. mod. V sufram. agitur tum de area urbana, tum de ædificio quod mutat formam rei.

A Genere sic ducitur: Quoniam argentum §. VII. omne mulieri legatum est, non potest ea pecunia, quæ numerata domi relicta est, non esse legata. Forma enim à genere, quoad suū nomen retinet, nunquam seiungitur. Numerata autem pecunia nomen argenti retinet. Legata igitur videtur.

D A gene

1 A genere sic dicitur. Quid genus sit, & quomodo à genere sit argumentandū docent Aristoteles lib. primo & secūdo Topicorū Cicero lib. 1. de Inuētionē & lib. 1. de Oratore. Porphyrius in Isagoge. Agricola lib. 1. cap. 6. Boetius, Visorius, Barba & Foxius in cōment. ad hunc locū. Bucollianus lib. primo de Inuent. cap. 2. & decimo. Et ex iurisperitis, Gamarus lib. primo Dialecticæ legalis. cap. de toto vniuersali. Euerardus loco sexto à genere, & Cantiuncula in eodem loco: vbi plurima ad forū & caussas spectantia proponunt. Quintilianus quoque lib. quinto, cap. decimo ait. Genus ad probandam speciem minimū valet, plurimum ad refellendam, itaque non quia est arbor, platanus est. At quod non est arbor, utique platanus nō est. Nec quod non est virtus, utique potest esse iusticia.

2 Quoniam argentum omne. Vt Boetius ait. Numerata pecunia in hac quæstione subiectum est: legata prædicatum: Maxima propositio. Cui conuenit omne genus, eidem vnamquamque speciem conuenire. Quam Marcus Tullius, diuersis quidem verbis, sed eadem significatione proposuit, dicens.

3 Forma enim à genere quoad suum nomen retinet nunquam seiungitur. Eadem propositione, ad similem fere argumentationem ei de qua agimus, vsus est Paulus Iurisc. lib. 2. ad Vitellium. Et refertur in. l. Quæsitum est. §. quarto. ff. de legatis tertio. Illud fortasse, inquit, quæsiturus sit aliquis, cur argenti appellatione, etiam factū argentum comprehendatur, cum si marmor legatum esset,

nihil

gens A

D

nihil præter rudem materiam demonstratum videri posse. Cuius hæc ratio traditur. Quippe ea quæ talis nature sint, vt sæpius in sua redigi possint initia, ea materie potentia victa, nunquam vires eius effugiãt. Caterum formam hoc loco Cicero pro specie posuit. *Alfenus Iurisc. in. l. Proponebatur. ff. de Iudicijs, è contrario, speciẽ pro forma, quod veluti forma tollit materie ruditatem, sic species cõfusum et informe genus, speciendum, vt veteres loquebantur, exhibet. Animal quasi confusum quidã est, vbi addideris hominẽ, vel leonem, cesat ambiguitas: formam pro specie Cicero quod species sit cõmunis imago quædam nature, & forma, quæ est in multis indiuiduis adũbrata & cõcepta ab animo nostro: vt cum videas multos equos circunfers animo impressam equi imaginem, & tanquam adumbratum simulacrum, vt vbi sis, equum agnoscas.*

Numerata autem pecunia nomẽ argenti reti **4** net, legata igitur videtur. Sic & *Quintilianus lib. 5. cap. 10. ait. Si is cui omne argentũ legatũ est, petat signatum quoque, vtatur genere. Et eodẽ lib. 5. cap. 14. idẽ Quintilianus ita scribit. Si pecunia quæ est in argẽto signato, argẽtũ est, qui argentũ omne legauit, & pecuniã quæ est in argento signato legauit. Argentum autẽ omne legauit, igitur & pecuniam quæ est in argento legauit. Euerardus displicere sibi ait hæc exempla neq; vera esse. Et Forcatulus dialogo trigesimo octauo Necyomantie, Trebatium non sine risu legisse hoc putat: quod ius ciuile contrariũ cantet. l. vigesima septima. §. pri. ff. de auro et arg. legat. Vbi *Vlpianus ait.**

An cui argentum omne legatum est, ei nummi quoq; legati esse videantur queritur. Et ego puto nō contineri, non facile enim quisquam argenti numero nūmos computat. Sed profecto optassem ego, respondissent illi docti viri, non dico Ciceroni & Quintiliano hominibus, vt ego credebā, eruditissed Paulo ipsi iuris consulto, qui, vt dictum est ex hoc ipso loco, atq; ex eadem maxima propositione deduxit, argento legato, factum quoq; contineri. Quid enim refert ostendere Vlpianum in contraria esse sententia, si is non numero solū grauissimorum auctorum, sed pondere quoq; rationum & autoritate vincatur, in quibus nihil reperias quod accuses. Ostendam igitur quo me ducat cōiectura, cessurus facile si quis quod probabilius sit inuenerit. Primum, forte hęc fuit opinio Trebatij, quam honoris gratia Cicero, vt verisimile est, ex ipsius libris, non solam in his Topicis posuit. Vlpianus in contraria sententia est, & Vlpiani sententiam Tribonianus magis probat. Aut certe in tractandis locis argumentorum, non ea solū quę certa sunt & constituta debent proponi, sed et quę ab aduersario dici possunt. Reperto enim quęstionis statu oportet docentem locos vtriq; parti proponere communes. Vnde apud Quintilianum est lib. quinto cap. decimo tertio, de refutatione: bonum præceptorem non minus discipulum laudare debere, si quid pro diuersa, quā si quid pro sua parte acriter excogitauit. Vel quod potius existimo in verborum interpretatione primum locum optinet mens testatoris, etiam verbis repugnantibus. l. scire oportet. §. aliud autem. ff. de excusat. tut. secundum, communis vsus loquendi

loquendi. l. librorum. §. quod tamen. ff. de legatis tertio. l. Cuius de Lanionis. §. asinam. ff. de fundo instr. l. in vulgari. ff. de verb. sig. Tertium, proprietates verbi. l. Non aliter. ff. de legatis tertio. l. prima. §. si quis nauem. Vers. sed si. ff. de exercitoria, quæ cum ita sint, censeo, nec dubito, Ciceronem verbi proprietatem recte, Vlpianum communem usum loquendi ut debuit sequutum: quod vel eius illa verba subindicant, quæ, tanquam rationem suæ addidit opinationi dicens, non facile enim quisquæ argenti numero nummos computat. Sed & quid de hac re, vir, tum in Philosophia & Iurisprudencia satis doctus, tum probitate insignis Pinilla dicere solitus fuerit, non prætermittam. Is argentum genus, continere inquibat, factum, purum, signatum: rursus nummus genus, aureos, argenteos, & æreos nummos: existimabat igitur tradidisse Vlpianum, legato argento genere, non contineri argentum, id est nummus genus, ita ut & aurei etiam, & ærei nummi deberentur: non autem negare, contineri nummos argenteos, quos omni argento legato deberi Cicero scribit.

A Forma generis, quam interdum, quo placet §. VIII. nius accipiatur, partem licet nominare, hoc modo: si ita Fabiæ pecunia legata est à viro, si ei viro materfamilias esset, si ea in manum non conuenerat, nihil debetur. Genus est vxor, eius duæ formæ, vna matrūfamilias earum, quæ in manum conuenerunt: altera earum, quæ tantummodo vxores habentur. Qua in parte cum fuerit Fabia, legatum ei non videtur.

1 **A** Forma generis. Cur speciem appellet formam, supra diximus. Cur autem formam nunc partemque confundat, quas constat esse diuersas, Cicero demum ostendet. A forma, ut Visorius scribit, dupliciter argumentum trahitur. Nam unius formae conformatio, vel est alterius refutatio, ut homo est, igitur bellua non est: vel generis approbatio, ut iustitia est, ergo virtus est. Primum illud quod ad nos nunc at-
 rinet, maxima propositio est, scilicet, quod de una specie dicitur, idem in altera non convenire: quod & Boetius probat. Caute tamen admittendum monet Catiuncula, docens exemplis fallere multis in rebus. Posterius Quintilianus etiam confirmat lib. 5. cap. 10. Species, inquit, firmam probationem habet generis, infirmam refutationem. Nam quod iustitia est, utique virtus est: quod non iustitia, potest esse virtus, ut si est fortitudo, continentia, constantia. Nunquam itaque tolletur a specie genus, nisi omnes species, quae sunt generi subiectae remoueantur, hoc modo: quod neque; immortale est neque; mortale, animal non est. Hoc etiam est quod dicere solent Iurisprudentes, ad positionem speciei, sequi positionem generis. l. si quid earum rerum. §. inter. ff. de legatis tertio. l. secunda. §. creditum. ff. si certum petat. Hucque & similiter pertinet, genus continere speciem, & speciem genus: genus scilicet speciem contentive & comprehensivae: speciem genus, illative & consequentive, homo est, igitur animal, platanus ergo arbor. Sed & multa alia ad usum huius loci spectantia tradunt Aristoteles libro secundo Topic. Rodolphus lib. primo cap. sexto. Et ex Iurisconsultis Euerardus loco septimo.

septimo. *Cantiuncula* loco octavo. *Gamarius* lib. primo.

Si ita *Fabiæ* pecunia legata est à viro. Subiectū 2
est *Fabia*, prædicatum legata pecunia. Quæstio, An *Fabiæ*
uxori legatum debeat. Quod autē ait, pecunia legata est
à viro, *Boetius* sic interpretatur quasi vir testator esset,
& eius uxor *Fabia* vocaretur, quod *Hotomanus* lib. primo
observationum, cap. vigesimo primo, se uere reprehendit.
Ignorauit, inquit, vir *Dialecticæ* peritissimus, vim eius lo-
cutionis, quæ apud *Iurisconsultos* est usitatissima. Nam le-
gare ab aliquo cum dicimus, aliquem heredē intelligamus,
ut non ex hereditatis asse legatum detrahatur, sed ex eius
dumtaxat parte qui nominatus est. Vir igitur non testator
fuit, sed vnus ex heredibus institutis: & *Fabia* non testa-
toris uxor, sed heredis. Forma igitur legati sub conditione
cōcepti sic est. *Valerius* heres meus uxori suæ *Fabiæ*, si ma-
terfamilias eius sit, centū dato. Sanē eleganter *Hotomanus*.
Sed quid si ipse *Valerius* ita scripsit. *Fabiæ* uxori meæ, si
cū moriar, mihi materfamilias fuerit, centum do lego. Non
ne recte ego dicam *Fabiæ* à viro Centum legata si ei mater
familias esset? Si pater dotem filie prælegauerit, errabit ne
dicens filie à patre dotem prælegatam? Cæterum matrem
familias hic accipe eam quæ in manum conuenisset: aliàs,
ut *Ulpianus* scribit in *l. Pronunciatum. §. matremfamilias.*
ff. de ver. sign. neque nuptiæ, neq; natales matremfamilias
faciunt, sed boni mores. De qua re *Blondus* de *Roma* trium-
phante lib. septimo. Et *Cantiuncula* loco ab specie. Et opti-
me *Ræuard.* lib. 4. *varior.* cap. 12.

3 Genus est enim vxor, eius duæ formæ, vna matrū familias, earū quæ in manum cōuenerūt: altera earū quæ tātummodo vxores habētur. *Multa possem hoc loco afferre de antiquo cōnubiorū iure, cognitu quidem iucunda, atq; ad eā rem, de qua agimus attentionia, quæ fufius fcribunt Quintilianus lib. quinto, cap. decimo. Plutarchus in Problematib. Vlpianus tit. nono. vigefimo fecundo, & vigefimo nono. Gellius lib. quarto. cap. tertio, & quarto, & lib. decimo octauo, cap. sexto. Cælius Rhodig. lib. decimo quinto. Antiq. lect. Volateranus. lib. trigefimo. Cōment. vrb. Budæus in Annot. ad Pandect. Alexāder ab Alex. lib. fecūdo Genial. dier. cap. quinto. Guarinus in Catul. in Epitalamio Iulie & Mallij. Perionius in Cōcione centefima quadragefima feptima Liiij. Alciatus in Annot. ad Corn. Tacit lib. quarto. Cuiacius lib. feptimo obferuat. cap. vndecimo. Corafius de iuris arte. Prima parte, cap. decimo feptimo. Hotomanus in Partitionibus iuris ciuilib. tit. feptimo de iure vxorū. Et ad leges. 12. tab. tertia parte. cap. quarto. Carolus Sigonius lib. primo de Iure ant. ciu. Rom. cap. nono. Verum ex his ea folum referemus, quæ maxime ad interpretationem huius exempli erunt neceffaria. Id ita explicat Boetius. Tribus, inquit, modis vxor habebatur, vfu, farre, coemptione: Sed cōfarreatio folis pontificibus conueniebat. Quæ autem in manum per coemptionem conuenerant, hæ matrefamilias vocabantur: quæ vero vfu vel farre, minime. Coemptio vero certis folennitatibus peragebatur, & feſe in coemendo inuicem interrogabant:*

gabant: vir ita, an sibi mulier materfamilias esse velet: illa respondebat, velle. Item mulier interrogabat, an vir sibi paterfamilias esse velet: ille respondebat, velle. Itaque mulier, viri conueniebat in manum. Et vocabantur hæ nuptiæ, per coemptionem: & erat mulier materfamilias viro loco filia. De qua, ni fallor, accipiendum est, quod Antonius Roscius lib. tertio Memorabilium. cap. primo. n. 3. ait. Eos qui post Romulū monarchiā tenuerūt, lege tulisse, vt vxor marito in bonis succederet. Cōfarreationis, vt est apud Sigoniu, Dionysius meminit in Romulo: sacras nuptias scribēs farracia esse dictas, quod eodem farre cōiuges vescerētur, quo etiam victimas respergerēt. Itaq; Vlpianus tit. nono Institut. Farre, inquit, conuenitur in manū, certis verbis, & testibus decem presentibus, & solenni sacrificio factō, in quo panis quoque farreus adhibetur. Et Plinius lib. decimo octauo. cap. tertio. In sacris nihil religiosius cōfarreationis vinculo erat: nouæque nuptæ farreū præferebant. Et Tacitus lib. tertio Confarreandi consuetudinem, aut omissam, aut inter paucos retētam ait. Hinc diffarreatio, apud Festum, dissolutio matrimonij dicitur cōfarreatione cōtracti. Coemptionis formam idem Sigonius, Alexander & Guarinus referunt: ea erat huiusmodi. Veteri Romanorum lege, vt Varro tradit, nubētes mulieres ad virum tres asses ferre solebant, atq; vnum quidem quem in manu tenebāt, tāquam emendi caussa marito dare: alium quem in pede habebant, in foro larium familiarium ponere: tertium in saciperio cū condidissent, cōpito vicinali solebant resignare. Ex hoc

ergo atq; alijs quæ supra sunt dicta fiebat, vt mulier in manu mancipioq; mariti esset, aut eius cuius in manu mancipioq; maritus erat: suaque illi hæres fieret. Vir autem non in manu idest potestate vxoris erat: sed quod coemptus erat, id ei sui hæredis ius tribuebat. Vt fieri matrimonium dicebatur, vt est apud eundem Sigonium, cū tutoribus autoribus mulier in matrimonium conueniebat: & cum viro consuescebat, ita vt cum iusto marito: adeo vt si vsus ille intra annū nō interrūperetur, pro vsu capta iā haberetur. Qua de re nonnihil scriptū fuisse in. 12. tab. Macrobius. lib. primo. c. 3. Et Gellius lib. tertio cap. secundo, indicant: qui Q. Mutium dicere solitum referunt, non esse vsurpatam mulierē, quæ cum Cal. Ianuarijs apud virum causa matrimonij esse cœpisset, ante diem. IV. Cal. Ianuarias sequentes vsurpatum iisset. Non enim posse impleri trinocetium, quod abesse à viro vsurpandi causa, ex. 12. tabul. deberet. Ex quibus verbis apparet, vt aliarū rerum, sic etiam vxorum vsucapionem fuisse. Et si vxor per annum integrum, nullo interrupto vsu apud virum fuisset, in manum mariti venisse, & ex tutorum potestate exisse. Vsum vero, si per tres noctes ab eo absuisset, interruptum fuisse. Atque id esse vsurpare, lex secūda, de vsurpationibus & vsucapionibus docet, vbi iurisconsultus ait. Vsurpatio est, vsucapionis interruptio. Et hoc modo Mutij responsum, Sigonius lib. 1. de antiq. iure ciu. Ro. cap. nono. Hotomanus in partitionib. iuris. tit. de iure vxorū. Et ad leg. 12. tab. tertia parte cap. quinto. Et in. l. quinta. ff. Qui testam. fac. poss. Oroscius, in. l.

in. l. secunda. ff. de orig. iur. Cuiacius, in. l. secunda. ff. de usu
 capionib. & Forcatulus in Penu iuris civilis, cap. decimo. 5.
 interpretatur. Illud quoq; accipiendū est, quod pro Flacco
 Cicero scribit. In manum, inquit, conuenerat, nunc audio,
 sed quæro utrum usu an coemptione? Usu non potuit: nihil
 enim potest de tutela legitima sine omnium tutorum autorita
 te diminui. Coemptione? omnibus ergo autoribus: in quibus
 certe Flac cum fuisse non dices. Vnde Hotomanus notat,
 neq; usu, neq; coemptione fieri uxore sine tutorum suorum au
 toritate ullam potuisse. Ad hæc, Ser. Sulpitium in libro quæ
 scripsit de dotibus, scripsisse Gellius ait. Qui uxorem ductu
 rus erat, ab eo unde ducenda erat, stipulari solitū, eam in
 matrimonium ductum iri: qui daturus esset, itidē spopōdisse.
 Huncq; contractum stipulationum sponsionumq; dici spon
 salia. Tunc, quæ promissa esset, sponsam appellari, qui spo
 pondisset ducturum, spōsum. Uxorem, Seruius alter, in lib.
 quart. Aeneid. Virgilij, quasi unxore dici putat, quod mo
 ris fuerit, ut nubentes puellæ, simul cum venissent ad limen
 mariti, postes, antequam ingrederentur, ornarent lancis
 vittis, & oleo ungerent. Et Plinius lib. vigesimo octauo
 cap. 9. Proxima, inquit, in communibus adipis laus est, sed
 maxime suilli, apud antiquos etiā religiosi. Certe nouæ nu
 ptæ intrantes, etiam num solēne habēt postes eo attingere.
 Idem Gellius scribit, pellicem appellatam, probrosamq; ha
 bitā, quæ iuncta consuetaq; esset cū eo, in cuius manu māci
 pioq; alia matrimonij causa fuisset. Idque antiquissima le
 ge Numæ regis ostendi: Pellex ædem Iunonis non tangito:
 si tangit

si tangit, Iunoni crinibus dimissis agnum fœminam cedito. Pellex autem quasi Pállax idest quasi Pallachis, vt pleraq; alia, ita hoc quoque vocabulum de græco flexum est. Idem Gellius scribit, idoneos vocum antiquarũ enarratores tradidisse, matronam dictam esse proprie, quæ in matrimonio cum viro cõuenisset, quoad in eo matrimonio maneret: etiã si sibi liberi nondum nati forent. Dictamq; esse ita à matris nomine, non adepto iam, sed cum spe & omine mox adipiscendo: vnde ipsum quoq; matrimonium dicitur. Matrem vero familias appellatam esse eam solam, quæ esset in mariti manu mancipioq;: aut eius in cuius maritus manu mancipioq; esset. Quoniam non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti, & in sui hæredis locum venisset.

§. IX. **A** Similitudine hoc modo. Si ædes eæ corruerunt, vitiumue fecerunt, quarum vsusfructus legatus est hæres restituere nõ debet, nec reficere non magis quã seruum restituere, si is cuius vsusfructus legatus est, deperisset.

I **A** Similitudine. Quæstio, vt Boetius scribit, est. An vitium vel ruinã ædiũ, quarũ vsusfructus legatus est hæres prestare teneatur. Termini, subiectus quidẽ, ædium vitium; prædicatus, ab hærede restitutio. Maxima propositio similibus similia cõuenire. Similitudini, vt Latomus ait, differentia opponitur eo, quod hæc rerum inter se collatarũ qualitas est diuersa: illa eadem. A paribus autẽ similitudo differre

differt, ut est apud eundem Latomū, quod similitudo ad qua-
 litatem, comparatio ad quātitatem pertinet. Huius loci u-
 sum Aristoteles docet lib. secundo Topic. & Quintilianus
 lib. quinto cap. decimo. Ex similibus, inquit, si continentia
 virtus, utiq; & abstinentia: si fidem debet tutor, & procu-
 rator. Et cap. undecimo ait. Illud est annotandum, argumen-
 ta magis duci ex Iure civili, ut Cicero in Topicis. Ei cui do-
 mus vsusfructus relictus est, non restitutum heredi, si
 corruerit: quia nō restituat seruum si decesserit. Et lib. octa-
 uo. cap. tertio. Præclare vero ad inferendam rebus lucem,
 repertæ sunt similitudines: quarum aliæ sunt quæ probatio-
 nis gratia inter argumenta ponuntur, aliæ ad exprimēdam
 rerum imaginem compositæ. Vbi multa ponit exempla ora-
 toria poeticaq; . Bucoldianus quoq; lib. primo de Inuent.
 cap. duodecimo, ex Cicerone & Virgilio. Titelmanus lib. 5.
 Dialect. cap. vigesimo nono. Ex sacra scriptura. Ex Iuris-
 consultis & doctorum responsis Cantiuncula in Topic. le-
 galib. Euerardus loco decimo tertio, & Gamarus lib. 2. Qui-
 bus autem modis eludendæ sint similitudines Quintilianus
 scribit lib. quinto. cap. duodecimo.

Hæres restituere non debet. In eadem sententiā est
 Papinianus in. l. Domus hereditarias. Et Caius in. l. si ita le-
 gatum. §. si domus. ff. de legatis primo. Vlpianus quoq; in. l.
 Vsusfructu legato. §. quoniam. ff. de Vsusfructu. Quoniam igitur,
 inquit, omnis fructus rei ad eum pertinet, reficere quoq;
 eum ædes per arbitrum cogi, Celsus scribit lib. octauo deci-
 mo Digestorum: hætenus tamen ut sarta tecta habeat. Si
 quæ

qua tamen vetustate corruiſſent, neutrum cogi reficere. Sed si hæres refecerit, pasurum fructuarium vii. Et in l. repeti. §. primo. ff. quib. mod. vsuff. am. idem Vlpianus ait. Rei mutatione interire vsufructum placet. Veluti vsufructus mihi ædium legatus est: ædes corruerunt, vel exusta sunt, sine dubio extinguitur. Nec contra est quod in lege vigesima quarta. ff. de legatis primo. Pomponius ait. Si diminutum ex grege pecus esset, & vel unus bos superesset: eum vindicari posse, quamuis grex desisset esse: quemadmodum in ſula legata si combusta esset, area possit vindicari. Quod in legato proprietatis admittendum est, illud aliud de vsufructu accipiendum: quemadmodum & quod lege trigesima prima. ff. quem, vsuff. am. idem Pomponius scribit. Cum gregis vsufructus legatus est, & vsque eo numerus peruenit gregis, ut grex non intelligatur, perijt vsufructus: ne secum dissentire Iurisconsultus idem videatur. Ratio discriminis ea est, quia cum proprietas certi corporis legatur, id debetur quod de corpore reperitur, quod in vsufructu non est. Vnde in l. octaua. §. primo. ff. de legatis secundo. Paulus ait. Siquis legauerit ex illo dolio amphoras decem: & si non decem, sed pauciores inueniri possent: non extinguitur legatum. Sed hoc tantummodo accipit, quod inuenitur.

- 3 Non magis quam seruum restituere, si is cuius vsufructus legatus est deperisset. Idque verum est. Nam ut in lege ceteresima octaua, §. nono. ff. de legatis primo. Africanus scribit, si seruus legatus sit, & moram hæres fecerit, periculo eius & viuit, & deterior fit. Sic & de fundo
ad ser-

ad seruū, in lege septuagesima. ff. de legatis primo, Caius argumentatur. Si seruus Titij furtum mihi fecerit, deinde Titius, hærede me instituto seruū tibi legauerit: non est iniquum talem seruū tibi tradi, qualis apud Titium fuit: id est vt me indemnem præstes furti nomine quod is fecerit apud Titium. Nam & si fundus qui meo fundo seruebat, tibi legatus fuerit, non aliter à me tibi præstari debeat, quam vt pristinā seruitutem recipiam. Et lege vigesima secūda, eodem tit. à grege ad insulam Pomponius. Si diminutum ex eo grege pecus esset, & vel vnus bos superesset, eum vindicari posse, quamuis grex desisset esse: quemadmodum insula legata si combusta esset, area possit vindicari.

A Differentia: Non, si vxori vir legauit omne §. X. argentū, quod suum esset, iccirco, quæ in nominibus fuerunt, legata sunt. Multū enim differt, in arca ne positum sit argentum, an in tabulis debeat.

A Differentia. Quintilianus dissimile, alij separatum i appellant de quibus multa Bucoldianus lib. 1. cap. duodecimo. Titelmanus lib. 5. cap. trigesimo secundo. Euerardus loco decimo octauo. Cantiuncula loco à differētib. Et Gamarus lib. secundo. Hoc loco Iuriscōsultus vtitur in lege sexagesima quinta in fine. ff. adquir. rer. dom. Non si id quod in publico innatum, aut ædificatū est, publicū est: Insula quoq; quæ in flumine publico nata est, publica esse debet.

Sic

Sic enim cum negatione in initio legendum, recte Hotomanus docet, lib. primo observationū, cap. quadragesimo. Quia alia Insulae, alia ceterarū rerū sit ratio. Insula enim in flumine publico nata, flumē dilatat, ac propterea tātundem in utriusq; ripae aduersae agro regionis occupat, quantū ipsa continet. Arbores vero in fundo publico natae, aut aedificiū positum, nihil vicinis detrimenti afferunt.

- 2 Non si vxori vir legauit omne argentū quod suum esset, iccirco, quæ in nominibus fuerūt, legata sunt. Quintilianus lib. quinto cap. decimo. ex dissimilibus. Non si letitia bonū, & voluptas. Non quod mulieri, idem pupillo. Et cap. vndecimo. Dissimilia sic deprehenduntur. Non si qui argentum omne legauit, videri potest signatam quoque pecuniam reliquisse, ideo etiam quod est in nominibus, dari voluisse creditur. Idq; verū est, nam vt lege vigesima septima. ff. de aur. & arg. leg. Vlpianus scribit. Argento omni legato, quod suum esset: sine dubio nō debetur id quod in credito esset. Hoc ideo quia non videtur suum esse, quod vindicari nō possit. Et lege trigesima quarta. Pomponius libro nono ad. Q. Mutium inquit. Scribit. Q. Mutius, si aurum suum omne pater familias vxori suae legasset: id aurum, quod aurifici faciundū dedisset, aut quod ei deberetur, si ab aurifice ei repensum non esset, mulieri non debetur. Pomponius: hoc ex parte verum est, ex parte falsum. Nam de eo quod debetur, sine dubio, ut puta si auri libras stipulatus fuerit, hoc aurum quod ei deberetur ex stipulatu, nō pertinet ad vxorem: cum illius factum adhuc

non sit. Id enim quod suum esset, nō quod in actione haberet, legavit: & c. Hotomanus lib. 1. observationum cap. vigesimo secundo, hoc exemplum ad locum à differentia pertinere non posse contendit, sed ad definitionē potius. Boetius & Visorius notāt, subiectū in hac questione terminū esse argentū debitū: prædicatū testatoris legatū: Maximā propositionem, de rebus plurimum differentibus, idem intelligi non posse: id est ut Iurisperiti dicunt, a b separatis non fieri illationē. l. fin. ff. de calumniat. l. naturaliter, §. nihil cōmune. l. permisceri, in principio. ff. de adq. poss. l. Papinianus exuli. ff. de Minorib. illud non probo, quod quidam hic interpretes aiunt Ciceronem hoc exemplum ex lege illa vigesima septima. ff. de aur. Et arg. leg. mutuatum. Sanè Cum Domitius Ulpianus, Alexandri Severi Imperatoris Præfetus prætorio fuerit, ut constat ex l. ex diui. ff. de locato & cōd. & advertit Antonius Augustinus libro Singulari ad Modestinum: magistrumq; sacrorum scriniorum eiusdē Imperatoris fuisse scribāt Eutropius libro octavo. Aivalius, lib. quinto Historiæ iuris civilis. Politianus epistola ad Iacobū Modestum libro quinto. Roscius libro tertio Memorabilium, cap. sexto. Numero quadragesimo: imperasse autem Alexandrum anno ducentesimo trigesimo secundo post Christi aduentum constet ex Alexandro Sculteto pagina centesima undecima, Masseo libro nono Cronicorū. Ciceronem vero cōsulatum gessisse, idē Scultetus ostendat pagina nonagesima octava, sexaginta duobus annis ante Christi aduentum, qui fieri potuit, ut ex Ulpiano Cicero

E sumpserit

sumpserit exemplum? Cum inter eos anni intercesserint ducenti nonaginta quatuor. Quamquam non inficior, Q. Muij librum quem Vlpianus citat, Ciceronem legere potuisse, imo aio esse verisimile, si modo Q. Muius cuius quedam citantur in Pandectis id ille est. P. F. Pont. Max. Cuius apud Ciceronem quoq; plurima mentio.

- 3 Multum enim differt in arca ne positum sit argentum, an in tabulis debeatur. Postremū verbum, debeatur, glossam redolere, libro primo Observationū cap. vigesimo secundo, Hotomanus scribit: quod & mihi videtur. Est autem hæc superioris exempli ratio, quam & Pomponius expressit dum ait. Id enim quod suum esset, non quod in actione haberet, legavit. Et Vlpianus: hoc ideo, quia non videtur suum esse quod vindicari non possit. Vnde quedam acute ratiocinatur Hotomanus, Instit. de actionib. in pe. agens de actionis definitione.

§. XI. **E**X contrario autem sic: Non debet ea mulier, cui vir bonorum suorum vsumfructū legavit, cellis vinarijs & olearijs plenis relictis putare id ad se pertinere. Vfus enim non abusus legatus est. Ea sunt inter se contraria.

- 1 **E**X contratrio. Fertilissimum in campum deuētum est. Quandoquidem, vt libro sexto, cap primo, ex Chrysippo Gellius scribit, nullū contrarium esse sine cōtrario potest. Quo enim pacto Iustitiæ sensus esset, nisi esset iniuriæ?

Aut quid aliud iustitia est, quam iniustitia privatio? Qui item fortitudo intelligi possit, nisi ex ignavia oppositione? Qui continentia, nisi ex intemperantia? Quo itē modo prudentia esset, nisi foret cōtra imprudentia? Quare multa de usu huius loci philosophati sunt, Cicero lib. primo de Inuent. & lib. 2. de Oratore. Aristoteles lib. 2. Topic. Quintilianus lib. quinto cap. decimo & undecimo. Et Titelmanus lib. quinto Dialect. c. vigesimo secundo. Euerardus loco decimo nono. Cantiuncula loco à contrarijs. Et Gamarus lib. secundo.

Non debet ea mulier. Penus ususfructus, subiectum **2** est: legatū, prædicatū: maxima propositio, quod alicui cōuenit, id eius cōtrario non cōuenire, quā probāt. l. hæc verba ille aut ille. ff. de verb. sig. l. si inter me, et te. ff. de except. rei iud. l. ius nostrū. ff. de reg. iur. l. adoptiuū. §. patronū. De iniur. l. i. C. de furtis. Huc illud pertinet quod. l. Pōponius, quadragesima. §. secūdo. ff. de Procurat. Vlpianus scribit. Cū iudicatur rem meā esse, simul iudicatur illius nō esse. Et Quintilianus, frugalitas bonū, luxuria enim malum. Si malo rū causa bellū est, erit emēdatio pax. Si veniā meretur qui imprudēs nocuit, nō meretur præmiū qui imprudēs profuit.

Non debet ea mulier cui vir bonorum suorū **3**
 vsumfructum legavit, cellis vinarijs & olearijs plenis relictis, putare id ad se pertinere. Hæc sententia Iustiniani Imperatoris decreto confirmata est, Instit. de usufructu. Constituitur, inquit, usufructus non tantū in fundo & ædibus, verū etiā in seruis & iumentis, & ceteris rebus, exceptis ijs, quæ ipso usu cōsumuntur.

Nam hæ res, neq; naturali ratione, neq; civili recipiunt
 vsumfructum: quo in numero sunt vinum, oleum, frumētum
 vestimenta: quibus proxima est pecunia numerata: namq;
 ipso vsu assidua permutatione quodammodo extinguitur.
 Quare quod Forcatulus Necyomantia dialogo trigesimo
 nono scribit, de hac re, est sanè & insolentius dictum, &
 nullam rationem habet. Via, inquit, incognitæ cladis fuere
 initium. Diserti erant, non periti iuris. Inde est eiusdem.
 M. Tullij lapsus in libris Topicorum, in loco à contrarijs.
 Vsumfructu legato & c. Tutius ait esse, vsumfructū quoque
 legatum rerum vsu consumptibilem, quia eis præstita cau-
 tione fruamur. Verum hæc quid ad rem? Censuit quidem Se-
 natus utilitatis caussa posse etiam earum rerum vsumfru-
 ctum constitui, vt tamen eo nomine hæredi utiliter cauere-
 tur: idest vt legatario traderentur & eius fierent: estima-
 tis tamen his, & data satisfactione, vt si moriatur aut capi-
 te minuatur legatarius, tanta pecunia restituatur, quanta
 hæ fuerint æstimate, vt toto titulo. ff. de vsufr. ear. rer. con-
 tinctur. Sed vt egregie Iustinianus Imp. ait, Senatus nõ fe-
 cit earum rerum vsumfructum, nec enim poterat, sed per
 cautionem quasi vsumfructum cūstituit. Præterea quod est
 apud eundem Forcatulum, exemplum hoc M. Tullij, nõ pla-
 ne respondere loco à contrarijs, quia qui habeat vsum bo-
 norum, & vtendo quasdam res cōsumat, nihil faciat vsui
 contrarium, sed aliquid plus vsu, sicut qui nimium diligit,
 nihil faciat amori contrarium: quam sit plenum, vt parce
 dicam, futilitatis, summæq; leuitatis nemo nõ cernit. Atq;
 ex his

ex his quæ de usu & abusu statim dicemus, erit manifestum.

Vsus enim non abusus legatus est. De verbis **4** vtor, & usus, plura Gellius lib. decimo quinto. cap. decimo tertio. Valla lib. quinto eleg. cap. quinto. Adrianus de sermone latino. Brissonius & Hotomanus de verbis iuris. Idem Hotomanus lib. primo de usuris. cap. secundo. Vtitur igitur, ut & Boetius & Visorius notant, his quæ nobis vtilibus permanent: his vero abutimur, quæ nobis vtilibus pereunt. Vnde Non. Marcell. Abusa dicuntur, usu cõsumpta. Et Plautus, ubi isthæc quæ dedi ante? abusa sunt. Ergo, ut Cicero subdit, ea sunt inter se contraria.

AB adiunctis: si ea mulier testamentum fecit, §. XII, quæ se capite nunquam diminuit, non videtur ex edicto Prætoris secundum eas tabulas possessio dari: adiungitur enim, ut secundum feruorum, secundum exulum, secundum puerulorum tabulas possessio videatur ex edicto dari.

AB adiunctis. In Partitionibus adiuncta Cicero con iuncta vocat, & consentanea: lib. secundo de Oratore consequentia, sicut & Quintilianus lib. quinto. cap. decimo. Ex consequentibus, ait siue adiunctis: si iustitia est bonum recte iudicandum. Si malum perfidia, non est fallendum. Idemque retro. Rodolphus lib. primo, cap. decimo septimo, applicita. Vsum autem huius loci, multis propositis Iurisconsultorum

exemplis, tradunt Bucoldianus lib. primo, cap. decimo quarto. Gamarus lib. secundo. Et Catiuncula satis multa de exemplo hic à Cicerone proposito.

- 2 Si ea mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit. Iustinianus lib. primo Institut. titulo decimo sexto. Est autem, inquit, capitis diminutio, prioris status mutatio: eaque tribus modis accidit. Nam aut maxima est capitis diminutio: aut minor, quam quidam mediã vocant: aut minima. Maxima capitis diminutio est, cum aliquis simul & civitatem, & libertatem amittit. Quod accidit his, qui serui pœnæ efficiuntur atrocitate sententiæ: vel libertis, ut ingratis erga patronos condemnatis: vel ijs qui se ad precium participandum venundari passi sunt. Minor, siue media capitis diminutio est, cum civitas quidem amittitur, libertas vero retinetur: quod accidit ei cui aqua & igni interdictum fuerit: vel ei qui in insulam deportatus est. Nec aliud scripsisse Callistratum, Ræuardus putat lib. 3. Varior. c. 5. Minima capitis diminutio est, cum civitas retinetur & libertas, sed status hominis commutatur, quod accidit ijs, qui cum sui iuris fuerint, ceperunt alieno iuri subiecti esse vel contra. Hæc eadem Iuriscōsulti, Paulus in l. fin. ff. de Capitis dim. & Ulpianus tit. undecimo scripserunt. Et explicat latius, præter Boetium, Visorium, Latomum: Adrianus de sermone latino, Petrus Nannius lib. 9. Miscell. in fine. Cælius Rhodig. lib. decimo tertio Antiq. lect. cap. quinquagesimo tertio. Marinus Becichemus, collectaneorum in Plinium pag. centesima quadragesima sexta. Syponthinus in Martialem, epigr.

Epigr. quinquages. tert. Corasius in l. senatorem. ff. de senatorib. Cuiacius lib. sexto Obseru. cap. vigesimo quinto. Hotomanus in partitionib. iuris civilis. Titulo nono de patriæ potestatis dissolutione. Sed quod ad nos attinet, in minima capitis diminutione admittendū est Ciceronis exemplū. Itaque recte Sigonius lib. primo de Antiq. iure ciu. Rom. cap. duodecimo, explicans illud ex. 12. tab. Paterfamilias vti legasset superfamilia, tutelaue suæ rei, ita ius esto. Quibus, inquit, in verbis illud primum attendendū est, non cuilibet legandi potestatem lege permitti, sed patrifamilias tantum, idest cini Rom. qui è patris potestate exierit: hunc enim illi patremfam. appellarunt. Itaq; filios fam. esse exclusos vsque adeo, vt Cicero etiam in Topic. mulierem quæ se capite non diminuisset, idest quæ emancipata non esset, si testamētū fecisset, secundū eas tabulas possessionem ex edicto Prætoris dari nō posse, concluderit. Et Hotomanus in. 12. tab. fragmentis, tertia parte, cap. vndecimo, illud, ait, ne prætereū dum quidem est, quod Cicero in Topicis, & in eadem Boetius demonstrat, mulierem eam integri capitis dici solitam quæ viro in manū non cōuenisset: quæ vero cōuenisset, eam capite diminutam fuisse. Illam sine tutoribus autoribus testamentum scribere nō potuisse: hanc arbitrati suo, quippe tutela solutam ac liberam potuisse. Dicebatur vero ea, quæ viro in manū conuenisset capite diminuta, vt est apud eundem Hotomanum, eadem tertia parte cap. quarto, quod eius familia vno capite, idest vna persona diminuta esset, vxore in viri familiā & sacra trāseunte. Hæc, quandiu quidē in

matrimonio manebat, nihil potuisse de suis bonis sine viri voluntate alienare, idem Hotomanus scribit, potestatem tamen à lege habuisse testamentum faciendi, & in eo de suis omnibus fortunis statuendi: quod innuptæ, quantumvis orbe, nisi tutoribus autoribus facere non possent, cum essent in legitima & perpetua tutela: ad quã illud pertinet, quod apud Ciceronem est in Oratione pro Cecinna, quod mulier sine tutore auctore promiserit nõ deberi. Et in Oratione pro Flacco in manu, inquit, conuenerat: nunc audio. Sed quæro vtrum usu? an coemptione? Usu non potuit, nihil enim potest de tutela legitima, sine omnium tutorũ autoritate diminui. Coemptione? omnibus ergo autoribus: in quibus certe Flaccũ fuisse nõ dices. Et in Oratione pro Murena: mulieres omnes propter infirmitatem consilij, maiores in tutorũ potestate esse voluerunt: hi inuenerunt, de Iurisperitis agit, genera tutorum, quæ potestate mulierum continerentur. Idẽ probat Liuius Decada quarta lib. quarto, & lib. nono. Et Vlpianus tit. vndecimo de Tutelis. Et egregie explicat Alciatus lib. nono Parerg. cap. decimo nono. Cuiacius lib. septimo Observat. cap. vndecimo. Hotomanus in partitionibus iuris ciuilis tit. decimo de Tutelis. Rænardus libro. 2, de Iuris ambiguitatibus. c. 10. & Sigonius lib. primo de antiquo iure ciu. Rom. cap. decimo tertio. Postea huiusmodi legitimas fœminarum tutelâs lege Claudia sublata, ex lege tertia. C. de legit. tut. Et Vlpiano tit. vndecimo, satis constare, notat Hotomanus in Indice legum Rom. vbi de Claudia. Et ad leges duodecim tab. tertia parte cap. vndecimo. At Rænardus lib. primo

*Variorum. c. 10. sustinuisse legem Claudiam foeminarum per-
petuas tutelas, non fastulisse probare nititur.*

Non videtur ex edicto Prætoris secundum eas 3
tabulas possessio dari. De bonorum possessionibus se-
cundum tabulas, & contra tabulas, & ab intestato, integri
sunt multiq; tractatus in Pandectis & Codice. Illud ani-
maduertendum est, nonnunquam Iuriconsultos, aduersus ta-
bulas dicere, pro secundum tabulas, non vulgari, aduersus
significatione. l. quinta. ff. de usurpationibus & usucapio-
nibus. Caius, Naturaliter interrumpitur possessio, cum quis de
possessione vi deicitur, vel alicui res eripitur: quo casu non
aduersus eum tantum qui eripit, irrumpitur possessio, sed
aduersus omnes. Idest non ei tantum utilis est usurpatio,
qui eripit, sed etiam omnibus, ut Russardus & Hencysus
interpretantur. Cuiacius quoq; in notis ad Vlpiani titulos.
Brissonius lib. primo de Verborum, quæ ad ius pertinent, si-
gnificatione, & Hotomanus de verbis iuris. Præterea lege
prima. ff. de iure fisci, Callistratus. Vel poenam fisco ex con-
tractu priuato deberi, vel aduersus leges commissum fa-
ctum esse. Item Vlpianus titulo vigesimo de Testamen-
tis. Latinus Iunianus item is qui dedititorum numero est,
testamentum facere non potest: Latinus quidem quoniam
nominatim lege iunia prohibitus est: is autem qui dedititio-
rum numero est, quoniam nec quasi ciuis Romanus testari
potest, cum sit peregrinus: nec quasi peregrinus, quoniam
nullius certæ ciuitatis sciens ut aduersus leges ciuitatis
sue testetur. Et titulo vigesimo octauo de possessionibus

dandis, Bonorum possessio datur, aut contra tabulas testamēti, aut aduersus tabulas, aut intestati. Aduersus tabulas, idem Vlpianus paulo post interpretatur, secundum tabulas.

4 Adiungitur enim, vt secundum seruorum, secundum exulum, secundum puerulorum tabulas possessio videatur ex edicto dari. His omnibus, testamenti factionem interdictam, Vlpianus probat titulo vigesimo de testamentis. Et in Pādectis atq; Institutionibus docemur, titulis, Quibus non est permissum facere testamētū. Ergo ex mulieris testamēto, quæ se capite nunquam diminuit, bonorum possessio non datur. Quod autem ait exules, testamenti factionem non habere, obsides vel captiuos interpretor. l. undecima. ff. qui testamenta facere poss. obsides testari non possunt, nisi eis permittatur. Et l. octaua, eodem titulo. Eius qui apud hostes est, testamētum quod ibi fecit, non valet, quamuis redierit. Et l. decima ff. de testam. milit. facere testamentum hostium potitus nec iure militari potest. Vbi hostium potitus dicitur, qui ab hostibus captus est, vt recte Alciatus, de verb. sign. & lib. primo Parérgon, cap. trigesimo quinto. Et Ant. Aug. lib. quarto Emendat. cap. decimo, interpretantur: frequenti dicendi modo apud Iurisconsultos. Nam & Papinianus. l. quod si filius. ff. de Captiuis. Si filius, inquit, ante moriatur in ciuitate: nihil est quod de secundis tabulis tractari possit: siue quoniam viuo patre filius familias mori intelligitur, siue quoniam non reuerso eo exinde sui iuris videtur fuisse, ex quo

quo pater, hostium potitus est. Et Tryphoninus. l. in bello. §. Codicilli, eodem titulo. Cætera, ait, quæ in iure sunt postea quam postliminio redit, pro eo habentur, ac si nunquam iste hostiū potitus fuisset. Et Iulianus. l. bona. eodem titulo. Apparet eadem omnia pertinere ad heredē eius, quæ ipse qui hostiū potitus est, habiturus esset, si postliminio reuertisset. Et Vlpianus in. l. ab hostibus. ff. ex quib. caus. mai. Ego autem etiam nomine eius, qui hostiū potitus est, si curator ut plerunq; fuerit bonis constitutus, auxilium competere existimo. Plautus quoq; in captiuis. Nam postquam meus rex est potitus hostium, ita nunc belligerant Actoli cum Aulidis. Et rursus in eisdem. Ego postquam gnatus tuus potitus est hostium: Expertus quanti fuerit, nunc desidero & in Epidico. Filiam quam ex te suscepi, eductam perdidit, hostium est potita.

Adiungitur enim. Subiectus terminus est testamentum 5
fœminæ, quæ se capite nunquam diminuit. Prædicatus bonorum possessio secundum tabulas. Maxima propositio, ex adiunctis adiuncta pependi: quam etiam comprobant iura, in. l. cum actum. ff. de negot. gest. l. tertia. §. qui habet haustum. ff. de seru. rust. præd. cap. Translato. de Constit. cap. deniq; distinctione quarta.

AB antecedentibus autem, & consequenti- §. XIII
bus: & repugnantibus, hoc modo. Ab antecedentibus: si viri culpa factum est diuortium, & si mulier nuncium remisit, tamen pro liberis

liberis manere nihil oportet. A consequentibus: si mulier cum fuisset nupta cum eo, qui cū connubium non esset, nuncium remisit, quoniam qui nati sunt patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. A repugnantibus: si paterfamilias uxori ancillarum usumfructum legavit à filio neque à secundo hærede legavit, mortuo filio mulier usumfructum non amittet. Quod enim semel testamento alicui datum est, id ab eo invito, cui datum est, auferri non potest: repugnat enim recte accipere, & invitum reddere.

1 **A** B antecedentibus autem, & consequentibus, & repugnantibus. Sic idem Cicero in partitionibus. Et lib. secundo de Oratore, & si alijs nominibus. Quintilianus quoque; lib. quinto. Et Aristoteles lib. secundo Topicorum. Verum Rodolphus lib. primo, cap. vigesimo primo, hos tres locos argumentandi potius modos appellare vult, quod Foxius improbat. Cur autem Cicero Antecedentia, consequentia, & repugnantia coniunxerit, Visorius, Barba, & Foxius scripserunt: nempe quia eodem modo ex unoquoque eorum deducuntur argumenta: & quamvis tractatione diversa, inventionem tamen quam similima sunt.

2 **A** b antecedentibus. Antecedentia sunt, ut bene Boetius scribit, quibus positis aliud necessario consequatur: licet illud

illud quod antecedit minus sit, atq; posterius. Sed & aliquo-
 ties, & quod æquale, & quod simul, & quod prius est, poni-
 tur vt antecedens. Quam sit vero huius loci frequens apud
 Iurisperitos vsus, Cantiuncula loco ab antecedentibus, Ene-
 rardus loco centesimo vigesimo quinto, à concessione ante-
 cedentis, & centesimo vigesimo septimo, & Bucoldianus
 lib. primo. cap. decimo sexto, multis exemplis ostenderunt.
 Subiectū in exemplo proposito est, diuortium ab vxore nū-
 ciatum. Prædicatum, partis dotis apud virum permansio.
 Maxima propositio: Dato antecedenti datur consequens.
 Quam probat. l. refectionis. §. si per tuum. ff. Com. præd. l.
 prima. §. primo. ff. si vsuff. pet. l. secunda. ff. iurisd. om. iud. l.
 qui procuratorem. ff. de procuratorib. Exemplum à Cicero-
 ne positum, Hotomanus lib. primo Observat. cap. vigesimo
 tertio, pertinere potius putat ad locum à differētibus: aliud
 esse nuncium remittere, aliud diuortij culpam sustinere:
 atq; hanc differentiam, definitione demum explicari, quid
 sit diuortij culpam sustinere. Præterea si nulla missi nuncij
 mentio fiat, argumentum ex causa vel posita, vel sublata
 posse quoq; deduci idem Hotomanus scribit. Ex causa po-
 sita veluti si mulieris culpa diuortium factum est, pars do-
 tis retineatur: Causa enim illius retentionis efficiēs est cul-
 pa mulieris. Ex sublata, veluti: si non mulieris, sed viri cul-
 pa factum est diuortium, nihil ex dote retinendum est.
 Si viri culpa factum est diuortium, & si mu-
 lier nuncium remisit, tamen pro liberis mane-
 re nihil oportet. Diuortium Romanis ab ipso Romulo
 permissum

MAR. TVLLII CIC.

permissum, Plutarchus scribit in eius vita. Idem. 12. tabulis quoq; licuisse, Cicero indicat Philip. secunda. Frugi factus est. Mimam illam suam, suas res sibi habere iussu ex 12. tabulis. Et Caius Iurisconsultus lib. tertio ad legem. 12. tabularum. Siue penultima. ff. ad leg. iul. de adult. Si ex lege repudium missum non sit, & iccirco mulier adhuc nupta esse videatur. Tamen si quis eam uxorem duxerit, adulter non erit. Diuortium, ut est apud eundem Caium in. l. secunda. ff. de Diuort. vel à diuersitate mentium dictum est: vel quia in diuersas partes eunt qui distrahunt matrimonium. In repudijs, idest renunciatione, comprobata sunt hæc verba. Tuas res tibi habeto. Item hæc. Tuas res tibi agito. In sponsalibus quoq; discutiendis placuit renuntiatione interuenire oportere. In qua re hæc verba probata sunt: Conditione tua non utor. Siue autem ipsi presenti renuncietur, siue absenti per eum qui in potestate eius sit: cuiusue is, ea ve in potestate sit: nihil interest. Non idem fuisse Diuortium & repudium, Sed repudium sponsæ remitti: inter virum & uxorem diuortium fieri, Paulus & Modestinus scribunt: & Sigonius notat lib. primo de ant. iur. ciu. Rom. cap. nono. Qua licentia non cupide vsos Romanos, illud est argumeto, quod anno post Romam conditam quingentesimo vndeicesimo, Sp. Caruilius Rugam primum Romæ, de amicorum sententia, diuortium cum uxore fecisse, quod sterilis esset iurasseque apud Censores uxorem se liberorum quærendorum causa habere, Gellius est autor lib. decimo septimo cap. ultimo. Et lib. quarto cap. tertio idem Gellius scribit memorie traditum

traditum, quingentis fere annis post Romam conditã, nullas rei uxoriæ, neque actiones, neq; cautiones in vrbe Roma, aut in latio fuisse: quia profecto nihil desiderabatur: nullis etiam tunc matrimonijs diuertentibus. Seruiũ quoque Sulpitium in libro quem composuit de Dotibus, tum primũ cautiones rei uxoriæ necessarias esse visas scripsisse cum Sp. Carvilius cui Ruga cognomentum fuit, vir nobilis, diuortiuũ cũ uxore fecit, quia liberi ex ea corporis vitio non gignerentur, anno vrbis conditæ, D XXIII. Quo loco apud Gelliuũ, et hoc obiter non prætermittam, pro, quingentis ferè, legendum, sexcentis ferè, ex Tertulliano de Monogamia, et in Apologetico Cuiacio lib. primo Observat. cap. trigessimono. Et Hotomano, ad leges. 12. tab. tertia parte. cap. octauo. Caterũ tribus tantũ de causis diuortium maritis Romũ lũ permisisse, si uxores veneficium in liberos cõmisissent: si partum subiecissent: si probri quid cũ alienis viris fecisset, Hotomanus scribit. Cælius Rhodiginus lib. decimo quinto, cap. 16, si in liberorum veneficio, aut in adulterio deprehenderentur, aut claves subiecissent. Si aliter quis repudiasset eius opum uxori portionem dari, reliquum Cereri esse sacruũ. Alex. ab Alex. lib. quarto cap. octauo. Vt perpetuũ inquit, hoc coniugale fœdus, et sine dissidio foret, uxori virum relinquere, et cũ alio copulari, nequaquam licebat. Viri nisi uxor in adulterio, aut veneficio, seu clauiuũ adulatione, deprehensa foret, aut si vinum biberet, leges à Romulo late diuertere nulli sinebant, qui aliter dissidium fecisset, bona viri ad uxorem deuolui voluere.

Iam quod ad totam argumentationem attinet, Ciceronem recte collegisse certum est. Nam si uxoris culpa diuortium fiat, dotem apud maritum manere, Accursius in l. Cū post diuortium. ff. de iure dot. & Rosfredus, questione trigesima quinta tradiderunt. Si mariti culpa fiat, nihil apud eum remanere Scevola probat, lege quadragesima septima. ff. solut. mat. Cum mulier, inquit, viri lenocinio adulterata fuerit, nihil ex dote retinetur. Et Alex. ab Alex. lib. sexto cap. decimo, ait. Viro ab uxore diuortere, aut res suas sibi habere, nisi causa legitime cognita, eisdem tabulis vetabatur: quo diuortio nulla uxoris culpa subsecuto, dos integra repetebatur: si vero culpa in esset usque ad dimidium dotis, in singulos liberos sexta à marito retinebatur. Vlpianus quoque titulo sexto de Dotibus. Retentiones, inquit, ex dote fiunt, aut propter liberos, aut propter mores, aut propter impensas, aut propter res donatas, aut propter res amotas. Propter liberos retentio fit, si culpa mulieris, aut patris cuius in potestate est, diuortium factum sit: tunc enim singulorum liberorum nomine sexta retinentur ex dote: non plures tamen quam tres sexta in retentione sunt, non in petitione, & Forcatulus in Cupidine Iurisperito. cap. septimo, numero secundo. Veriorem ait & consuetudine, & iure civili illorum opinionem qui dicant, dotem ibi manere, ubi liberi maneant. Illud quoque notandum est quod Roscius lib. secundo Memorabilium cap. septimo, numero sexagesimo septimo, scribit: debere quidem legitimam matrem tribus annis primis, liberos alere, lege. Nec filius. C. de pat. pot. ubi

Accursius

*Accursius, etiam si protestata fuerit se alimenta repetitu-
 ram interpretatur. l. alimenta. Vbi idem Accursius in Ver-
 bo materna. C. de neg. gest. Nisi forte non possit lactare ma-
 ter, morbi necessitate, aut iusta alia quavis causa: vel etiã
 nisi nobilitati indecorum sit liberos alere, vt voluit Barto-
 lus in tractatu alimentorum, quæstione sexta. Sed si in ma-
 trimonio separatio fuerit, & quidem absque viri culpa,
 tunc quoque matrem triennio liberos alere teneri Roscius
 ait: si vero culpa viri, nutriri penes uxorem liberos, expẽ-
 sis tamen viri. Illud quoq; probari posset quod in. l. Titia cõ-
 testamento. §. si ea conditione. ff. de legatis secundo, argu-
 mẽto illius, notant Peralta numero secundo, & Grado nu-
 mero tertio. Si viri culpa fiat ne vxor cohabitet, teneri vi-
 rum uxori seorsum alimenta præbere. Sed & illud etiam
 admitti posse videtur, ad lucrum dimidiæ partis bonorum
 lucratorum cõstante matrimonio, necessariam quidem esse
 mutuam cohabitationem, vt lege prima, titulo de las ganan-
 cias. lib. tertio Fori. Et lege prima, eodem tit. lib. quinto Or-
 din. probatur. Et in nouis Ordinationibus, lib. quinto, tit. no-
 no. Lex secunda ait. Toda cosa que el marido y la
 muger ganaren ò compraren estando de con-
 funo, ayan lo ambos por medio. Verum si cohabi-
 tatio culpa viri dirempta sit, vxorq; mariti culpa diuerte-
 rit, nõ amissuram eam medietatem talium bonorum, argu-
 mento sunt, tum supra dicta omnia, tum alia quæ in. l. si con-
 uenerit. ff. pro socio. Interpretes notauerunt: atq; id verum
 esse, Segura in repetit. l. vnum ex familia. §. sed si fundum.*

col. decima. ff. de legatis secundo. Recte probat.

4 A Consequentibus. Bucoldianus lib. primo. cap. decima sexto. Hunc locum per reliquos omnes ducit. Multiplicem quoque huius loci in iure civili usum, docent Euerardus loco. C X X V I. & C X X V I I I. Et Cantiuuncula loco. X V I I. Quod vero ad exemplum attinet Boetius ab antecedentibus potius ductum putat: sed eius sententiam, Cantiuuncula, & Hotomanus non probant. Hotomanus lib. primo Obseruat. cap. vigesimo tertio. Exemplum, inquit, qui est à Consequentibus, Boetius imperite sumptum putat, & non à Consequentibus, sed ab antecedentibus esse ductum hoc modo. Si mulier cum fuisset nupta cum eo, cui connubij ius non esset, nuncium remisit: quoniam qui nati sunt patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Existimat enim Boetius antecedens esse nuptias cum eo cum quo connubium non erat: Consequens, Nihil pro liberis detrahi: Cum tamen paulo ante dixerit, illud esse subiectum, hoc prædicatum. Quod in Boetio, quem summum dialecticum fuisse constat, vehementer miror. Nam Cicero medium ex consequentibus perspicue sumit, ex eo quod nati patrem non sequantur, hoc modo: si quid pro liberis retinendum est, liberi patrem sequuntur: at nati ex ista coniunctione patrem non sequuntur, ergo nihil retinendum est. Apertius tamen Cicero exemplum ita proposuisset, si quid pro natis retinendum est, fuit diuortium: si fuit diuortium, etiam matrimonium: At matrimonium non fuit, quare nihil retinendum est. Atque hæc quidem Hotomanus.

Cantiuuncula

Cantiuncula sic ait. Mihi fit Agricole quam Boetij opinio verisimilior: dum hic Ciceronis exemplum ab antecedentibus fluere putat: ille voluisse Ciceronem argumentationem petendam ab eo quod ex conditione consequens esse potest. Idq; vt liqueat, sic thema fingamus. Ex viro & muliere, cui cum illo connubij ius non erat, liberis natis, diuortioq; facto, quæstio est an apud patrē pro liberis aliquid manere oporteat. Nihil manere oportere, sic ex consequenti probare licebit. Si mulier nupserit ei cū quo connubiū non esset: hoc antecedens: qui nati sunt patrem non sequuntur: hoc cōsequens. Iam ex hoc consequenti sumamus argumētationē: sed ij liberi quorum gratia quæstio est, patrem non sequuntur. Infertur: pro liberis ergo manere nihil oportet.

Si mulier cum fuisset nupta cum eo, qui cum 5
connubium non esset, nuncium remisit. De Cōnubiorū iure, multa docte & copiose Sigonius de iure ant. ciu. Rom. lib. primo. cap. nono. Et Hotomanus in Partitionibus iuris civilis tit. quinto de nuptijs. Brissonius lib. primo Select. cap. decimo tertio. Et Vlpianus tit. quinto de his qui in potestate sunt. Sed & interdicti matrimonij in iure civili obuia sunt exempla, inter Senatoris filiam & Libertinum, in. l. Oratione. ff. de rit. nupt. l. Oratio. ff. de sponsalib. etiam ab ingenuo arrogatum. l. Sciendum ff. de rit. nupt. Inter pupillam & tutorem, vel eius filium, in. l. Senatusconsulto. ff. de rit. nupt. l. nō est. Eod. tit. l. Tutor. ff. de sponsalib. Inter prouincialem & rectorem prouinciæ in. l. qui in prouincia. ff. de rit. nupt. l. vna. C. si rector prouinc.

Inter plebeios & Senatores apud Liuium, & Hotomanum ad leges. 12. tab. tertia parte cap. sexto. Quæ omnia in melius æquiusq; à sacris canonibus reformata sunt. De iustis vxoribus, & iniustis multa docte, & noue Reuardus lib. quarto. Variorum. cap. decimo sexto.

6 Quoniã qui nati sunt, patrem non sequuntur. Nam lex nature est vt qui nascitur sine legitimo matrimonio matrem sequatur, nisi lex specialis aliud inducat. l. vigesima quarta. ff. de statu hom. Vbi legem specialem Vlpianus appellat legem Mensiam, quæ ex alterutro peregrino natũ, deterioris parentis conditionem sequi iubebat, vt est apud eundem Vlpianũ tit. quinto. Et Hotomanus notat in indice legum Rom. Sed & alijs causis liberos quandoq; patrem nõ sequi, idem Vlpianus scribit in. l. prima. §. primo. ff. de liber. exhib. si vero, inquit, mater sit, quæ retinet, apud quam interdum magis quam apud patrem morari filium debere, ex iustissima scilicet causa, & Diuus Pius decreuit, & à Marco & à Seuero rescriptum est, æque subueniendum ei erit per exceptionem.

7 Pro liberis manere nihil oportet. Si enim aduersus ea quæ diximus aliqui coierint, nec vir, nec vxor, nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos intelligitur. §. si aduersus. Institut. de nuptijs. l. tertia. ff. de iure dotium, vbi Vlpianus ait. Dotis appellatio non refertur ad ea matrimonia quæ consistere non possunt: neq; enim dos sine matrimonio esse potest. Vbicunq; igitur matrimonij nomen non est, nec dos est.

A repu

A Repugnantibus. De hac re Cantiuncula loco decimo octavo, ubi ad idem pertinere ait locos ab absurdo, & ab ordinatione: quos & Euerardus explicat loco decimo nono, & vigesimo tertio, & centesimo tertio, Et Bucoldianus lib. primo cap. decimo sexto. Et Titelmanus lib. quinto Dialect. cap. vigesimo sexto, præter Aristotelē lib. secundo Topic. & Quintilianum lib. quinto, cap. decimo.

Si pater familias uxori. Atq; hæc sententia lege civili cōprobata est, nonagesima octava. ff. de legatis tertio. Si plures gradus sint hæredum, & scriptum sit hæres meus dato: ad omnes gradus hic sermo pertinet. Sicuti hæc verba quisquis mihi hæres erit. Itaq; si quis velit non omnes hæres legatorum præstatione onerare, sed aliquos ex his: nominatim damnare debet.

Ancillarum vsumfructum. In quo partū nō cōtine-
ri, probant. l. vetus fuit questio. ff. de vsumfruct. l. in pecudū.
ff. de usuris. §. in pecudum. Instit. de rerum diuis.

Legauit, à filio. Idest iussit filium uxori præstare, modo loquendi in iure peculiari, vt Latomus notat: & Hotomanus lib. primo Observat. cap. vigesimo primo ait. Legare ab aliquo cum dicimus, aliquem, hæredem intelligimus, vt non ex hæreditatis asse legatum detrahatur, sed ex eius duntaxat parte, qui nominatus est.

Neque à secundo hærede legauit. Secundum hæredem substitutum dici, Caius probat lib. secundo Institut. tit. quarto. Substitutio, inquit, est quæ post institutionem à testatore fieri solet, idest secundi hæredis appellatio. Et

Papinianus in l. quarta. ff. de Sc. Sillariano. Qui posthumos
 heredes instituerat, nō natis posthumis vxorē secūdo loco
 scripsit heredē. Et Sallustius in Iugurt. Erat in exercitu no-
 stro Numida quidam Massinissæ nepos, quem Micipsa te-
 stamento secūdum heredem scripserat. Et Suetonius in Cæ-
 sare, Cæsar complures percussorum in tutores filij, si quis si-
 bi nasceretur, nominavit: Decium Brutum etiam in Secun-
 dis heredibus. Hinc quidam secundas tabulas, eam testamē-
 ti partem interpretantur, in qua nominentur substituti. In
 l. secunda. §. interdum. l. si filius qui patri. ff. de vulgari. l. li-
 beri. §. posthumi. ff. de adim. leg. l. mater. ff. si quis om. caus.
 test. l. Nā quod. §. si quis. ff. ad Trebell. Sed verius est quod
 Brissonius scribit lib. tertio Select. cap. duodecimo. Pupil-
 lares tabulas in libris nostris secundas appellari. Idq; aper-
 tius probant Vlpianus in l. prima, in principio. ff. si cui plus
 quam per leg. fal. Neq; interst, ait, vtrum in primis tabu-
 lis hoc fiat, an in pupillaribus, an in vtrisque. Et Papinianus
 in l. cohæredi. §. sexto. ff. de vulgari. Cum pater impuberi
 filie, quæ nouissima diem suum obisset, tabulas secundas fe-
 cisset, & impubes filia, superstite sorore pubere, vita dece-
 sisset, irritam esse factam substitutionem placuit. In perso-
 na quidem prioris, quia non nouissima deceffit: in alterius
 vero, quia puberem ætatem compleuit. Huius autem ap-
 pellationis ratio apud Vlpianum est, in l. secunda. §. tertio.
 ff. de vulgari. Prius, inquit, sibi quis debet heredem scri-
 bere, deinde filio substituere, & non conuertere ordinem
 scripturæ. Et hoc Iulianus putat, prius sibi debere,
 deinde,

deinde filio heredem scribere. Ceterum si ante filio, deinde sibi testamentum faciat; non valere. Quae sententia rescripto Imperatoris nostri ad Virium Luppum Britanniae praesidem comprobata est. Caius quoque lib. secundo Institut. tit. quinto. Sed pupillaris substitutio, ait, ita secreta esse debet, ut ad notitiam substituti peruenire non possit: ne vitae pupilli aliquas substitutus insidias moliatur. Nam in extrema pagina testamēti fieri debet, ut pars illa in qua substitutio pupillaris scripta est, quandiu pupillus annos pubertatis egrediatur, obsignata permaneat, & prior pars testamenti, in qua haeres scriptus est, referatur. Et Iustinianus Imp. lib. secundo Institut. tit. decimo sexto. Igitur in pupillari substitutione, inquit, secundum praefatum modum ordinata, duo quodammodo sunt testamenta: alterum patris, alterum filij, tanquam si ipse filius sibi heredem instituisset. Aut certe unum testamentum est duarum causarum, idest duarum hereditatum. Sin autem quis ita formidolosus sit, ut timeat ne filius suus pupillus adhuc ex eo, quod palam substitutum acceperit, post obitum eius periculo insidiarum subiaceat, vulgarem quidem substitutionem palam facere, & in primis testamenti partibus ordinare debet: illam autem substitutionem, per quam si haeres extiterit pupillus, & intra pubertatem decesserit, substitutus vocatur separatim in inferioribus partibus scribere debet: eamque partem proprio lino, propriaque cera consignare. Et in priore parte testamenti cauere, ne inferiores tabulae vino filio, & adhuc impubere aperiantur.

- 13 Mortuo filio mulier vsumfructum non amittet. Quia legata relicta ab instituto, censentur repetita à substituto. l. licet Imperator. ff. de legatis primo. Nec est verisimile testatorem velle vt amplius ad substitutum perueniat, quam ad institutum. l. Publius Mæuius. §. Titia. ff. de Condit. & demonst. l. Seruo alieno. §. si quis à primo. ff. de legatis primo. l. Cum pater. §. ab instituto. ff. de legatis secundo l. Gaio Seio. ff. de adim. legat.
- 14 Quod enim semel testamento alicui datū est, id ab eo inuito cui datū est, auferri nō potest. Sic & Pomponius capite vndecimo. ff. de reg. iur. id quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest. Et quidem extraneum auferre non posse certum est: sed an testator ipse repetere possit quod legauit, recte quaeritur, in. l. Lucius Titius. ff. de legatis secundo. Et de ea re, Peralta, Grado, & Antonius Gomez, nō satis cōueniunt.
- 15 Repugnat enim recte accipere, & inuitū reddere. Hunc locum refert Donellus in libro de fructibus, pag. septuagesima sexta. Veramq; esse & iuri consonam argumentationem probat.

§. XIV. **A**B efficientibus causis, hoc modo: omnibus est ius parietem directum ad parietē communem adiungere, vel solidum, vel fornicatum. At si quis in pariete communi demoliendo damni infecti promiserit, non debet præstare, quod fornix vitij fecerit. Non enim

enim eius vitio, qui demolitus est, damnum factum est, sed eius operis vitio, quod ita ædificatum est, vt suspendi non possit.

AB efficientibus causis. *Causa est ad cuius esse I*
sequitur aliud, causa efficiens, à qua primo fit motus
vt aliquid fiat. Titelmanus lib. 5. Dialect. cap. vndecimo,
plura de diuisione causarum. Efficientis quoq; vsum docet
cap. duodecimo. Et eiusdem exempla ex sacra scriptura &
iurisprudencia proponit eodem capite: & multum esse caus-
sarum vsum apud poetas, cap. decimo septimo. De hoc præ-
terea loco multa Quintilianus lib. quinto, cap. decimo. Bucol-
dianus lib. primo, cap. decimo septimo. Gamarus lib. primo.
Cantiuncula loco vigesimo, Corasius de iuris arte, prima
parte, cap. vigesimo. Illud notandum est, Ciceronem hic de
causis tantum efficientibus agere, vt Boetius & Visorius
probant. Non de omnibus causis, efficientium nomine, vt
Agricola, Latomus, & Corasius putauerunt.

Omnibus est ius. *Hotomanus lib. primo Observationũ 2*
cap. vigesimo quarto, vt melius hoc exemplũ intelligatur,
huiusmodi ponit causæ cõstitutionem. Cum Octavius ad pa-
rietem inter se & Nonium communem, fornicatum parie-
tem pro suo iure adiunxisset. Nonius autem vicinus aliquid
ædificaturus, parietem communem demoliri vellet, damni
infecti nomine promisit, idest promisit se damnum, si quod
opus illud suum, nimirum demolitio, faceret præstaturum.
Euerso pariete communi, fornicatus qui suspendi non

F 5 poterat.

poterat corruit. Agit octavius, intentio, opus tuū mihi da-
 mnū hoc fecit. Depulsio, imo tuum. Questio, utrius opus da-
 mnū fecerit. Ratio, quia nisi fornicatum parietem fecisses
 quamuis communem parietem demolitus essem, tamen ille
 non corruisset. Firmamentum, At nisi tu parietem demoli-
 tus esses, meus non corruisset. Quam responsionem propte-
 rea infirmam esse videmus, quia cum utrinq; dici hoc possit
 nisi tu istud fecisses, hoc non accidisset, ac proinde alter in
 alterum causam sine qua nō transferat: tamen plus in prio-
 re est, quam in posteriore: adiectū est enim, quamuis hoc fe-
 cissem, quod ab altero referri non potest. Hæc Hotomanus.

- 3 Omnibus est ius parietem directum ad parie-
 tem communem adiungere. Modo, non supra pa-
 rietem communem, suum parietem ponat. l. quidam hiberus
 ff. de seru. urb. præd. Sed ita adiungat ut etiam sublato cō-
 muni pariete maneat: nec impediatur refectionem communis
 parietis. l. fistulam. §. iuxta. ff. de seru. urb. præd. Communis
 paries quis sit, Ovidius lib. quarto Met. indicat. Fissus e-
 rat tenui rima, quam duxerat olim, cum fieret paries, do-
 mui communis utriusque. Directus, Vitruvio libro septimo
 est, contiguus qui iuxta alterum attolitur, & ei coagmen-
 tatur. Solidus, qui arcum non habet. Fornicatus qui ha-
 bet arcum. Arcus quoque, fornix. Camera & testudo, li-
 cet cognata sint, tamen ea inter se differre, probat Budæus
 in l. sed adde. §. si inquilinus. ff. locati. Quod ad hunc lo-
 cum attinet, directum parietem Cicero appellat, autore Ho-
 tomano, qui, exempli gratia, communem sic attingit, ut in
 litera

litera. T. deorsum pendens linea, transversam superiorem attingit.

Vel solidum vel fornicatum. Parieti cōmuni, vel 4
solido vel fornicato, licet parietem directum adiungere, ut
Boetius & alij interpretantur. Sed magis ad rem Hotoma
nus, parietem directum vel solidum, vel fornicatum licere
parieti communi adiungere.

At si quis in pariete communi demoliendo. 5
Quod cuius dominorum facere licet, si agat Communi diui
dendo iudicio. l. si ædes. ff. Com. diuid. Nec mouet, quod in l.
octaua. ff. de ser. urb. præd. dicitur, parietem, qui naturali
ratione communis est, alterutri vicinorum demoliendi eum
& reficiendi ius non esse, quia non solus dominus est: quod
de iure seruitutis accipiendum est, ut & titulus ipse, & l.
in re communi. Eod. tit. satis ostendunt.

Damni infecti promiserit. Damnum infectum est, 6
damnum non dum factum, sed futurum veremur. Damnum
& damnatio, ab ademptione & quasi diminutione patrimo
nij dicta sunt. l. prima, & l. tertia. ff. de damno infecto.

Non debebit præstare. Præstare culpã, casum, peri 7
culũ, vitiũ quid sit explicãt Brissonius & Hotomanus de
verbis iuris. Valla lib. 6. c. 16. et Adrianus de Serm. latino.

Quod fornix vitij fecerit. Igitur nõ paries cōmunis 8
erat fornicatus, sed primum à vicino adiunctus: aliàs vi
tium quod cōmunis paries fecisset, teneretur præstare is qui
eum demolitus esset, & damni infecti cauisset. Quandoqui
dem si iuxta parietẽ cōmunem quis super ædificet, vel eum

aut reedificet, aut tollat altius, stipulari damni infecti so-
let. l. interquos iuncta gl. edificat. ff. de Dam. infect. & dam-
num quod euenerit prestare tenetur. l. ex damni. §. quoties
ff. eodem titulo.

- 9 Non enim eius vitio. Idest parietis communis. Qui,
scilicet paries communis. Demolitus est damnum
factum est: sed eius operis vitio. Videlicet parietis
fornicati adiuncti ad parietem comunem. Quod ita ædi-
ficatum est vt suspendi non possit. Nimirum quia
fornicatum opus parieti communi adiunctum, diruto parie-
te communi, stare non potest.

§. xv. **A**B effectis rebus, hoc modo: Cum mulier
viro in manum conuenit, omnia, quæ mu-
lieris fuerunt, viri fiunt, dotis nomine.

1 **A**B effectis rebus. De usu huius loci ab effectis, sa-
tis multa Euerardus loco vigesimo primo, Cantiuncu-
la loco vigesimo primo. Appellus cap. quarto. Gamarus lib.
primo. Bucoldianus lib. primo cap. decimo septimo.

2 Cum mulier. Boetius scribit, exemplum hoc nõ ab effe-
ctis esse, sed ad causam magis pertinere: & Boetij senten-
tiam Cantiuncula, Hotomanus, Latomus & Barba proba-
uerunt. Ego ab effectis ductam recte argumentationem cum
Cicerone puto: quia causa, viro bona vxoris vindicati illa
per se parum confert: effectus à causa productus pluri-
mum. Quid enim efficiet & si probet illam se coemptione
duxisse,

duxisse, nisi ostendat huius in manum conuentionis effectum esse, ut vxoris bona marito cedant. Igitur effectus victoriam præstat, non caussa: quamuis sine caussa quidem effectus non esset. Possessionis civilis effectus est vsucapere & præscribere: Possessionis naturalis, acquirere fructus: contendo rem meam esse, quod eam certo tempore possederim.

Cum mulier viro in manum conuenit, omnia 3
quæ mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine. Sic se rem habere abunde probatum existimo, ex his quæ supra diximus in loco à forma generis. Imo id olim lege cautum, ut omnia bona eius, quæ in manum viri conuenisset, viri dotis nomine fierent, vidit, gl. in. l. mulier bona. ff. de iure dot. & apud Alexandrum ab Alexandro relatum est, lib. quarto cap. octauo. Nec quicquam mutat quod Forcatulus dialogo trigesimo nono, Necyom. numero quarto, multis testibus non necessarijs, multisq; legibus citatis contendit mulierem nubentem, omnia bona in dotem non conferre. Distinctione enim temporum, quod ille non animaduertit, facile, ut dici solet, scripturæ concordantur. Sanè Cicero de Vxore agit, quæ in manum viri conuenisset, quo in genere matrimonij, bona vxoris omnia ad maritum pertinere, imo vxorem ipsam sui hæredis loco haberi viro, certum est. Verum hæc forma in disuetudinem ire cœpit Tiberij tempore ut apud Tacitum est lib. quarto Ann. quanquam ad Papi-
nianum vsque, Vlpianum & Paulum eius mansisse vestigia, eorum probent scripta. Post modum Iustiniani ætate,
qui

qui post Tiberium, feré. D. annis fuit, post dictos Iurifcon-
sultos plus minus. C C C. omiffa erat omnis conventio in ma-
num, & matrimonij veteres ille antiquate formæ, vt mirū
non fit, cessante caussa, effectum quoq; atq; ab effectu ce-
sasse argumentationem. Quare notasse bene Cuiacium exi-
stimo apud Vlpianum titulo nono, de his qui in manu sunt.
Tribonianum in. l. vxorem. ff. de rit. nupt. & in. l. ex ea par-
te. §. primo. ff. de verb. ob. scripsisse, in matrimonium conue-
nire, cum tamen apud Papinianum fuisset, in manum conue-
nire. Et in. l. si cōcubina. ff. rerum am. conuenit, pro in manū
conuenit.

§. XVI. **E**X cōparatione autem omnia valent, quæ
sunt eiusmodi. Quod in re maiore valet,
valeat in minore: vt si in vrbe fines non regū-
tur, neq; aqua in vrbe arceatur. Item contra:
Quod in minore valet, valeat in maiore, licet
idem exemplū conuertere. Item: Quod in re
pari valet, valeat in hac, quæ par est: vt quo-
niā vsus autoritas fundi bienniū est, lit etiam
ædium. At in lege ædes nō apellantur, & sunt
ceterarum omnium, quarum annuus est vsus:
valeat æquitas, quæ paribus in caussis, paria
iura desiderat.

EX comparatione autem omnia valēt quæ
sunt eiusmodi. Comparationis deffinitionē, partes
& vsum tradunt Cicero lib. primo de Inuēctione lib. secūdo
de Ora-

de Oratore, & in Partitionibus. Aristoteles lib. secundo & tertio Topic. Quintilianus lib. quinto. Rodolphus lib. primo, cap. vigesimo quinto. Euerardus loco decimo sexto. Gammarus lib. secundo. Bucoldianus lib. primo. Catiuncula loco vigesimo secundo. Titelmanus lib. quinto Dialecticæ, cap. vigesimo septimo.

Quod in re maiore, Maius dicitur, autoribus Titel- 2
mano & Gamaro & Hotomano, non secundum quantita-
tem aut potentiam: sed secundum maiorem vel minorem
essendi rationem. Idest quod magis probabile & consen-
taneum est. Itaq; si quis dicat, qui familiam suam non re-
cte administrat, inneptum futurum ad gubernandam Remp.
ex maiore argumentatur, cum probabilius sit quempiam
domum quam ciuitatem posse regere.

Quod in re maiore valet, valeat in minore. 3
Hæc esse maximam propositionem argumento inclusam, Boetius
Cantiuncula, Barba & Hotomanus lib. primo Obseru. cap.
vigesimo quinto recte putat: Visorio & Agricola licet cõ-
tradictibus. Illud apud omnes constat, affirmando hunc lo-
cum nõ valere, sed negando. Quare Hotomanus duas nega-
tiones deesse, atq; hoc modo legendum arbitratur. Quod in re
maiore non valet, non valeat in minore. Cantiuncula con-
stare propositionem verbis affirmatiuis, sensu negativo.

Si in vrbe fines non reguntur. Quia vt est apud Vl 4
pianum. l. secunda. ff. fin. reg. hæc actio pertinet ad prædia
rustica. Et Paul. l. quarta. §. decimo. Hoc iudicium lo-
cum habet in confinio prædiorum rusticorum, Urbanorum
displi-

displicuit. In vrbe, bene *Cantiuncula* interpretatur, idest in urbanis prædijs. Nam si plurimum horti in reditu sunt, vinearij forte, vel etiam olitorij, magis hæc non sunt urbana l. urbana prædia. ff. de verb. sig. l. si prædium. C. de præd. & al. rer. min. In his autem iudicio locum esse, idem Paulus scribit loco citato. Et in vrbe, inquit, hortorum latitudo contingere potest, vt etiam finium regundorum agi possit.

5 Neque in vrbe aqua arceatur. Vlpianus in. l. prima. §. decimo tertio. ff. de aqua & aq. pl. arc. Item sciendum est, ait, hanc actionem nõ aliàs locum habere, quam si aqua pluuia agro noceat. Ceterum si ædificio vel oppido noceat, cessat actio ista. Et. §. decimo quarto. Apud labeonem inuenio relatum, si ex agro meo aqua fluens noceat loco qui est intra continentia, hoc est ædificio: nõ posse me aquæ pluuie arcende conueniri. In vrbe, autem accipe, idest intra continentia ædificia. Aliàs in illis quæ, quanquam intra continentia sint, magis non sunt urbana, aquæ pluuie arcende esse actionem putat *Cantiuncula*. Illud à plerisque dubitatur, quomodo finium regundorum iudicium maius sit actione aquæ pluuie arcende. Et quidam existimant maius esse fines regere quam aquam pluuiam arcere, quia prius sit fines determinare. Etenim si fines agrorum discreti non essent, non posset agi de aqua pluuia arcenda: vt si ædificia disiuncta nõ essent, nec esset de stillicidijs aliqua dissensio. *Cantiuncula* aquæ pluuie actionem dicit probari esse specialem, in. l. prima. §. decimo tertio. ff. eod. tit. quod de iudicio finium regundorum nusquã dicitur. Quim vel ex eo videri iudiciũ

pinguius

pinguius esse ac maius, quod duplex à iurisconsultis appelletur, & in eo unusquisque tam actoris quam rei partes sustineat. In l. in tribus. ff. de iudic. iuncto. §. penultimo. Instit. de interdict. ubi gl. Et doctores. Et Iaso in Rubrica. C. de Iudicijs.

Item contra quod in minore valet, valeat in 6 maiore. Licet idem exemplum conuertere. In vrbe actionē aquæ pluiæ denegat prætor, ergo & iudicium finium regundorum. Actio aquæ pluiæ cessat in vrbe, igitur & iudicium finium regundorum. In agris pluuia arceatur, ergo & fines regantur.

Quod in re pari valet, valeat in hac quæ par 7 est. Maxima propositio inclusa argumentationi: de qua Titelmanus lib. quinto Dialecticæ cap. trigesimo. Et Euerardus loco decimo quarto.

Quoniam vsus autoritas fundi biennium est, 8 sit etiam ædium. Lambinus præfatione in Horatium ait scribendum, autor, & autoritas, sine, h. Et sine, c, Becichemus in Plinium, cum. c. potius sed sine, h, auctor & autoritas: non author & authoritas. Cæterū hæc dictio multa significat, ac primum Imperatoris aut Præsidis literas, vt bene probat Ant. Augustinus, lib. tertio Emendationū cap. sexto. Ex. l. vltima. C. de fabricensibus lib. vndecimo. l. vlt. de vend. re. ciu. l. diligenter. De aquæ duct. l. si quis. De omni agro des. lib. duodecimo. Est etiam autoritas, sedes quædam argumenti, de qua dicemus statim. Et ea vitur iurisconsultus in. l. septimo mense. ff. de stat. hom. Pro consensu

G

autoritas

MAR. TVLLII CIC.

autoritas ponitur in. l. Cum adoptio. ff. de Adoptionib. Et au-
tor dicitur qui consentit, ratum habet, & comprobat, in. l.
si quis. eod. tit. vbi Corasius & Orosius aduertunt: idemq;
apud Ciceronē significat in oratione pro domo sua. Sed &
actionē pro euictione, autoritatem appellat. l. fin. ff. de Eui-
ctionib. & Paulus lib. secundo, Receptarū sententiarū. tit.
decimo septimo. §. primo & tertio. Et Seneca lib. quarto,
Naturalium quæstionum. Si mihi parum credis, Possidonius
autoritatem promittet. Inde autoritatis tabulæ, las cartas
de venta, in. l. vlt. ff. de Pign. act. & apud Senecā, lib. quar-
to, Controuersiarum. Controuersia vigesima secunda Hinc
primi autores dicuntur hi à quibus ius in nos transit. in. l. He-
rennius. ff. de Euictionib. & secūdi autores qui de euictione
fidei iubēt, in. l. quarta. ff. de Euictionib. & notāt Ant. Au-
gustinus loco citato. Alciatus lib. 2. Parerg. cap. 9. Brisso-
nus de verb. quæ ad ius pert. sig. Et Picardus in Annot. in
Pandect. Dicitur quoq; autoritas vsucapiendi cōditio, in le-
gibus. 12. tab. & à lege Attinia. & à Cicerone de Aruspi-
cum respons. Et pro, A. Cecinna. Atq; hoc loco Topicorum
quæ ita interpretamur, autoribus Budeo in Annot. Corasio
in. l. Qui in utero. ff. de statu hom. Francisco Florido, de Iu-
ris ciuilibus interpretibus, fol. centesimo quinquagesimo pri-
mo. Alciato lib. secundo Parerg. cap. nono. Hotomano lib.
primo Observationum. cap. vigesimo quinto. Picardo in. §.
furtiue. Instit. de vsucapionb. Catiūcula & Euerardo locis
supra citatis. Pro iusto quoque iure dominij, autoritatē acci-
pi probat Sigonius lib. 1. de Antiq. iur. ciu. Rom. cap. 11. Sed
& pro

Et pro maiestate quadam et gravitate, et quod dicimus, persona de autoridad, sumi videtur in. l. Deinde. in fin. ff. de lib. exhiben. Cum audis, inquit, matrem familias accipe nocte autoritatis foeminam. Postremo, fundum pro autore dixere Plautus in, Trinumo. act. quinto. Festus Pomp. lib. sexto. Et Gellius, lib. decimo nono. cap. octavo.

Quoniam usus autoritas fundi biennium est, 9 sit etiam ædium. Hotomanus in Partitionibus iuris civilis tit. decimo quarto. de Iure Quiritium, et lib. primo Observa. cap. vigesimo quinto, et in Fragmentis legum. 12. tab. tertia parte. cap. vigesimo sexto. Legendum contedit hoc loco. Quoniam usus autoritas fundi biennis est. Quasi usus, substantivum: biennis adiectivum sit: sensusque talis, quoniam biennis usus ædium, idest possessio ædium per biennium continuata, est autoritas fundi, hoc est iusta et legitima causa retinendi domini fundi: sit etiam ædium: quæ tametsi fundi appellatione non contineatur, sed prædij: tamen quia sunt res immobiles perinde ut fundus, eodem iure censenda sunt. Acute quidem hæc Hotomanus et erudite, sed cum in oratione pro Cecinna Cicero de eadem re agens ita scribat, lex usum autoritatem fundi iubet esse biennium. At utimur eodem iure in ædibus, quæ in lege non appellantur. Nihil facile muto.

At in lege ædes non appellantur. Obiectio. 10

Et sunt cæterarum omnium, quarum annuus 11 est usus. Idest prætermisse cum sint, videntur inter eas res censenda, quæ anno usucapiuntur.

G 2 Valeat

12 Valeat æquitas quæ paribus in causis paria iura desiderat. *Respondet obiectioni.*

§. XVII.

Q V A E autem extrinsecus assumuntur, ea maxime ex auctoritate ducuntur. Itaque Græci tales argumentationes *Atéchnus* vocant, idest artis expertes: vt si ita respondeas: Quoniam P. Scæuola id solum esse ambitus ædium dixerit, quod parietis cõmunis tegendi causa tectum proijceretur, ex quo in tectum eius, ædes qui protexisset, aqua deflueret, id tibi ius videri.

1 **Q** V A E autem extrinsecus assumuntur, ea maxime ex auctoritate ducuntur. Itaque Græci tales argumentationes *Atéchnus* vocant, idest artis expertes. *Quintilianus lib. quinto cap. primo. Prima quidem, ait, illa partitio ab Aristotele tradita, consensum ferè omnium meruit: alias esse probationes quas extradicendi rationem acciperet orator: alias quas ex causa traheret ipse, & quodammodo gigneret. Ideoq; illas *Atéchnus* idest in artificiales; has *Entéchnus* idest artificiales vocarunt. Ex illo priore genere sunt præiudicia, rumores, tormenta, tabulæ, iusiurandum, testes: in quibus pars maxima contentionũ forensiũ consistit. Sed vt ipsa carèt, arte, ita summis eloquentiæ viribus, & allenanda sunt plerunq; & refellenda. Et cap. vndecimo, idem *Quintilianus* scribit.*

scribit. Adhibetur extrinsecus in causam & autoritas, Hæc secuti græcos, à quibus Chrysis dicuntur, iudicia aut iudicationes vocant, non de quibus ex causa dicta sententia est, nam ea quidem in exemplorum locum cedunt, Sed si quid ita visum gentibus, populis, sapientibus viris, claris civibus, illustribus poetis, referri potest. De hac quoq; re multa Titelmanus lib. quinto Dialect. cap. trigesimo tertio & quarto. Euerardus loco nonagesimo quinto. Gamarus lib. secundo. Bucoldianus lib. primo, cap. decimo quinto.

Vt si ita respondeas, Quoniam P. Scæuola ² id solum esse ambitus ædium dixerit, quod parietis communis tegēdi causa tectū proijceretur: ex quo in tectum eius ædeis qui protexisset, aqua deflueret, id tibi ius videri. Horomanus lib. primo Observat. cap. vigesimo sexto, hunc locum corruptum credit, atque, Quoad, pro, Quod, reponendum esse. Et posteriorem vocem, tectum, tollendam. Præterea vocem illam, solum, adverbium esse ait, pro solummodo, vel dumtaxat: non nomen pro arca positum, ut Boetius & alij interpretes putauerunt.

Id solum esse ambitus ædium. Autore Festo lib. ³ primo. Ambitus proprie dicitur inter vicinorum ædificia locus duorum pedum & semipedis, ad circumeundi facultatem relictus. Idemq; probant Varro lib. quarto de lingua latina: Metianus libro de Assse: Isidorus lib. decimo quinto, Etymolog. Ant. Augustinus lib. secundo Emēdat. cap. septimo. Brissonius lib. primo Select. cap. secundo. Cuiacius lib.

primo Observat. Hotomanus in fragmētis. 12. tab. tertia parte, cap. vigesimo tertio. Atq; id appellatur legitimū spaciū in. l. Imperatores. ff. de seru. vrb. præd. Cum igitur dupliciter ædes construerentur Romæ, aliæ iuxta leges. 12. tabul. ita vt inter ædes vicinas fertertius pes, ambitus caussa relinquereetur: quæ autore Festo dictæ sunt insulæ, quod non iungerentur communibus parietibus cū vicinis, sed circuitu publico aut priuato cingerentur: aliæ ita vt non essent insulæ, sed continentes domus: de vtrarunq; ambitu dubitatum est. Ac de continentibus quidem domibus quæ parietem communem habent, nec quicquā spaciū interiectū est. P. Scauola Iurisconsultus respondit, id duntaxat esse ambitus ædium quo ad vterque vicinus communem parietem protexerit, vnde diuortium aquarum fiat, & in cuiusq; illorū ædes aqua pluuia defluat. Nimirū vt dimidia parietis pars ad vnum, altera ad alterum pertineat: & linea communem parietem æquabiliter secans, ambitum ædium vtriusque designet. Neq; enim vicino in communem parietem integrum tectum, aliudue quid quod ei incumbat, licet immittere. l. quidam. ff. de seru. vrb. præd. Insularum ambitum, quatenus stillicidij rigor, & tignorum protectus competat esse, Scauola & Paulus Iurisconsulti tradiderunt, in. l. vigesima, & quadragesima prima. ff. de seru. præd. vrb.

§. xviii. **H** I S igitur locis, qui sunt expositi, ad omne argumentum reperiendū tanquā elemētis quibusdā significatio & demōstratio datur. Vtrum igitur hæctenus satis est? tibi quidē tam
acuto

acuto & tam occupato puto. Sed quoniã au-
dum hominẽ ad has discendi epulas recepi,
sic accipiã, vt reliquiarum sit potius aliquid,
quam te hinc patiar non fatiatum discedere.

TAnquam elementis. Quoniã loci superius desi- **1**
gnati, argumentorũ quasi quædã principia sunt, cum
argumenta cõtineant: omne autem quod cõtinet, eius quod
continetur principium sit. Sed recte adiecit tãquam elemen-
tis. Non enim integre elementa, sed tanquam elementa sunt
loci: vt Boetius explicat.

Significatio & demonstratio datur. Verisimilia **2**
significari: necessaria demonstrari ait. Sũt qui hæc illuc refe-
rãt quod in principio dixit. Vt igitur earũ rerũ quæ abscon-
ditæ sunt, demonstrato et notato loco facilis inuẽtio est: sic
cũ peruestigare argumentum aliquod volumus, locos nosse
debemus.

Vtrum igitur hæctenus satis est? Transitio ad vim **3**
& usum locorum vberius explicandum.

QVando ergo vnusquisq; eorum locorũ, §. XIX.
quos exposui, sua quædam membra ha-
bet, ea quã subtilissime persequamur, & pri-
mũ de ipsa definitione dicatur. Definitio est
oratio, quæ id quod definitur, explicat quid
sit. Definitionum autem duo sunt genera pri-
ma: vnum earum rerum, quæ sunt: alterum ea-
rum, quæ intelligũtur. Esse ea dico, quæ cerni

tangiue possunt, vt fundū, ædes, parietē, stilli-
 cidiū, mācipiū, pecudē, supellectilē, penus, cæ-
 tera, quo ex genere quædā interdū nobis defi-
 nienda sunt. Nō esse rursus ea dico, quæ tāgi-
 demōstrariue nō possunt, cerni tamē animo
 atque intelligi possunt: vt si usufrucationē, si tute-
 lā, si gētem, si agnationē definias, quarū rerū
 nullum subest quasi corpus, est tamen quædā
 conformatio insignita & impressa in intelligē-
 tia, quam notionem voco: ea sæpe in argumē-
 tando definitione explicāda sunt. Atque etiā
 definitiones aliæ sunt partitionū, aliæ diuisio-
 num. Partitionum, cum res ea, quæ proposi-
 ta est, quasi in membra discerpitur: vt si quis
 Ius ciuile dicat id esse, quod in legibus, Sena-
 tusconsultis, rebus iudicatis, Iurisperitorū au-
 ctoritate, edictis magistratum, more, æquita-
 te consistat. Diuisionum autem definitio for-
 mas omnes complectitur, quæ sub eo genere
 sunt, quod definitur, hoc modo. Abalienatio
 est eius rei, quæ mancipi est, aut traditio alte-
 ri nexu, aut in iure cessio, inter quos ea iure
 ciuili fieri possunt. Sunt & alia genera defini-
 tionum, sed ad huius libri institutū illa nihil
 pertinent: tantum est dicendum, qui sit defini-
 tionis modus. Sic igitur veteres præcipiunt,
 cum sum

cum sumpseris ea, quæ sunt ei rei, quam defini-
 nire velis, cum alijs communia, vsque eo per-
 sequi, dum proprium efficiatur, quod nullam
 in aliam rem transferri possit. Vt hoc, Hære-
 ditas est pecunia. Commune adhuc, multa e-
 nim genera sunt pecuniæ. Adde quod sequi-
 tur, quæ morte alicuius, ad quempiam perue-
 nit: nondum est definitio: multis enim modis
 sine hæreditate teneri mortuorū pecuniæ pos-
 sunt. Vnum adde verbum, iure: iam à cōmuni-
 tate res disiuncta videbitur, vt sit explicata
 definitio, sic: Hæreditas est pecunia, quæ mor-
 te alicuius ad quēpiā peruenit iure. Nondum
 est satis: adde, nec ea aut legata testamēto, aut
 possessione retēta: confectū est. Itēq; vt illud.
 Gentiles sunt, qui inter se eodē nomine sunt.
 Nō est satis. Qui ab ingenuis oriūdi sunt. Ne
 id quidē satis est. Quorū maiorū nemo serui-
 tutē seruiuit. Abest etiā nunc. Qui capite non
 sūt diminuti. Hoc fortasse satis est. Nihil enim
 video Scæuolā pontificē ad hanc definitionē
 addidisse. Atque hæc ratio valet in vtroque
 genere definitionū, siue id, quod est, siue id,
 quod intelligitur, definiēdū est. Partitionū au-
 tē & diuisionū genus quale esset, ostēdimus: sed
 quid inter se differāt, planius dicēdum est, in

partitione quasi membra sunt, vt corporis, ca-
 put, humeri, manus, latera, crura, pedes, etcete-
 ra. In diuisione formæ sunt, quas græci Idéas
 vocant: nostri, si qui hæc forte tractant, speci-
 es appellant: non pessime id quidem, sed inu-
 tiliter admutandos casus in dicendo. Nolim
 enim, ne si latine quidē dici possit, specierū &
 speciebus dicere, & sæpe his casibus vtendum
 est: at formis & formarū velim. Cū autē vtro-
 que verbo idē significetur, cōmoditatē in dicē-
 do non arbitror negligendā. Genus & formā
 definiūt hoc modo: Genus est notio ad plures
 differētias pertinens. Forma est notio, cuius
 differētia ad caput generis, quasi fontē refer-
 ri potest. Notionem appello, quod græci tum
 Ennian, tū Prolepsin dicūt. Ea est insita & an-
 te percepta cuiusquæ formæ cognitio enoda-
 tionis indigēs. Formæ igitur sunt eæ, in quas
 genus sine vllius prætermissione diuiditur: vt
 si quis ius in legē, morē, æquitatē diuidat. For-
 mas qui putat idem esse quod partes cōfundit
 artē: & similitudine quadā cōturbatus non fa-
 tis acute, quæ sunt fecernēda distinguit. Sæpe
 etiā definiūt & oratores & poetæ, per trās la-
 tionē verbi ex similitudine cū quadā suauita-
 te. Sed ego à vestris exēplis nisi necessario non
 recedam.

recedam. Solebat igitur Aquillius collega & familiaris meus, cū de litoribus ageretur, quæ omnia publica esse vultis, quærentibus ijs, ad quos id pertinebat, quid esset litus, ita definire, qua fluctus eluderet. Hoc est, quasi qui adoleſcētiam florē ætatis, senectutē occasum vitæ velit definire. Translatione vtens discedebat à verbis proprijs rerū ac suis. Quod ad definitiones attinet, hæctenus: reliqua videamus.

QVando ergo vnusquisque eorū locorum **1** quos exposui, sua quædā mēbra habet.

In quantum res sunt, membra habent diuersa: quæ & ipsa efficiuntur loci, cum ab eis eliciuntur argumenta.

Ea quam subtilissime persequamur. Vt multo **2** sit copiosior locorum vsus, ex vnoquoque membro deducta argumentatione, quæ ex toto vnica erat.

Et primum de ipsa definitione dicatur. De qua **3** satis multa Plato, in dialogo Ciuili vel regno. Et in Theæte to vel de sciētia. Aristoteles lib. primo Periarm. lib. primo & secundo Poster. lib. primo, secūdo, sexto & septimo Topic. lib. septimo & octauo Metaph. Gellius. lib. 4 cap. 1. Budeus in. Annot. in fine. Alciatus lib. 1. Parerg. cap. 21.

Definitio est oratio. Nam vt minimum duabus voci **4** bus, idest genere & differentia constare debet: quod & Cicero in Partitionib. docet.

Quæ id quod definitur explicat. Quod enim con- **5**
fuse

fuse nomine iuris continetur, id aperit atq; euoluit definitio dicens, *Ius est ars boni & æqui*. Recte igitur, ut Boetius & Visorius notant, positum est verbum, explicat. Nam & genus quoque & nota designant id de quo quæritur, sed nõ explicant Quid sit, quod facit definitio, non quoquo modo, idest non in eo quod quale, vel quantum est, sed eius quod definit substantiam monstrans. Vnde & Aristoteles recte, *Definitio est Oratio quid est esse significans*.

- 6 Definitionum autem duo sunt genera prima. Vnũ earũ rerum quæ sunt: alterum earũ quæ intelliguntur. Quia definitiones ad aliquid sunt, quandã proprietatẽ sumũt ex eis, ad quæ referũtur: ideoq; Cicero nõ diuidit ipsas definitiones: sed definitiones partitur secũdũ ea quæ definiũtur, scilicet corporalia, et incorporalia.
- 7 Esse ea dico quæ cerni, tangiue possunt, vt fundum, ædes. *Lex ducentesima vndecima. ff. de verb. sig. fundi appellatione, omne ædificiũ, & omnis ager cõtinetur. Sed in vsu urbana ædificia, ædes: rustica, villæ dicuntur.*
- 8 Parietem. *L. Paries. ff. de verb. signif.*
- 9 Stillicidium. *ff. de Seruitutib. vrb. præd.*
- 10 Mancipium. *Multa Budæus in. l. secũda. ff. de orig. iur.*
- 11 Pecudem. *Valla lib. 4. Eleg. cap. quadragesimo secundo.*
- 12 Supellectilẽ. *L. prima, & l. Labeo. ff. de Supellect. legat.*
- 13 Penus. *Valla lib. quarto Eleg. cap. trigesimo sexto. Et lib. sexto. cap. quinquagesimo sexto. l. qui penum. ff. de penu leg. Gellius lib. quarto cap. primo. Alciatus lib. nono Parerg. cap. vigesimo. Forcatulus in Penu civili.*

Non esse rursus ea dico, quæ tangi demōstra- 14
riue non possunt: cerni tamen animo atq; in-
telligi possunt. Non quod hæc quoq; non sint, sed quia
humanum ingenium, id maxime esse putat, quod oculis cer-
nit. Aliàs si non essent, nec definitione possent comprehen-
di: nam si, vt Boetius scribit, definitio est qua explicatur id
quod definitur quid sit: eius rei quæ omnino nõ est, nec quid
sit explicatio vlla esse potest.

Vt si vsucapionem. *L. tertia. ff. de vsucap. Gellii. lib. 15*
septimo cap. decimo.

Si tutelam. *L. prima. ff. de tutelis. 16*

Si gentem. *Alciatus lib. quarto. Disputat. cap. primo. 17*

Si agnatione definias. *Alciatus lib. tertio Parerg. 18*
cap. vigesimo quinto.

Est tamen quædam conformatio insignita, & 19
impressa intelligentia, quam notionem voco.
Idest imago, inquit Latomus, mente concepta, ac certa pro-
prietate distincta à ceteris rebus quam græci tum Ennian-
tum *Prólepsin* vocant. Impressam autem dicit, quia notio-
nes sunt insitæ animis nostris, hoc est innatæ, cum sint rerũ
vniuersalium intelligentiæ, quas mens nostra per se gignit.
Singularium enim rerũ cognitiones sensuum sunt propriæ,
nec nisi à sensibus informatæ, ad animum transferuntur: v-
niuersalia intellectus facit.

Atque etiam definitiones aliæ sunt partitio- 20
num, aliæ diuisionum. *Post diuisionem definitionum*
secundum

secundum definitas res, diuidit definitiones secundum earum formas. Quod, ut Boetius scribit, propria forma cuiusque compositi, suis partibus constet.

2 1 Partitionum, cum res ea, quae proposita est, quasi in membra discerpitur. Neque tamen idem est locus a definitione, qui est a partium enumeratione. Nam, ut bene notat Boetius, ea proprie dicitur definitio quae per substantiales partes datur, & ex genere & differentiis constituitur. Huius exemplum est, homo est animal rationale mortale. Aliae abusive definitiones sunt quando in unum accidentia colliguntur, hoc modo. Animal est quod moueri propria voluntate potest. Quando membrorum enumeratione definimus, sic, domus est quae fundamentis, parietibus, tectoque consistit. A diuisione quoque specierum ita sumitur definitio, Animal est substantia, quae vel sensu tantum vel sensu & ratione nitatur.

2 2 Vt si quis ius civile dicat id esse, quod in legibus, senatusconsultis, rebus iudicatis, iuris peritorum auctoritate, edictis magistratum, more, aequitate consistat. Papianus lege septima. ff. de iustitia & iure. Ius civile est quod ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, decretis principum, auctoritate prudentium venit. Ius praetorium est quod praetores introduxerunt, adiudicandi, vel supplendi, vel corrigendi iuris civilis gratia, propter utilitatem publicam. Quod & honorarium dicitur, ad honorem praetorum sic nominatum. Et Marcianus lege octaua. Nam & ipsum ius honorarium, uia vox est iuris civilis.

Et

Et Iustinianus in Institutionibus, de Iure naturali gentium
& civili, Ius civile cōstare ait, aut scripto, aut sine scripto.
Scriptum ius esse legem, plebiscitum, senatuscōsultum, prin-
cipum placita, magistratuum edicta, responsa prudentum. Le-
gem esse quod populus Rom. senatorio magistratu interro-
gante, veluti consule, constituebat. Plebiscitum, quod plebs
plebeio magistratu interrogante, veluti tribuno, constitu-
bat. Senatusconsultum quod senatus iuberet, atq; consti-
tueret. Quodcumq; etiam per epistolam cōstituisset Imperator,
vel cognoscens decreuisset, vel præcepisset edicto legē esse
& constitutionem appellari. Prætorum quoq; & Aedilium
Curulium edicta, non modicam iuris optinere auctoritatem.
Responsa prudentum esse sententias & opiniones eorū qui-
bus permissum fuisset de iure respondere. Sine scripto autē
ius venire quod vsus adprobasset: quod diuturni mores cō-
sensu vtentium comprobati, legem imitarentur.

Abalienatio est eius rei quæ mancipi est, aut 2 3
traditio alteri nexu, aut in iure celsio, inter
quos ea iure civili fieri possunt. Vlpianus tit. deci-
mo nono de Dominijs & acquisitionibus rerū cum dixisset
omnes res aut mancipi esse, aut nec mancipi, explicassetq;
quæ res mancipi sint, quæ nec mancipi, addit singularum re-
rum dominia nobis adquiri, mancipatione, traditione, vsu-
cipatione, in iure cessione, adiudicatione, lege. Verum id ni-
hil mouet. Nam, vt libro de Iurisciuis interpretibus Flori-
dus notat, iure duodecim tab. de quo nunc Cicero agit, tan-
tum alienationis species erant, quæ per nexum, & per
cessionem

cessionem fiebant. Per vsucapionem vero alijsq; modis pro-
 prietas non acquirebatur, licet iuris autoritate possessor de-
 fenderetur. Quomodo ille & illud accipit quod supra Cice-
 ro scribit, autoritas vsus fundi biennium est, sit ergo & a-
 dium. Et lib. primo de Offic. aduersus hostem eterna autori-
 tas. In lege quoque Attinia cuius A. Gellius lib. decimo se-
 ptimo, cap. septimo meminit, quod surreptum erit, eius rei
 eterna autoritas esto: idest eternum tempus antequam vsu-
 capiatur. Brissonius lib. primo Selectarum ex iure antiqui-
 tatum, cap. septimo. Traditionem & adiudicationem, ad
 mancipationem & in iure cessionem pertinuisse videtur
 sentire: vsucapionem & legem, si quid defuisset illis suple-
 uisse. Duo, inquit, fuere proprij rerum ab alienadatum iure
 Quiritum comparati modi, citra quos legitimum in accipiē-
 tem dominium transferri non poterat, mancipatio & cessio
 in iure. Neque enim vel à domino res tradita, si neq; man-
 cipata, neq; in iure cessa esset, accipientis ante ex iure Qui-
 ritum fiebat, quam per tempus lege statutum, possessa, vsu-
 captaq; esset. Vsucapione plane accedente, quæ ipso quoq;
 Horatio teste quasdam res mancipat, quod traditioni dcerat
 supplebatur: interim in bonis tantum habere qui rem ita ac-
 ceperant, dicebantur. Ac pro Brissonio quidem Vlpiani sen-
 tentia est, titulo de libertinis. In bonis tantum alicuius ser-
 uus est, ait, velut hoc modo. Si ciuis Rom. à ciue Rom. ser-
 uum emerit, isq; traditus ei sit, neque tamē mancipatus ei,
 neq; in iure cessus, neq; ab ipso anno possessus sit. Nam quā-
 diu horum quid fiat, is seruus in bonis quidem emptoris est,
 ex iure

ex iure Quiritum autem venditoris est. Cuius ad iudicacionis exemplum ponit ex Justiniano in extremo titulo de Officio iudicis. Neq; ullū aliū esse casum ait, in quo iudicis sententia, dominium adquiratur. Traditionem rerum nec mancipi esse; itaque legēdum apud Vlpianum notat. Traditio propria, est alienatio rerum nec mancipi, Nec mancipi rerum dominia, ipsa traditione apprehendimus: scilicet si ex iusta causa traditæ sunt nobis.

Eius rei quæ mancipi est. Res mancipi dicebantur, 24
 ut in Partitionibus Hotomanus scribit, quia certo ritu sic vendebantur, ut & emptor manu eas caperet, unde & ipse manceps & res mancipi appellabantur, & venditor earum euictionem præstaret, si quis forte alius sibi eas vendicare vellet. Ritus ipse mancipatio vocabatur: unde Vlpianus tit. decimo nono. Mancipatio, inquit, propria species alienationis est, & rerum mancipi: eaq; fit certis verbis, libri pende & quinque testibus præsentibus. Hæc qua solēnitate fierent, ex Caij institutionibus & Boetij commentarijs, Eudæus in l. secunda. ff. de orig. iur. Sigonius. lib. prim. de Iure ant. ciu. Rom. cap. undecimo. Hotomanus, in Iuris ciuilibus partitionib. tit. duodecimo. Et ad leges. 12. tab. cap. quadrages. Et Brissonius lib. primo Select. cap. septimo, notauerunt. Caij autem verba sunt hæc. Mancipatio est imaginaria quædam venditio, quod ipsum Ius Romanorum est ciuium, eaq; res ita agitur. Adhibitis non minus quinque testibus ciuibus Rom. puberibus, & præterea alio eiusdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens. Is qui man-

H cipiunt

cipium accipit, æs tenens ita dicit. Hunc ego hominẽ ex iure Quiritum meũ esse aio: isque mihi emptus est hoc ære, æneaque libra. Deinde ære percutit libram: idq; æs dat ei à quo mancipium accipit, quasi precij loco. Non autem eas res solum quæ mancipi erant, mancipatione alienari, sed & liberorum emancipationes, adoptionesq; , per imaginariam mancipationis solennitatem expediri solitas, ex Cajo lib. primo Institut. tit. sexto. Põpeio lib. quinto. Et Gellio lib. quinto, cap. decimo nono, Cantiuncula & Brissonius probauerunt. Ac quidem Caij verba ita se habent. Emancipatio, hoc est manus traditio, quædam similitudo venditionis est: quia & in emancipationibus præter illum, hoc est certum patrem, alius pater adhibetur, qui fiduciarius nominatur. Ergo iste naturalis pater filium suum fiduciario patri mancipat, hoc est manu tradit: à quo fiduciario patre naturalis pater vnum aut duos nummos, quasi in similitudinem precij accipit, & iterum eum acceptis nummis fiduciario patri tradit. Hoc secundo & tertio fit, cum fiduciario patri emancipat ac tradit, & sic de patris potestate exit. Quæ tamen emancipatio solebat ante Præsidem fieri: modo ante curiam facienda est: vbi quinque testes ciues Rom. in præsentem erunt, & pro illo qui libripens appellatur idest stateram tenens, & qui antestatus appellatur, alij duo: vt septem testium numerus impleatur. Vnde autem libræ adhibendæ consuetudo introducta fuerit, Sigonius & Brissonius ex Plinij historia tradiderunt.

Aut traditio alteri nexu. *Nexus*, qui, ut *Budæus* 25
 notat, & *nexum* genere neutro dicitur, quid sit, *Varro* do-
 cet lib. sexto de *Ling. lat.* *Nexum*, inquit, *Manilius* scribit
 omne quod per librā & æs geritur, in quo sint mācipi: *Mu-*
cius Scauola, quæ per æs & librā fiāt, ut obliguētur, præter
 quā quæ mancipio dētur. Hoc verius esse ipsum verbū ostē-
 dit de quo quæritur. Nā idē quod obligatur per librā, neq;
 suū sit, inde nexū dictū. Liber qui suas operas in seruitute
 pro pecunia quā debeat, dū solueret, *nexus* vocatur, ut ab
 ære obærat. *Festus* quoque sic scribit, *Nexum* est, ut ait
Gallus, quodcūq; per æs & librā geritur, idque *necti* dici-
 tur, quo in genere sunt hæc testamēti factio, *nexi datio*, *ne-*
xi liberatio, *Nexū æs* dicebatur pecunia, quæ per nexū obli-
 gatur. Hæc obscura quātumuis & deprauata, *Hotomanus*,
*Brissonus*que explicāt & admittūt: *Hotomanus* ad *leges.*
12. tab. tertia parte, cap. quadragesimo sic interpretatur ut
Scauola, *Nexus* nomē nō generaliter ad omnia quæ per æs
 & librā gerantur referat: sed proprie ac præcipue ad obli-
 gationes siue personarū, siue rerum: quæ sunt oppignoratio-
 nes. *Brissonus* lib. duodecimo de verborū, quæ ad ius perti-
 nēt significatione. *Nexū*, inquit, *Manilius*, quemadmodum
Varro lib. 6. de *Ling. Lat.* scribit. Interpretabatur omne
 quod per æs & librā geritur, in quo essent mancipi. Quā in-
 terpretationē *Aelius Gallus* secutus est, autore *Festo* lib.
 duodecimo. At *Mucius Scauola*, quæ per æs & librā fierēt
 & obligarētur, præterquam quæ mancipio darētur, hoc no-
 mine significari existimabat: quod verius esse, ex ipso

verbo Varro ostendit. Hinc apud Iurisconsultos in Pandectis frequētius, *Nexa res*, *Nexus pignoris*, *Nexum prædiorum facere*, & *Nexus vediti pro vinculo obligationis*, quæ ex venditione proficiscitur. Hinc & illud apud Ciceronem pro Murena, si in his rebus repetendis, quæ mancipi sunt, is periculū iudicij præstare debet, qui se nexu obligavit. Et de Aruspice resp. multæ sunt domus iure mancipij & iure nexi. Et in Paradox. Non ita dicunt eos esse seruos, ut mancipia, quæ sunt dominorum facta nexu, aut aliquo Iure civili. Et lib. septimo Epist. ad Curium. Attici te propriū esse scribis mancipio & nexu: meum autem usu & fructu. Multaq; alia, quæ Budeus in Annot. Alciatus lib. primo Prætermiss. Rhodiginus lib. septimo Lect. antiq. cap. vigesimo & vigesimo primo. Hotomanus de Verbis iuris, & ad leges. 12. tab. Brissonius de verb. sig. Sigonius de Iure antiquo civ. Rom. Ræuardus libro Singulari ad leges. 12. tab. Et in libris de Iuris ambiguitatib. retulerunt. Illud idem Hotomanus & Sigonius scribunt, moris fuisse ut autor, idest venditor promissor ue, dicis causa neceretur: quem deinde re tradita, acceptoq; precio is solueret, qui stipulatus fuisset. Idq; Ciceronem lib. secundo de Legibus significasse dum ait, legatarium, qui non vult accipere quasi ex testamento, stipulari ab herede, & per æs & libram ab eo accipere, atque ita legatarium heredem soluere.

26 Aut in iure cessio. Ea, ut lib. secundo Institut. Caius scribit, ita fieri solita erat. Apud magistratū populi Rom. vel apud Prætorem, vel apud Præsidentem prouinciæ, is cui

res

res in iure cedebatur, rem tenens ita vindicabat. Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio. Deinde postquam hic vindicauerat, Prætor interrogabat eum qui cedebat an cōtra vindicaret: quo negāte, aut tacente, tunc ei qui vindicauerat, addicebat rem. Vlpianus quoque tit. de cimo nono. In iure, inquit, cessio, communis alienatio est, & mancipi rerum, & nec mancipi, quæ fit per tres personas, in iure cedentis, vindicantis, addicentis. In iure cedit dominus, vindicatis cui ceditur, addicit Prætor. Ad hæc Varro videndum ait, an cesserit in iure qui potuerit cedere, & ubi oportuerit: id est apud eum apud quem actio sit. Quæ vniuersa Boetius, Latomus, Budæus, Hotomanus, Sigonius probauerunt.

Inter quos ea Iure ciuili fieri possunt. Idest, 27
vt Boetius, Hotomanus & Sigonius interpretantur, inter ciues Romanos. Nam Iure ciuili fieri aliquid non inter alios quam ciues Romanos potest: quorum est etiam Ius ciuile, quod. 12. tab. continetur. Sed Planius Vlpianus, Mancipatio, ait, locum habet inter ciues Rom. Et Latinos Colonarios, Latinosq; Iunianos, eosq; peregrinos quibus cōmercium datum est. Cōmercium est emendi vndendiq; inuicē ius. Illud animaduertendum est, Imperatorem Iustinianum, lege vnica. C. de vsucap. transf. ad Ioannem. P P. D. XV. Cal. Nouemb. Constantinop. post Consulatum Lampadij & Orestis virorum. C C. differentiam rerum mancipi, & nec mancipi sustulisse.

Sunt & alia genera definitionum. De quibus 28

Latius disputant Plato, Aristoteles, Gellius, Victorinus, Boetius.

- 29 Sed ad huius libri institutum illa nihil pertinent. Quia, ut est apud Visorium, quamuis multae sint & variae definitionum differentiae, non omnes ad totum adhibentur. Propria definitio, ad id totum de quo differitur adhibetur, ac nunc de definitione & toto tractatio est. Ita Visorius. Sed profecto Cicero illa, non ad disputationem de definitione, sed ad huius libri institutum nihil pertinere dixit.
- 30 Tantum est dicendum qui sit definitionis modus. Debet enim definitio, ut Latomus ait, apta esse rei definitae: nec plus, nec minus amplecti, quam natura eius continetur.
- 31 Sic igitur veteres praecipunt. Cum sumpseris ea, quae sunt ei rei, quam definire velis, cum alijs communia, usque eo persequi, dum proprium efficiatur, cum nullam in aliam rem transferri possit. Sic Plato in Theaeteto. Si differentiam cuiusq; accipias qua ab alijs est distinctum, definitionem ut quidam tradunt, acceperis: quandiu vero commune aliquid attigeris, illorum definitionem quorum communitas est habebis. Aristoteles quoq; lib. secundo resolutionum posteriorum. cap. decimo quarto. Nunc dicendum esse videtur, quo nam pacto venari nos oportet ea, quae hoc ipso quid est praedicantur. Eorum itaq; quae semper cuiq; competunt, quaedam extendunt sese quidem ad plura, non tamen genus egre-

egrediuntur suum. Atque ea sese ad plura extendere dico, quæ quanquam vniuersaliter cuique competant, non tamen soli, sed etiam alijs insunt. Talia igitur eo vsque sumenda sunt, quousque tot fuerint sumpta primo, vt vnumquodque quidem illorum pluribus competat, cuncta autem simul non ad plura sese extendant: hanc enim necesse est substantiam esse rei definiendæ. Et Diuus Augustinus tom. primo, libro de Decem Categorijs cap. sexto. Interea hoc loco debemus, inquit, aduertere, qua arte definitio disponatur. Primum enim hanc per immensum tendi oportet, incipientem à genere. De hinc paulatim per partes currendo peruenire debet ad id, in quo solum est id quod definitur. Vt hi qui signa formant, primum immensum subdeligunt lapidem, de hinc paulatim minuendo & abscindendo superflua, ad formandos vultus & membra perueniunt. Sic definitio à genere incipiens, depulsa paulatim generalitate verborum, ad proprium demonstrandæ rei cubile tendit accedere.

Vt hoc. Hæreditas est pecunia: commune ad 32
huc, multa enim genera sunt pecuniæ. In Pandectis, titulo de verborum & rerum significatione, hæc relata sunt. Paulus lib. vndecimo ad Edictum. Pecuniæ appellatione rem significari Proculus ait. Hermogenianus, lib. vndecimo Iur. epitom. Pecuniæ nomine, non solum numerata pecunia, sed omnes res tam soli, quam mobiles: & tam corpora quàm iura continentur. Vlpianus lib. quadragessimo octauo ad Senatusc. Pecuniæ verbum non solum

numeratam pecuniam complectitur, verum etiam omnem omnino pecuniam, hoc est omnia corpora. Nam corpora quoque pecunie appellatione contineri, nemo est qui ambigat.

- 33 Multis modis sine hæreditate teneri mortuorum pecuniæ possunt. Veluti, ut Boetius scribit, si bello quis victus est, ac spoliatus.
- 34 Vnum adde verbum, iure. Id est lege, ut omnes hæreditates, siue ex testamento, siue ab intestato, siue ad extraneos, siue ad cognatos obueniãt, cõprehendãtur. Atque eæ quidẽ, ut Alciatus ad legẽ centessimã trigesimã. ff. de verb. sign. probat, legitimæ sunt hæreditates. Aliãs iusta hæreditas ea dicitur, quæ iure sanguinis gentilitatisq; deferatur: quod æquitate suggerente, & iure tam naturali quam civili ferẽ debita sit. Atque ita Budæus in Annot. & Alciatus loco citato, probauerunt.
- 35 Iam à communitate res disiuncta videbitur. Boetius notat, Hæreditatem, non adiectione solum rerum, sed quarundam etiam detractiõne, Ciceronẽ definisse. Quare cum duobus verbis, morte, atq; iure, ea pecunia efficiatur, quæ ita à cæteris separetur, ut tamẽ per legitimum adquirendi modum, non inter vtrosque viuos, sed inter mortuum & viuum fieret, ideo explicatam esse definitionem, & à communitate disiunctam ait. Sed quoniam erant ad quæ huius collectionis intellectus transferri posset, nec tamẽ essent hæreditates, veluti legatum, aut possessionis retentio hæc subtrahenda esse cernens, infert.
- 36 Nondum est satis: adde, nec ea aut legata te-
stamento

stamento, aut possessione retenta. Possessione retinere dicimur rem, cuius habemus proprietatem, licet ad alium vsusfructus pertineat. Cum autem finitus fuerit totus vsusfructus, reuertitur ad proprietatem: & ex eo tempore nudæ proprietatis dominus incipit plenam in re habere potestatem: quæ res licet vsufructuarij morte contingat, nõ hereditas, sed consolidatio nominatur.

Confectum est. Igitur ex Ciceronis sententia, hereditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure: nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta. Quibus verbis Ciceronem res potius quam ius ipsum hereditarium esse cõplexum, Sigonius scribit, de antiq. iure. ciu. Rom. lib. primo, cap. vndecimo. Itaq; Iuliano Iuriconsulto magis assentitur, qui hereditatem dicit successionem esse in vniversum ius quod defunctus habuerit. 37

Itemque vt illud. Gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt. Non est satis. Qui ab ingenuis oriũdi sunt. Ne id quidẽ satis est. Quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit. Abest etiam nunc. Qui capite non sunt diminuti. Hoc fortasse satis est. Istam definitionem Budæus probat, in. l. prima. ff. de iustit. & iure. Gentilitatisq; iura, multis verbis docet in. l. secunda. ff. de orig. iur. & in. l. Sæpe ita. ff. de verb. sign. vbi gentilitatem, nobiliorum fuisse, eorum scilicet qui imagines generis sui proferre possent, ex Tranquillo & alijs autoribus ostendit: apud quos imagines 38

pro nobilitate ponuntur. Pro quibus nos insignia dicit habere gentilicia: ideoque gentiles homines nobiliores vocari. Si gonius quoque lib. primo, de Antiq. iure ciu. Rom. cap. septimo, multa de iure gentilitatis docte scribit.

- 39 Gentiles sunt qui inter se sunt eodē nomine. Id non ita accipiendum est vt, exēpli gratia, Petros omnes aut Ioānes gentiles esse putemus, nam necesse esse gentiles non appellatione solum sed sanguine etiā & propinquitate coniungi, præter id quod de furioso Varro & Columella dicunt, ad agnatos & gentiles deducendum: quos idem plerunque esse, & morem antiquorum fuisse vt hæc duo in sermone coniungerent, probant Alciatus in. l. pronuntiatio. ff. de verbor. sign. & Budæus in. l. sæpe. Eod. tit. licet, vt recte Sigonius probat, alias agnati arctiore nobiscum quam gentiles necessitudine iuncti sunt. Illud manifestius indicat, quod Romanorum nomina, qualia sunt, Iulius, Cornelius, Tullius, non vt Accursius ceterique legum interpretes, omnesq; penè grammatici & Rhetores putauerunt, simplicem hominum appellationem comprehendunt, sicut apud nos Petrus, Ioannes, Franciscus: sed familias potius illis priscis nominibus designari comprehendiq;. Alciatus docet lib. quarto Dispuccion. cap. primo. Et Ant. Augustinus lib. tertio Emendat. cap. octauo. Mihi & Accursij opinatio displicet: & Alciati sententia, licet verisimilior non satisfacit. Familiam namq; nomine denotari non puto: sed nomine gentem ostendi, cognomine familiam. Idq; eisdem capitibus, quæ ipse ex Tranquillo notauit, magis

magis probatur. Præterquam quod si nomine familia significaretur, non esset quod cognomen referret. Itaque qui inter se eodem sunt nomine gentiles dicuntur quod eadem gente sint, quæ sunt coniugata: non quod eadem familia, quæ à gente plurimum differt, & proprius nos attingit quàm gens, ut bene probat Sigonius. Ad hæc quod idem Alciatus obijcit, si ipsum cognomen Familiam referat, quomodo Ciceronis, Scipionis, Neronis filia nuncupentur non esse, cum tales appellationes ad sexum fœmineum non pertineant, facile diluitur: nomine enim fœminæ appellabantur, non cognomine. Et Ciceronis filia Tullia: Scipionis filia Cornelia: Neronis filia Domitia, dicebatur. Ac quanquam nomine gens cognosceretur, cognomine familia: fœminis non à familia, sed à gente nomina imponebantur. Neque magis vrget, quod Diomedem grammaticum dicentem, idem Alciatus refert, Nomen proprium & gentilicum, quod originem gentis vel familiæ declarat. Non enim significat his verbis Diomedes, generis familiæq; nomina confundi, sed utriusque originem indicari per nomen proprium. Ut verbi causa, Domitius nomen, & gentem Domitiam indicat, & originem etiam familiarum Aenobarborum & Caluinorum. Ex gente namq; Domitia, ut in Nerone Tranquillus ait, duæ familiæ claruerunt, Caluinorum & Aenobarborum.

Qui ab ingenuis oriundi sunt. Hoc ideo à Cicerone Boetius adiectum putat, quod seruorum nulla gentilitas sit; idque verum est. Nec mouet quod Plinius, lib.

MAR. TVLLII CICER.

lib. trigesimo tertio, cap. primo ait, *Aliter apud antiquos singuli Marcipores, Lucipores ve dominorum gentiles, omnem victum in promiscuo habebant, nec ulla domi custodia à domesticis opus erat. Vbi manifeste seruos, quibus dominorum nomina indita essent, gentiles dominorum appellat. Quod Alciatus in. l. Sæpe. ff. de verb. sig. & libro primo Parerg. cap. duodecimo, ita explicat, vt hanc definitionem Ciceronis veram esse ante leges. 12. tabu. asserat, post, etiam eos qui à seruis oriundi essent, gentiles habitos. Quod non probo, magisq; puto seruos à Plinio abusive dominorum gentiles appellatos, quod eodem essent nomine idq; Budæus probat in dicta lege, sæpe, inquiens. Alioqui gentiles non tam agnati sunt, quam cognomines: vnde Cicero Tusculana prima, Pherecides Syrus primum dixit, animos hominum esse sempiternos: antiquus sane, fuit enim meo regnante gentili. Inde q; illud Plinianum, lib. trigesimo tertio. Singuli Marcipores, et cætera. Verum illa gentilitas ab ea de qua nunc agimus, quamq; hoc loco definit Cicero multum difert. In illa nihil præter nomen commune: quod seruis (quibus prænomen, nomen, cognomen, tribus, non erat: sunt enim hæc, vt ait Quintilianus libro septimo, cap. quarto, propria liberi, quæ nemo habet nisi liber:) cum à dominis manumittebantur communicabatur, vt est apud Politianum, Miscell. cap. trigesimo primo. Gentilitatis, de qua nobis nunc sermo est, iura multum erant diuersa: nec vnica erat eius nominis interpretatio. Vicinas nationes,*
 Corn.

Corn. Tacitus lib. vndecimo gentiles vocat; Turbare, inquit, gentiles nationes promptum habebat. Romanos quoque suo imperio non subiectos appellasse gentiles, quod non civili, sed gentium iure viuerent, Alciatus scribit, lib. primo Parerg. cap. decimo tertio. Hebraei etiam, nationes idolorum cultrices, quod in gentilium, idest maiorum suorum errore perstarent, vocasse gentes, gentilesque, Iustinus martyr est autor in dialogo cum Tryphone pagina octaua. Et Apologia secunda pro Christianis, pagina trigesima sexta. Sed & seruos dicebant, quod demonibus seruirent. Idque significasse Hieremiam dum in oratione ait, serui dominati sunt nostri scribit Diuus Hieronymus tomo quinto, in Lament. & diuina sapientia exprobrans Israeli, quod que in alijs damneret, ipse committeret, Israelitas gentiles vocat. Quod idem Hieronymus notat, tomo quinto, lib. quarto in Esaiam.

Quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit. 41
 Cum ex patris, vel ex matris qualitate non proberur filium esse talem. l. Nec natales. l. ad probationem. C. de Probationib. gentilitas autem nobilissimorum sit, & ab antiquitate ingenuorum ducatur, merito quamuis dictum sit: qui ab ingenuis oriundi sunt: & illud adijcitur; quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit. Quod gentiles, non solum a seruis & libertinis, de quibus. §. 1. Instit. de iure pers. & §. 1. de libertin. distinguuntur: sed & ab eis qui ingenuitatem intactam, illibaramque non habent. Vt in. l. vlt. ff. de Senatorib. docet Budeus.

Qui capite non sunt diminuti. Idque non solum in 42
 maxima

maxima & media, quarum manifesta ratio est, sed & in minima verum est. Nam qui sese adoptandum dedit, etiam si eius gentis ad quam migravit, nomine nuncupetur, cum tamen illam sanguine non contingat, gentilitatis iura non habet: gentis vero à qua migravit, gentilis non est, cum non sit eodem nomine. Vnde illud Ciceronis pro domo sua in Clodii. Perturbatis sacris, contaminatis gentibus, & quas deseruisti, & quas polluisti, factus est filius.

43 Siue id quod est. Esse ea dicit, quæ cerni tangiue possunt. Vt fundum, ædes, parietem, stillicidium, mancipiū, pecudem, supellectilem, penus, et cætera.

44 Siue id quod intelligitur definiendum est. Intelligi dicit, quæ tangi, demonstrariue non possunt, cerni tamen possunt. Qualia sunt vsucapio, tutela, gens, agnatio.

45 Quid inter se differant planius dicendum est. Adde quod partes nō sumūt nomen totius: nec enim fundamenta dicūtur domus, nec parietes, nec tectum: sed omnia simul efficiunt domum. Formarum autem vnaquæq; nomen generis occupat. Nam & homo dicitur animal, & equus est animal. Itaq; totum partibus non est vniuersale, quamdoquidem eius nomē partibus singulis non conuenit. Genus formis vniuersale est, & singulis competit. Præterea genus semper est prius formis: quare specie perempta manet genus. At totum suis partibus posterius est, & sine fundamentis aut parietibus domus non est.

Nostri, si qui hæc forte tractāt, species appel- 46
lant. Sic & lib. primo *Academ. quæst.* Idem Cicero scri-
bit. Hæc illi ideam appellabant, iam à Platone ita appellatã
nos recte speciem possumus dicere. Et lib. primo *Tusc. Quæ-
stion.* Cumq; nihil esset, vt omnibus locis à Platone differi-
tur, nihil enim ille putat esse, quod oriatur, & intereat, idq;
solum esse quod semper tale sit, qualem ideam appellat ille,
nos speciem: non potuit animus hoc in corpore inclusus agno-
scere: cognita attulit.

Notionem appello quod græci, tum *Inian*, 47
tum *Próleptin* dicunt. Ea est insita & ante per-
cepta cuiusque formæ cognitio, enodationis
indigens. De eadem re, idem Cicero in *Academ.*
quæstionib. ita scribit. Inter scientiam & inscitiam, com-
prehensionem illam, quam dixi collocabat. Eamq; neq; in re
ctis, neq; in prauis numerabat, sed soli credendum esse dice-
bat. E quo sensibus etiam fidem tribuebat, quod, vt supra
dixi, comprehensio facta sensibus, & vera esse & fidelis
videbatur: non quod omnia quæ essent in re comprehende-
ret, sed quia nihil quod cadere in eam posset, relinqueret.
Quodq; natura quasi normam scientiæ, & principium sui
dedisset, vnde postea notiones rerum in animis imprime-
rentur, è quibus non principia solum, sed latiores quædam
ad rationem inueniendam viæ reperiuntur. Et in *Lucullo*
ait. Cætera autem similitudinibus construit. Ex quibus
efficiuntur notitiæ rerum quas græci tum *Inias* tum, *Pro-
lepsis* vocant. Et lib. primo *Tusc. quæst.* Nec vero, inquit,
fieri

fieri vlllo modo posse, vt à pueris tot rerum atq; tantarum
 insitas, & quasi consignatas in animo notiones quas Inias
 vocant, haberemus, nisi animus antequam in corpus intra-
 uisset, in rerù cognitione viguisset. De qua re plura Diuus
 Augustinus lib. octauo, de Ciuitate Dei. ca. 7. Et ibi Ludou-
 cus viues. Inter notionem vero & agnitionem, Diuus Hi-
 eronymus tom. nono. lib. primo in epistolam ad Ephesios. cap.
 primo, illud interesse scribit. Quod Notio eorum sit quæ ante
 nõ sciimus, sed nuuc ediscimus. Agnitio eorum quæ olim
 scientes, obliti tamẽ postea recordamur. Quã differẽtiam,
 alios autores sequutos probat Becichemus, collectaneorum
 in Plinium pag. vigesima tertia. Apud Iurisconsultos di-
 uersa est huius nominis significatio. Vnde Vlpianus lege no-
 nagesima nona. ff. de verb. sign. Notionem accipere debe-
 mus & cognitionem & iurisdictionem.

- 48 Vt si quis ius in legem, morem, æquitatem di-
 uidat. Visorius putat, propositum hoc exemplum, vitij of-
 tendendi caussa, quod in diuisione committitur, quando vel
 non omnes species recensentur, vel partes pro formis acci-
 piuntur. Nam & Senatusconsulta, principum placita, edi-
 cta prætorum, res iudicatæ, responsa prudentiũ, partes sunt
 iuris ciuilibis. Et lex quoq; mos, æquitas, partes sunt eiusdem
 iuris, non formæ. Latomus contra, Ius hoc loco interpreta-
 tur, non Ius ciuile, sed Ius genus, cuius sit species ciuile
 Ius. Ita q; iuris formæ, lex, mos æquitas recte enumerantur.
 Ius ciuile suas partes habet, de quibus nunc non dispu-
 tamus.

Formas qui putat idem esse quod partes con- 49
fundit artem. Certe Iurisconsultos non ita anxie partiū
& formarum seruare discrimen, Corasius notat de iuris ar-
te, prima parte cap. vndecimo.

Sæpe etiam definiunt & oratores & poetæ 50
per translationem verbi ex similitudine, cum
quadam suauitate. Quintilianus lib. octauo cap. secū-
do, de Perspicuitate. Translatio quoq; in qua vel maximus
est ornatus, verba, non suis rebus accommodat. Et cap. sex-
to plura. Et lib. primo cap. nono. Propria sunt verba, cum
id significant, in quod primum de nominata sunt. Translata
cum alium natura intellectum, alium loco præbent.

Solebat igitur Aquillius collega & familiaris 51
meus, cum de litoribus ageretur, quæ omnia
publica esse vultis. L. secunda, ff. de diuisione rerū &
qualitate. Naturali iure, omnium cōmunia sunt illa, aer, a-
qua profluens, & mare, & per hoc litora maris. Et l. quin-
ta. Riparum vsus publicus est iure gentium, sicut ipsius flu-
minis.

Quærentibus ijs ad quos id pertinebat, quid 52
esset litus, ita definire, qua fluctus eluderet.
Quintilianus lib. quinto, in fine. Nam & sæpe plurimum lu-
cis affert ipsa translatio, cum etiam ipsi Iurisconsulti, quo-
rum summus, circa verborum proprietatem labor est, litus
esse audeant dicere, qua fluctus eludit. Donatus in Teren-
tj Eunucho. Scena prima. Eludet ubi te victum senserit.

I Eludere

Eludere ait proprium esse gladiatorum cum vicerint. Et Cicero in Catilinam, quã diu, inquit, nos furor iste tuus eludet. De litore Celsus. l. nonagesima sexta. ff. de verb. sig. litus est quousq; maximus fluctus à mari peruenit. Idq; M. Tullium aiunt, cum arbiter esset, primum constituisse. Et. l. Centesima duodecima, Iabolenus ex Caspio. Litus publicum est eatenus, quatenus maxime fluctus exæstuat, & effluit. Vbi de litore & ripa multa scribit Alciatus. Et lib. nono Papperg. cap. vigesimo primo. Floridus lib. primo Lectionũ succisuarum. cap. decimo. Et Forcatulus, dialogo octuagesimo sexto Necyomantie.

53 Hoc est quasi qui adolescentiam florem ætatis, senectutem occasum vitæ velit definire. Virgilius in septimo. Ante urbem pueri, & primæuo flore iuuetus, exercetur equis Catullus. Cui cū sit viridissimo nupta flore puella. Terentius in Eunucho. Annis decim, flos ipse. Cicero Philip. secunda, ætatis flore, non virtutis specie collecta gratia. Lucretius lib. quarto. Frui flore ætatis. Ovidius libro sexto. Transform. longæ senectæ, extrema tempora.

§. XX **P**artitione autem sic vtendum est, nullam vt partem relinquant: vt si partiri velis tutelas, inscienter facias, si vllam prætermittas: at si stipulationum aut iudiciorum formulas partiare, non est vitiosum in re infinita prætermittere aliquid. Quod idem in diuisione vitiosum est.

sum est. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subiiciantur. Partiū distributio Sæpe est infinitior, tanquam, riuorum à fonte deductio. Itaque in oratorij artibus quæstionis genere proposito, quot eiusformæ sint, subiungitur absolute: at cum de ornamentis verborum, sententiærumque præcipitur, quæ vocantur Schémata, non fit idē. Res enim est infinitior, vt ex hoc quoque intelligatur, quod velimus inter partitionem & diuisionem interesse. Quanquam enim vocabula prope idē valere videantur: tamen quia res differebant, nomina rerum distare voluerunt.

Partitione autem sic vtendum est. *Vt si partes I multæ non sint, omnes enumerentur: si vero infinitæ, tum potiores enumerasse satis sit.*

Vt si partiri velis tutelas. Certe siue legitimus tutor 2 sit, siue testamentarius, siue alius quicumque, integrum tutelæ ius habet. Quod partibus non solet conuenire, vt totius integrum nomen vindicent. Quare illud Boetius recte probat quod Merobaudes dicebat, hæc verba; Partitione sic vtendum est, nullam vt partē prætermittas; de diuisione accipienda, idest de vna parte propositæ partitionis. Nam & diuisio, & per membra distributio, partitio nūcupatur. Itaque exemplum de tutelis, ei partitioni accommodandum est, quæ est diuisionis.

- 3 At si stipulationum. De quarum formis & diuisione plura Instit. & ff. de verb. oblig. & Instit. de Diuis. stipulat.
- 4 Aut iudiciorum formulas partiare. Olim certe quedam actionū iudicialum formulae proponebantur à Praetore, cum iudicia dabantur litigatoribus: quæ tum quod captiosæ viderentur: cadebat enim à caussa quia Syllaba ceci disset: tum quod infinitæ & variæ: nanq; pro caussarum diuersitate, de indiuiduis & singularibus iudicijs, quæ infinita sunt, concipiebantur: sublatae sunt. Vnde lib. secundo. C. l. prima. tit. quinquagesimo octauo. De formulis & impetrationibus actionum sublatis, Imp. Constantinus. A. Iuris formulae, inquit, aucupatione syllabarum insidiantes cunctorū actibus, radicitus amputentur.
- 5 Itaque in oratorijs artibus quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint subiungitur absolutæ. Tres autem tantum esse, omnes conueniunt: ansit, quid sit, quale sit.
- 6 At cum de ornamentis verborum sententiarumq; præcipitur, quæ vocantur Schemata, non fit idem: res enim est infinitior. Schemata siue figurae partim verborum sunt; partim sententiarum. Et vtriusque generis multæ formæ. De quibus autor ad Herennium lib. quarto. Cicero lib. tertio de Oratore: & in oratore ad Brutum. Et Quintilianus lib. octauo & nono. Verum hoc loco Cicero, figuras tanquã partes posuit eloquutionis. Itaq; eloquutionem velut totum, oportet imaginari: cuius, non formæ.

Forme, sed partes schemata sint & figure, quæ quidem infinite sunt. Atq; ita Boetius & Visorius probauerunt.

Ut ex hoc quoq; intelligatur, quod velimus in 7
ter partitionem & diuisionem interesse. Scilicet
*ut in partitione non semper sit vitiū, aliquod membrū præ
termittere, cum ea aliquando sint infinita. At in diuisione
omnino insciēter faciat, qui aliquā formam pretereat, cum
formarum certus sit numerus: quæ cuique generi subijcian
tur.*

Multa etiam ex notatione sumuntur: ea est §. XXI
autem cum ex vi nominis argumentū eli
citur, quam Græci Etymologian, vocāt, id est
verbum ex verbo, veriloquium. Nos autē no
uitatem verbi non satis apti fugientes, genus
hoc notationem appellamus, quia sunt verba
rerum notæ. Itaq; hoc idem Aristoteles Sym
bolon appellat, quod latine est nota. Sed cū
intelligitur quid significetur, minus laboran
dum est, de nomine. Multa igitur in disputan
do notatione eliciūtur ex verbo, vt cum quæ
ritur, postliminium quid sit, nō dico quæ sint
postliminiū, nam id caderet in diuisionē, quæ
talis est. Postliminio redeūt hæc, homo, nauis,
mulus clitellarius, equus, equa quæ fræna reci
pere solet. Sed cū ipsius postliminiū vis quæri
tur, & verbum ipsum notatur, in quo Seruius

noſter, vt opinor, nihil putat eſſe notādū, niſi poſt, & liminiū illud productionem eſſe verbi vult, vt in finitimo, legitimo, æditimo nō plus in eſſe timū, quā in meditullio tulliiū. Scæuola autem Publī filius iunctū putat eſſe verbū, vt ſit in eo & poſt, & limē: vt quæ à nobis alienata ſunt, cū ad hoſtē peruenerint, & ex ſuo tanquā limine exierint, dein cū redierint poſt ad idem limē, poſtliminio videātur rediſſe. Quo in genere etiā Mancini cauſſa defendi poteſt poſtliminio rediſſe, deditum non eſſe, quoniā nō ſit receptus: nā neque deditiōē, neque donationem ſine acceptione intelligi poſſe.

Poſtliminio redeunt hæc, homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa quæ fræna recipere ſolet. *Lex quarta. ff. de Captiuis & poſtliminio & redēptis ab hoſtibus. Ex Modestino. Eos qui ab hoſtibus capiūtur, vel hoſtibus dedūtur, iure poſtliminiū reuerti, antiquitus placuit. Et lege ſecūda Marcellus. Nauibus longis atq; onerarijs propter belli uſum poſtliminiū eſt: nō piſcato- rijs, aut ſi quas actuarijs voluptatis cauſſa parauerunt. Equus itē aut equa fræni patiens recipitur poſtliminio: nā ſine culpa equitis prorripere ſe potuerunt. Nō idē in armis iuris eſt, quippe nec ſine flagitio ammittūtur. Arma enim poſtliminio reuerti negatur, quod turpiter ammittātur. Quod Al- cius notat lib. 5. Parerg. cap. 18. Itē veſtis, vt Pōponius eſt autor*

est autor lege tertia, postliminio nō recipitur. Idēq; de vxo-
re, lege octava, Paulus scribit. Non vt à patre filius, ita
vxoꝝ à marito iure postliminiū recuperari potest: sed tunc
cū & voluerit mulier, & adhuc alij post cōstitutū tempus
nupta nō est: quod si noluerit, nulla caussa probabili interue-
niente, p̄nis discidiū tenebitur: quanquā id durū videatur
Forcatulo Dialogo septuagesimo octavo Necyomancia, nu-
mero quinto. Et in Sphera legali pag. septima. Possessionem
quoque postliminio nō recuperari, ex Tryphonino lege duo-
decima, §. secūdo, idem Forcatulus notat, in dicto Dialogo,
numero primo. Et Alciatus de quinque pedum p̄scriptio-
ne, numero nonagesimo Sexto. Et de iusto & iniusto post-
liminio Gellius lib. 7. cap. decimo octavo. Et de postliminiū o-
rigine & iuribus, Cicero pro Balbo. Et Alex. ab Alexan.
lib. 4. cap. 10. Et Forcatulus Dialogo septuagesimo sexto.

Aeditimo. Festus lib 1. Aedituus, sacrae ædis tutor, id 2
est curā agens. Aeditimus, ædis intimus. Varro lib. 1. de Re
rustica cap. 2. Semētinis ferijs in ædem telluris veneram ro-
gatus ab Aeditimo, vt dicere didicimus à patribus nostris;
vt corrigimur à recentibus vrbans, ab aedituo. Gellius lib.
duodecimo. cap. decimo. Aeditimus verbum latinum est,
& vetus: ea forma dictum qua finitimus & legitimus. Sed
pro eo à plerisque nunc aedituus dicitur, noua & commenti-
tia vsurpatione, quasi à tuendis ædibus appellatus.

Meditullio. Festus lib. vndecimo. Meditullium dicitur, 3
non medium terræ, sed procul à mari, quasi mediterraneum, ab
eo quod est tellus.

4 Scæuola autem P. f. iunctum putat esse verbū, vt sit in eo, & post, & limē: vt quæ à nobis alienata sunt, cum ad hostem peruenerint, & ex suo tanquam limine exierint, dein cum redierint post ad idem limē, postliminio videantur rediisse. *Ac quidem Scæuolæ sententia ab Iustiano Imperatore comprobata est, lib. primo Institut. tit. duodecimo. Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur. Dictū est, inquit, postliminium à limine & post. Vnde eum qui ab hostibus captus est, & in fines nostros postea peruenit, postliminio reuersum, recte dicimus. Nam limina sicut in domo finem quendam faciunt: sic & imperij finem esse limen, veteres voluerunt. Hinc & limen dictum est, quasi finis quidam & terminus, ab eo postliminiū dictū est, quia ad idem limen reuertebatur, quod amiserat.*

5 Quo in genere etiam Mancini causa defendi potest postliminio rediisse, deditum non esse quoniam non sit receptus. *Hostilium Mancinū Numantinis traditū quod eorum legatos violasset, Accursius in l. fin. ff. de legationibus, & Forcatulus dialogo primo, numero tertio, scribunt. Sed rem aliter se habere, optimorum autorum constat testimonijs. Eutropius lib. quarto, ait. C. Hostilius Mancinus Cos. Iterum, cum Numantinis pacē fecit infamem, quam populus & Senatus iussit infringi, atq; ipsum Mancinum hostibus tradi, vt in illo, quasi autore fœderis, vindicarent. Florus epitome. LV. Mancino auspicia tristia fuisse probatum est, victus enim à Numantinis, & castris*

castris exutus, cum spes nulla seruandi exercitus esset, pacem cum ijs fecit ignominiosam: quam ratam esse Senatus vetuit. Triginta millia Romanorum, à Numantinorum milibus quatuor victa erant. Cicero lib. tertio de offic. prope finem. Eodem tempore. T. Minutius, Q. Aemilius, qui tum tribb. pl. erant, quod eorum autoritate pax erat facta dediti sunt, vt pax Samnitiũ repudiaretur. Atq; huius deditio- nis ipse Posthumius, qui dedebatur, suator & autor fuit. Quod idem multis annis post. C. Mancinus, qui vt Numanti- nis, quibus cum sine Senatus autoritate fœdus fecerat, dede- retur, rogationem suavit eam quam L. Furius & Sex. Atti- lius ex Sc. ferebant: qua accepta, est hostibus deditus. Verũ quia Mācinus, cum à Numantinis non acciperetur, domum reuersus est: an postliminio rediisse videri posset, acriter controuersum est. Modestinus lege quarta, de Captiuis, scri- bit. An qui hostibus deditus reuersus, nec à nobis receptus ciuis Romanus sit, inter Brutum & Scauolam varie tracta- tum est. Et consequens est vt ciuitatem non adipiscatur. Et Pomponius lege decima septima. ff. de legationib. quem ho- stes non recepissent, quæsitum est, an ciuis Romanus mane- ret, quibusdam existimantibus manere, alijs contra, quia quem semel populus iussisset dedi, ex ciuitate expulsisse vi- deretur: sicut faceret cum aqua & igni interdiceret. In qua sententia videtur P. Mucius fuisse. Id autem maxime quæ- situm est in Hostilio Mancino, quem Numantini sibi deditũ non acceperunt. De quo tamẽ lex postea lata est, vt esset ci- uis Romanus, & Præturã quoque gessisse dicitur. Et Cicero

lib. primo de Oratore. Et enim, inquit, si C. Măcinũ nobilissimum atq; optimum virum, ac Consularem, cum propter invidiam Numantini fœderis, pater patratu ex. SC. Numantinis dedidisset, eumq; illi non recepissent, posteaquam Măcinus domum reuenisset, neque in Senatum introire dubitasset. P. Rutilius, M. filius Tr. pl. de Senatu iussit educi, quod eum ciuẽ negaret esse, quia memoria sic esset proditũ, quẽ pater suus, aut populus vendidisset, aut pater patratu dedidisset, ei nullum esse postliminium. Ad huc tamen Măcini causam defendi posse Cicero scribit, quod deditus non videatur, qui receptus non sit: tũ etiã quod neq; deditiõ, neq; donatiõ sine acceptione intelligere possimus: quod et Paulus probat lege decima. ff. de Donationib. Idq; , vt ego existimo, benigna iuris interpretatione, atq; in causã nobilissimi atq; optimi viri & Consularis: quem verisimile nõ sit Rẽpub. voluisse expellere. Nã quod pro certo Alexander ab Alex. sumit, lib. 4. Genil. dier. cap. decimo, Deditis, si ab hostibus suscipiãtur, Ius postliminiũ non esse: si vero recepti non sint, consentire omnes, cum eis postliminium esse: mihi dubium est & incertum.

§. XXII. **S** Equitur is locus, qui cõstat ex ijs rebus, quæ quodãmodo affectæ sunt ad id, de quo ambigitur, quẽ modo dixi in plures partes distributum. Cuius primus est locus ex coniugatione, quam Græci Syzygian vocãt, finitimus notationi, de qua modo dictum est: vt si aquam pluuiã eam modo intelligeremus, quã imbrĩ collectam

collectā videremus, veniret Mutius, qui, quia coniugata verba essent pluvia & pluendo, diceret omnē aquā oportere arceri, quæ pluendo creuisset.

F Initimus notationi. Et tamen eo distans, quod notatio fit, nominis interpretatione vt, possessio dicta est quasi pedum positio. Coniugatio, deriuatione vocum cōstat, pluvia, pluerē, pluendo.

Vt si aquam pluuiam eam modo intelligeremus, quam imbri collectam videremus. *Vlpianus. l. prima. §. primo. ff. de aqua & aq. plu. arc. Aquam pluuiam dicimus quæ de cælo cadit, atq; imbre excrescit: siue per se hæc aqua cælestis noceat, vt Tubero ait, siue cum alia mixta sit.*

Veniret Mutius, qui, quia coniugata verba essent pluvia & pluendo, diceret omnem aquam oportere arceri, quæ pluendo creuisset. *Modo ea manu noceat, non naturaliter. Vlpianus. l. prima. §. duodecimo. ff. eodem tit. In Summa, inquit, puto ita demum aquæ pluuiæ arcendæ locum actionem habere, si aqua pluuiæ, vel quæ pluuiæ crescit, noceat non naturaliter, sed opere facto: nisi si agri colendi causa id factum sit. Imbre autem crescere eam aquam, quæ colorem mutat, vel increscit. Aliàs sequeretur & fluum arandum qui pluendo creuisset; quod vel ipsum Trebatium negasse, Paulus scribit, l. undecima. §. quinto. ff. eodem tit.*

Trebatius

Trebatius existimat, inquit, si de eo opere agatur, quod manu factū sit: omnimodo restituendū id esse ab eo, cū quo agitur. Si vero vi fluminis ager deletus sit, aut glareā iniecta, aut fossa limo repleta: tunc patientiā dūtātaxat præstādam.

§. XXIII **C** V M autē à genere ducetur argumētum, nō erit necesse id vsque à capite arcessere. Sæpe etiam citra licet, dummodo supra sit quod sumitur, quā id ad quod sumitur: vt aqua pluuiæ ultimo genere ea est, quæ de cœlo veniens crescit imbrī: sed proprio loco, in quo quasi ius arcēdi cōtinetur, genus est, aqua pluuiæ nocēs: eius generis formæ, loci vitio & manu nocēs: quarū altera iubetur ab arbitrio coerceri, altera nō iubetur. Cōmode etiā tractatur hæc argumētatio, quæ ex genere sumitur cū ex toto persequere partes, hoc modo: si dolus malus est, cū aliud agitur, aliud simulatur, enumerare licet, quibus id modis fiat: deinde in eorū aliquē id, quod arguas dolo malo factū, includere: quod genus argumenti in primis firmum videri solet.

C V M autem à genere ducetur argumentum, non erit necesse id vsque à capite arcessere: sæpe etiam citra licet. Ex ijs verbis Boetius & Visorius & Barba notant, non unicum esse genus, sed quodam supremum, siue vt quidam aiunt

aiunt generalissimum, quod semper genus sit, nunquam species: cū nullum maius eo sit, nullique subijciatur, sed omnia illi in suo ordine supposita sint: ut est substantia. Alterum intermedium, quod ad supremum illud relatum, species est: sed si ad individua vel inferiora quæque conferatur, genus est. Petrus est individuum: huius species homo: huius genus animal: huius superius genus corpus animatum: substantia denique ultimi loco generis occurrit. Animal, substantiæ species; homini genus est. Itaq; si cuiuslibet speciei genus assignandum est, non necesse erit, maxima & prima genera semper exquirere, sed eorum quæ in medio sunt aliquod, sat erit adhibere. Ut si homini genus propriū præponendum est, non est necesse præponere substantiam, sed vel corpus animatum, vel certe animal.

Dummodo supra sit quod sumitur, quā id ad 2
quod sumitur. Id est, ut Boetius explicat, illa ratione seruata, ut semper genus superior sit eo, ad quod prædicatur ut genus. Extrema quippe inscitia est, si dum genus semper natura speciebus proprijs superponatur: loco generis id quod est inferius collocetur. Est supremum genus aqua pluvia quæ de cælo veniens crescit imbri: huius species sunt aqua pluvia nocens: aqua pluvia non nocens. Sed ea quæ nocet genus fit rursus, eiusq; species sunt, manu nocens, & loci vitio nocens. Si quis igitur arcendam contendat aquam: non oportebit arcescere primum genus, aquam pluuiam: sed de ea quæ noceat tantum disputabit.

Aqua pluvia ultimo genere ea est, quæ de 3
cælo

cælo veniens crescit imbri. Idq; .l. prima. §. primo ff. de aqua & aq. pl. ar. comprobatum est. De imbre autem Non. Marcell. de proprietate sermonum cap. de improprijs, scribit. Imbres consuetudo agmen cœlestium aquarum & pluuiarum induxit solum dici; cum autoritas variet.

4 Sed pro priore loco in quo quasi ius arcendi continetur, genus est, aqua pluua nocēs: eius generis formæ, loci vitio, & manu nocens.

L. prima. §. nono. ff. eod. tit. idem aiunt si aqua naturaliter decurrat, aquæ pluuiæ arcendæ actionem cessare: quod si opere factō, aqua aut in superiorem partem repellitur, aut in inferiorem deriuatur, aquæ pluuiæ arcendæ actionem competere. Et §. 11. huic illud etiam applicandum, nunquã cōpetere hanc actionem, cum ipsius loci natura nocet. Nam vt verius quis dixerit, non aqua, sed loci natura nocet. Et §. 12. in summa puto ita demum aquæ pluuiæ arcendæ locum actionem habere, si aqua pluua, vel quæ pluua crescit, noceat non naturaliter, sed opere factō.

5 Quarum altera iubetur ab arbitro coerceri, altera non iubetur. L. prima. §. Denique. ff. eo. tit. Ho romanus ad leges. 12. tab. tertiaparte, cap. vigesimo secūdo.

6 Cum ex toto persequare partes. Nec ob id tamen ab enumeratione partium dicetur argumentum, vt bonis rationibus Boetius & Visorius probant.

7 Si dolus malus est cum aliud agitur, aliud simulatur. Hanc doli mali definitionem libro singulari defendimus, quem iam dudum prælo commisimus.

Similitu

• Similitudo sequitur, quæ late patet: sed oratoribus & philosophis magis, quam vobis. Et si enim omnes loci sunt omnium disputationum ad argumenta suppeditanda, tamen alijs disputationibus abundantius occurrunt, alijs angustius. Itaque genera tibi nota sint: ubi autem his utare, quæstiones ipse te admonebunt. Sunt enim similitudines, quæ ex pluribus collationibus perueniunt quo volunt, hoc modo: si tutor fide præstare debet, si socius, si cui mandaueris si qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. Hæc ex pluribus perueniens, quo vult, appellatur inductio, quæ Græce Paragogè nominatur, qua plurimum est usus in sermonibus Socrates. Alterum similitudinis genus collatione sumitur, cum vna res vni, par pari comparatur, hoc modo: Quemadmodum si in vrbe de finibus controuersia est, quia fines magis agrorum videntur esse quam vrbis, finibus regendis adigere arbitrum non possis: sic si aqua pluuia in vrbe nocet, quoniam res tota magis agrorum est, aquæ pluuie arcendæ adigere non possis arbitrum. Ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur, vt Crassus in Curiana causa exemplis plurimis usus est, agens de eo, qui testamento sic hæredem instituisset, vt, si filius natus.

natus esset in decem mensibus, isque mortuus prius quam in suam tutelam venisset, secundus hæres hæreditatem obtineret: quæ cōmemoratio exemplorum valuit, ea quæ vos in respondendo vti multum soletis. Ficta etiam exempla similitudinis habent vim: sed ea oratoria magis sunt, quam vestra: quanquam vti etiam vos soletis, sed hoc modo. Finge mancipio aliquem dedisse id, quod mancipio dari non potest, num ideo id eius factum est, qui accepit? aut num is, qui mancipio dedit, ob eam rem se vlla re obligavit? in hoc genere oratoribus et philosophis concessum est, vt mutæ etiam loquantur, vt mortui ab inferis excitentur, aut aliquid, quod fieri nullo modo possit, augendæ rei gratia dicatur, aut minuendæ, quæ hyperbole dicitur, & multa mirabilia alia. Sed latior est campus illorum, eisdem tamen ex locis, vt ante dixi, & in maximis, & in minimis quæstionibus argumenta ducuntur.

I S I tutor fidē præstare debet. *Corasius de Iure civili in artē redigendo. Secunda parte, cap. sexto, ex Cicero lib. 3. de Officijs. Et in orationibus pro Roscio Comedo, & pro Cecinna. Quartum, inquit, pietatis membrum est in pupillos: quorū tutela nobis credita est, & quam qui fraudasset,*

dasset, iudiciū existimationis, et pœnæ capitis, olim subibat. Si qui fiduciam acceperit. Cicero pro Roscio Comæ 2 do. Si qua enim sunt privata iudicia summæ existimationis & penè dicam capitis: tria hæc sunt, fiducia, tutela, societas: æque enim perfidiosum & nefarium est, fidem frangere quæ continet vitam: & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit: & socium fallere, qui se in negotio coniunxit. Et pro. l. Flacco. Pecuniam adolescentulo grandi fœnore, fiducia tamen accepta occupauisti. Hanc fiduciam commissam tibi tenes hodie, ac possides. Et lib. septimo epistolarum ad diuersos. ep. duodecima. Vbi porro illa erit formula fiduciæ ut inter bonos bene agier oportet? Et lib. tertio de Nat. Deo. Inde tot iudicia de fide mala, tutela, mandati, pro socio, fiduciæ, reliqua. Et lib. tertio de Offic. Q. quidem Scauola. Pont. Max. Summam vim esse dicebat in omnibus ijs arbitris in quibus adderetur. Ex fide bona. Fidei quæ bonæ nomē existimabat manare latissime, id quæ versari in tutelis, societatibus, fiducijs, mandatis, rebus emptis, venditis, conductis, locatis. Brissonius de verb. sig. lib. sexto, scribit, apud Paulum lib. primo Receptarū sententiarum, tit. nono. Et lib. secundo, tit. decimo tertio. Et lib. tertio tit. octauo. Fiduciā pro pignore accipi. Sed certe, ut bene Cuiacius ad Paulum notat. Fiducia est pignus quod creditori mancipatur, aut in Iure ceditur, ea lege, ut soluta ad diem pecunia remācipetur; non soluta, creditori pleno iure committatur, idest lege commissoria. Et hanc differentiam pignoris & fiduciæ, Isidorū lib. quinto Etymolog. recte tradidisse Cuiacius ait,

K

atque;

atq; ita interpretandum illud Ciceronis in Oratione pro Flacco. Quid autem sit fiduciarius pater, tutor, hæres, seruus, emptor, item fiduciam contrahere vel interponere, Briffonius & Hotomanus abunde tradiderunt.

- 3 Hæc ex pluribus perueniens quo vult, appellatur inductio, quæ Græce Epagogè nominatur: qua plurimum est vsus in sermonibus Socrates. Cicero lib. primo de Inuent. Inductio est Oratio, quæ rebus non dubijs captat assensionem eius, qui cum instituta est: quibus assensionibus facit, vt illi dubia quædam res, propter similitudinem earum rerum, quibus assensit, probeatur. Et post pauca. Ita fit hoc genus argumentandi tripartitum. Prima pars constat ex similitudine vna, pluribus ve. Altera ex eo quod concedi volumus, cuius causa similitudines adhibita sunt. Tertia ex conclusione, quæ, aut confirmat concessionem, aut quod ex ea conficitur ostendit. Quintilianus lib. quinto. cap. vndecimo. Nam idem omnem argumentationem diuidit in duas partes, Inductionem, et Ratiocinationem, vt pleriq; Græcorum in Paradigmata, & Epichirémata, dixeruntq; Paradigma Rhetorichin Epagogén. Nam illa qua plurimum est Socrates vsus, hæc habuit viam, cum plura interrogasset, quæ fateri aduersario necesse esset, nouissime, id de quo quærebatur, inferret, cui simile concessisset. Id est inductio. Aristoteles lib. primo Topic. cap. decimo. Inductio est à singularibus ad vniuersalia accessio, vt si est gubernator sciens optimus: & auriga, & omnis circa unumquodque sciens, optimus est. Est autem Inductio credibilior

bilior & manifestior, & secundum sensum notior, & multis communis: syllogismus vero violentior, & ad contradicentes efficacior. Et lib. octauo Topic. cap. secundo. Et lib. secundo Resolutoriorū priorum. cap. vigesimo tertio. Et lib. primo Rhet. cap. secundo, satis multa de Inductione: qua plurimum Socratem vsus: idē Aristoteles ait, lib. decimo tertio. Metaphisic. cap. quarto. Duo namq; sunt, inquit, quæ Socrati iure proprio attribuat quispiam, inductiuas orationes, & definitionem vniuersalis.

Alterum similitudinis genus collatione sumitur, cum vna res vni, par pari comparatur. Sic lib. primo de inuent. Comparabile est quod in rebus diuersis similem aliquam rationem continet. Eius partes sunt tres, Imago, Collatio, Exēplum. Imago est Oratio demonstrās corporum, aut naturarum similitudinē. Collatio est Oratio rem cum re ex similitudine conferens. Exemplum est quod rem autoritate, aut casu alicuius hominis, aut negocij confirmat, aut infirmit.

Quemadmodum si in vrbe de finibus contro 5 uersia est. Simile est in vtroque iudicio, arbitrum adigere, cum vtrumq; sit agrorum. Alias maius esse iudicium finium regundorum, quā aquæ pluuiæ arcendæ, supra probatum est, in loco à comparatione.

Adigere arbitrum. Sine arbitrium, veteres dixisse 6 pro agere ad arbitrum, idest cogere arbitrum sumere: ex

Cicerone de Offic. & pro Roscio Comædo, probatur. Vnde Ulpianus. l. octava. ff. de in ius voc. Adigere ad iusiurandū dixit, pro conceptis verbis & à se dictatis cogere alium iurare: quibus, qui adstrictus est, iureiurādo adactus dicitur. De modo autē agrorum, arbitros dari solitos, autor est Modestinus. l. septima. ff. finium regund.

- 7 Ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur. Exemplum est, ut Aristoteles lib. secundo. cap. vigesimo quarto, Resolut. prior scribit, quando medio extremum inesse ostenditur per id, quod est simile tertio. Et differt ab inductione, quoniam hæc quidem ex omnibus individuis, ostendebat inesse extremum medio, & ad extremū non copulat syllogismum: hoc autem & copulat, & non ex omnibus ostendit. Vnde autem sumenda exempla, & quomodo illis utendum sit, idem Aristoteles docet lib. secundo Rhetoric. Ad Theodectem. cap. vigesimo. Et in Rhetoric. Ad Alexandrum. Et autor Rhetoricæ ad Herennium lib. quarto. Exemplorum porró ingentem vim esse ad docēdum, Plato in Dialogo de Regno scribit, & Philo de Confusione linguarū. Et Quintilianus lib. quinto, cap. undecimo, ait, Potentissimum autem est inter ea, quæ sunt huius generis, quod propriæ vocamus exemplum, idest rei gestæ, aut ut gestæ utilis ad persuadendum id quod intenderis commemoratio.
- 8 Crassus in Curiana causa exemplis plurimis usus est. De Curiana causa multa in Oratione pro Cecinna Cicero. Et in Bruto, In interpretando, inquit, in definiendo, in explicanda æquitate, nihil erat Crasso copiosius, idq; cum sepe

cum saepe aliás, tum apud C.V. in M. Curij caussa cognitum est. Ita enim multa tum contra scriptum, pro equo & bono dixit, ut hominem acutissimum Q. Scaeuolam, & in Iure in quo illa caussa vertebatur, paratissimum, obrueret argumentorum, exemplorumq; copia. Et lib. primo de Oratore, ait, Quid vero clarissima. M. Curij caussa, & M. Coponij nuper apud Centumuiros, quo concursu hominum, qua expectatione defensa est? Cum. Q. Scaeuola equalis, & collega meus homo omnium & disciplina Iuris ciuilibus eruditissimus & ingenio prudentiaq; acutissimus, & oratione maxime limatus atq; subtilis, atq; ut ego soleo dicere Iurisperitorum eloquentissimus, eloquentium Iurisperitissimus, ex scripto testamentorum iura defenderet, negaretq; nisi posthumus & natus, & antequam in suam tutelam veniret, mortuus esset, heredem eum esse non posse, qui esset secundum posthumum, & natum & mortuum, haeres institutus. Ego autem defenderem hac eum mente fuisse, qui testamentum fecisset, ut si filius non esset qui in suam tutelam veniret, M. Curius esset haeres. Num destitit uterq; nostrum in ea caussa in autoritatibus, in exemplis, in testamentorum formulis, hoc est in medio Iure ciuili versari?

Prius quam in suam tutelam venisset. Idest antequam pubes factus esset. §. primo Instit. de pupillari substitut.

Ficta etiam exempla similitudinis habent vim. 10
Aristoteles ad Theodectem lib. secundo, cap. vigesimo. Exemplorum species duae sunt. Altera si res praeteritas dicis, altera

K 3 si ipse

si ipse fingis. Et huius aliud similitudo, aliud apologi, sicut Aesopi, & Libyci.

- 11 Finge mancipio aliquem dedisse. De rebus mancipi, & nec mancipi, supra egimus.
- 12 In hoc genere Oratoribus & Philosophis concessum est, ut muta etiam loquantur, ut mortui ab inferis excitentur, aut aliquid quod fieri nullo modo possit, augenda rei gratia dicatur, aut minuenda, quae hyperbole dicitur. De his figuris multa Quintilianus lib. tertio, cap. decimo. Et lib. quinto cap. undecimo. Et lib. octavo cap. sexto. Et lib. nono cap. secundo. Et autor Rhet. ad Heren. lib. quarto. Vlpianus Rhetor in enarrationibus ad Olynthiacam primam. Agricola lib. i. cap. vigesimo quinto. Et lib. secundo cap. decimo quarto. Sed et in sacris literis frequentes esse probat Diuus Hieronymus, tom. septimo cap. nono in Ecclesiastem. Et tom. nono, lib. tertio in Ep. ad Ephesios. Et Diuus Augustinus tom. septimo, lib. primo contra epistolam Parmeniani cap. sexto.

§. XXV **S** Equitur similitudinem differentia, rei maxime contraria superiori: sed est eiusdem dissimile & simile inuenire. Eius generis haec sunt: Non quemadmodum quod mulieri debeas, recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas, ita, quod aut pupillae, aut pupillo debeas, recte possis eodem modo soluere.

Sequitur

S Equitur similitudinē differētia. sed est eiusdē 1
 dissimile & simile inuenire. Quia eo ipso quod aliqua
 qualitate simile est, efficitur idem non esse: quod si non idē,
 ergo alia qualitate dissimile: igitur qui inuenerit similitudi-
 nem, discernet cur non sit idem: et qui differentiam viderit,
 & aliquam cernet similitudinem.

Non quemadmodum quod mulieri debeas. 2

Quæstio est an & mulieribus & pupillis recte sine tutore
 auctore solvatur. Vbi, vt Hotomanus lib. primo Observat.
 scribit. cap. vigesimo secundo, hoc ambigitur. An idem il-
 lud, nimirum recte sine tutore soluere: duobus illis, scilicet
 mulieribus & pupillis, recte tribuatur, quasi similia & con-
 sentanea inter se sint. Sumitur vero mediū loco ea differen-
 tia, quæ est inter mulieres & pupillos: alia est tutela mulie-
 ris, alia pupilli ratio: primum quia, vt Boetius, Visorius, La-
 tomus notant, pupillus nullum suæ etiam ministrandæ utili-
 tatis iudicium habet: mulieribus aliquis est, & si nõ firmus,
 in explicanda familiaris rei utilitate delectus. Deinde quia,
 vt Alex. ab Alex. lib. quarto Genial. dier. cap. octauo. Cui-
 cius lib. septimo Observat. cap. vndecimo. Et Hotomanus lib.
 primo Observat. Et ad leges. 12. tab. tertia parte, cap. 11. aiūt
 & à nobis supra mōstratū est, pupillorū tutela certo anno-
 rum termino finitur: fœminarū legitimas & perpetuas olim
 tutelae, lex Claudia sustulit. Quibus cum ostēdatur quæstio-
 nis partes non cohærere, efficitur prædicatū terminū, id est
 recte sine tutore soluere, subiectis terminis, id est mulieri
 et pupillo nõ æque cōuenire. Vnde lege. 15. ff. de solutionibus

Et liberationibus, Paulus ait, Pupillo solui sine tutoris auctoritate non potest.

§. XXVI **D**Einceps locus est, qui à cōtrario ducitur. Contrariorum autem genera sunt plura. Vnum eorum, quæ in eodem genere plurimū differunt, vt sapientia & stultitia. Eodem autem genere dicuntur, quibus propositis occurrunt tamquam è regione quædam contraria, vt celeritati tarditas, non debilitas, ex quibus contrarijs argumenta talia existunt: si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur: & bonitatem, si malitiam, hæc, quæ ex eodem genere contraria sunt, appellantur aduersa. Sunt enim alia contraria, quæ priuantia licet appellemus Latine, Græce appellantur Stereichà. Præpositio enim, I N, priuat verbum ea vi, quam haberet, si, I N, præpositum non fuisset: vt dignitas, indignitas, humanitas inhumanitas, & cætera generis eiusdem. Quorum tractatio est eadem, quæ superiorum: quæ aduersa dixi. Nam alia quoque sunt contrariorum genera, velut ea, quæ cum aliquo conferuntur, vt duplum, simplum, multa, pauca: longum, breue, maius, minus: Sunt etiam

etiam valde contraria alia, quæ appellantur negantia, ea Apophaticà Græci, contraria aientibus: vt, si hoc est, illud non est. Quid enim opus exemplo est: tantum intelligatur argumento quærendo, contrarijs omnibus contraria non conuenire.

Contrariorum autem genera sunt plura. **1**
Boetius refert, oppositorum, secundum Aristotelem, alia esse contraria, vt album & nigrum; alia priuatio & habitus, vt visus cœcitas, dignitas indignitas: alia relatiua vt pater filius, dominus seruus: alia contradictoria vt dies est, non est dies; Rursus contraria alia esse mediata vt album atq; nigrum, quorum medijs colores sunt rubens, aut pallidus. Alia immediata, quorum medium non est, vt grauitas, leuitas: namq; quod nec sursum nec deorsum feratur, nihil poterit inueniri. Atq; horum omnium generum rationem & inter se discrimina, idem Boetius ex eodem Aristotele latius proponit.

Vnum eorum quæ in eodem genere plurimum differunt. **2**
Album & nigrum quanquam aduersa sint, tamen sub vno genere scilicet colore: censei certum est: quemadmodum celeritas & tarditas sub motu: sapientia & stultitia, idest virtus & vitium sub habitu. Nec mouet quod lib. primo de inuentione, idem Cicero scribit. Contrarium est quod positum in genere diuerso, ab eodem, cui contrarium esse dicitur, plurimum distat, vt frigus calori, vite

mors. Et Aristoteles lib. 4. Topic. cap. tercio. Et lib. 7. cap. 2. Et lib. 10. Metaphys. probat cōtraria aliquādo in eodē genere poni, nonnunquā in diuersis; vt prudentiæ genus, est virtus: imprudentiæ, vitiū. Nam, vt ex eodē probatur Aristotele, nulla sunt aduersa quæ nō sub vno genere, si non quidem subalterno, saltem generalissimo comprehendātur. Itaq; iustitia atq; iniustitia, & sub diuersis generibus intermedijs, virtute & vitio, numerantur: & iustitiam atq; iniustitiam supremum genus, habitus, complectitur.

- 3 Præpositio enim, I N, priuat verbū ea vi quā haberet, si, I N, præpositum non fuisset. Vt dignitas indignitas, humanitas inhumanitas, & cætera generis eiusdem. Apud Gellium lib. secundo, Noct. Att. cap. decimo septimo, relatum est, obseruare curioseq; animaduertisse. M. Tullium, In, & Con. præpositiones, verbis aut vocabulis præpositas, tūc produci atq; pro tēdi, cū literæ sequerētur, quæ primæ sunt in sapiēte atq; felice, in alijs aut omnibus correpte pronūciari. Illud quoque à Seruio, Diomedeq; grammaticis animaduersum Alciatus refert, in. l. Notionē. ff. de verb. sig. et lib. 2. Parerg. cap. vigesimo tertio, Præpositionem, in, accusatiuo casui appositam, vsque, significare. Vergilius, in lucemq; tulisset, id est vsque ad lucem. Martialis, in lucem semper Acerra bibit. Quod autem Visorinus notat, præpositionē, in, augere aliquādo apud Iurisconsultos, apud quos, indifficili, pro valde difficili reperiat, mihi non satisfacit: magis puto, veterum more Iurisconsultos, indifficili est, dixisse pro difficile est: quemad-

quemadmodum in proclini, in promptu, in tuto, in caussa, in vicio esse dicimus. Atq; ita accipio quod est apud Scaenolam in l. Gallus. §. ult. ff. de liber. Et posth. ille casus indifficili est, si filium habeas, & nepotem nondum natum instituas, isq; nascatur viuo patre suo, ac mox pater decedat. Et apud Tryphoninum in l. octava. ff. de cōfirmando tutore vel curatore. In confirmando tutore hoc Prætor inquirere debet, an durauerit patris voluntas, quod infacili est, si proximo mortis tēpore tutores non iure, vel curatores scripserit pater.

Quorum tractatio est eadem quæ superiorum, quæ aduersa dixi. Nam quemadmodum ab asse- 4
neratione vnius aduersariorum, ad negationem alterius argumentamur: ita & in habitu & priuatione idem facere licebit: inhumanitatem auersemur, si humanitas consecranda est.

Ab adiunctis autem posui equidem exem- §. xxvij.
plum paulo ante, multa scilicet adiungi, quæ suscipienda essent, si statuissemus ex edicto secundum eas tabulas possessionem dari, quas is instituisset, cui testamenti factio nulla esset. Sed locus hic magis ad cōiecturales causas, quæ versantur in iudicijs, valet: cum quæritur quid aut sit, aut euenerit, aut futurum sit, aut quid omnino fieri possit. Ac loci quidem ipsius forma talis est. Admonet autem hic locus:

locus, vt quærat^r quid ante rem, quid cū re,
 quid post rem euenerit. Nihil hoc ad ius, ad
 Ciceronem inquibat Gallus noster, si quis ad
 eum tale quid retulerat, vt de facto quære-
 tur: Tu tamen patiere nullum à me artis insti-
 tutæ locum præteriri, ne, si nihil, nisi quod ad
 te pertineat scribendum putaris, nimium te
 amare videare. Est igitur magna ex parte lo-
 cus hic oratorius, non modo non Iurisconsul-
 torum, sed ne Philosophorum quidem. Ante
 rem enim quærentur, quæ talia sunt, appara-
 tus, colloquia, locus, constitutum conuiuium:
 Cum re autem, pedum crepitus, strepitus ho-
 minum, corporū vmbrae, et si quid eiusmodi.
 At post rē, rubor, pallor, titubatio, si qua alia
 signa cōturbationis & conscientia: præterea
 restinctus ignis, gladius cruētus, ceteraq; quæ
 suspicionem facti possunt mouere.

I **A** B adiunctis. De quibus multa Aristoteles lib. 1.
Rhet. ad Theodectē, cap. 2. Et in Rhet. ad Alexandrū
cap. de Signis. Autor ad Herennium lib. 2. Cicero lib. 1. de
Inuention. Quintilianus lib. 5. cap. nono, & decimo. Bucoldia-
nus lib. 1. de Inuent. cap. decimo quarto. Et lib. secundo cap.
tertio & quarto. Titelmanus lib. 5. Dialect. cap. vigesimo.
Euerardus loco centesimo secundo, & centesimo quarto.
 Nihil

Nihil hoc ad ius, ad Ciceronem inquibat Gal 2
 lus noster, si quis ad eum quid tale retulerat,
 ut de facto quæreretur. *Franciscus Duarenus* in li-
 bello qui inscribitur *Scauola*, numero tertio & quarto. Di-
 sputans sit ne *Iurisconsulti* ad quæstionem facti respondere
 ita hunc locum explicat. An, inquit, ariolus erat Cicero ut
 diuinaret facilius quid quisque faceret, quam *Iurisconsulti*
 sui temporis? minime vero. Quæstio igitur facti tunc pro-
 prie dicitur esse, cum afferuntur coniecturæ & argumēta,
 ad fidem faciendam eius facti quod in iudicium deductum
 est, & dubitatur an sufficiat ea probatio, & an plene pro-
 batum sit nec ne. Et harum quæstionum tractatio *Oratorum*
 magis est quam *Iurisconsultorum*.

Est igitur magna ex parte locus hic oratorius 3
 non modo non *Iurisconsultorum*, sed ne *Phi-*
losophorum quidem. Et si enim & hic quoque locus
 sit omnium disputationum ad argumenta suppeditanda, ta-
 mē *Oratorum* disputationibus abundantiùs occurrit: *Iuris-*
consultorum & *Philosophorum* angustius. *Iurisconsul-*
torum, quoniam non tam *Iuris* scientia, quam signis & suspi-
 cionibus explicatur: *Philosophorum*, quod circa qualitates
 quæ in rebus expetendis vel fugiendis sunt, philosophia po-
 tius versetur. Itaq; consulto Cicero hunc locum, magna ex
 parte esse oratorium dixit: nō, ad *Oratores* solos pertinere.

DEinceps est locus *Dialecticorū* proprius §.xxviij.
 ex consequentibus & antecedentibus &
 repugnan

repugnantibus qui etiam ab adiunctis longe diuersus est. Nam adiuncta, de quibus paulo ante dictum est, non semper eueniunt, consequentia autem semper. Ea enim dico consequentia, quæ rem necessario consequuntur. Itemque & antecedentia & repugnantia: quicquid enim antecedit quancunque rem, id cohæret cum re necessario: & quicquid repugnat, id eiusmodi est, vt cohærere nunquam possit. Cum tripertito igitur distribuatur locus hic, in consecutionem, antecessionem, repugnantiam, reperiendi argumenti locus simplex est, tractandi triplex. Nam quid interst, cum hoc sumpseris, pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit omne argentum legatum, vtrum hoc modo concludas argumentum? Si pecunia signata argentum est, legata est mulieri: est autem pecunia signata argentum, legata igitur. An illo modo? Si numerata pecunia non est legata, non est numerata pecunia argentum: est autem numerata pecunia argentum, legata igitur est. An illo modo: Non & legatum argentum est, & non est legata numerata pecunia: legatum autem argentum est, legata igitur numerata pecunia est. Appellant autem Dialectici eam
conclusio

conclusionem argumenti, in qua cum primum assumpseris, consequitur id, quod annexum est, primum conclusionis modum. Cum id, quod annexum est, negaris, ut id quoque cui fuerit annexum, negandum sit: secundus appellatur concludendi modus. Cum autem aliqua coniuncta negaris, & his alia negatio rursus adiungitur, & ex his primum sumpseris, ut, quod relinquitur, tollendum sit: is tertius appellatur conclusionis modus. Ex hoc illa Rhetorum sunt ex contrarijs conclusa, quæ ipsi Enthymemata appellant: non quod omnis sententia proprio nomine Enthymema dicatur: sed ut Homerus propter excellentiam commune poetarum nomen efficit apud Græcos suum; sic, cum omnis sententia Enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrarijs conficiatur, acutissima, sola proprie nomen commune possidet. Eius generis hæc sunt: Hunc metuere, alterum in metu non ponere: Eam, quam nihil accusas, damnas: Bene quam meritam esse autumas, dicis male mereri. Id, quod scis, prodest: nihil id, quod nescis, obest. Hoc differendi genus, attingit omnino vestras quoque in respondendo disputationes, sed Philosophorum magis, quibus est cum

est cum Oratoribus illa ex repugnātibus sententijs communis conclusio, quæ à Dialecticis tertius modus, à Rhetoribus Enthymema nūcupatur. Reliqui Dialecticorum modi plures sunt, qui ex disiunctionibus constant: aut hoc aut illud: hoc autem, non igitur illud. Item quæ aut hoc, aut illud: non autem hoc, illud igitur. Quæ conclusiones iccirco ratae sunt, quod in disiunctione plus vno verum esse non potest. Atque ex ijs conclusionibus, quas supra scripsi, prior quartus, posterior quintus à Dialecticis modus appellatur. Deinde addunt cōiunctionum negantiam, sic: Non & hoc est, & illud: hoc autem, non igitur illud. Hic modus est sextus. Septimus autem, Non & hoc, & illud: nō autem hoc, illud igitur. Ex his modis conclusiones innumerabiles nascuntur, in quo est fere tota dialectica. Sed ne eæ quidem, quas exposui, ad hanc institutionem necessariae.

I D Einceps est locus Dialecticorū proprius. *Antecedentium, consequentium, repugnantium locum vnum esse, eumque recte conditionalem appellari. Conditionalis propositio quid sit. Cur non similitudo & contrarium locus sit vnus. Quare hic locus Dialecticorū proprius: quomodo differat ab adiunctis. An idem sit cū genere, specie*
contrario:

contrario: & qualiter à cæteris locis distinguatur, copiosius explicat Boetius. Quemadmodum & ea quæ de diuersis conclusionis modis, & hyppotheticis propositionibus subinfert Cicero. Quare, mearum partium esse non sum arbitratus, quæ hic ab interpretibus exposita sunt diligenter, quasi de meo ponere, et venditare pro nouis.

Quæ ipsi Enthymemata apellant. De quibus satis multa Aristoteles lib. secundo Priorum resolutionum, & lib. primo posteriorum. Et in Rhet. ad Theodectem, lib. primo & secundo. Et Quintilianus, in Oratorijs Institutionibus.

Vt Homerus propter excellentiam, cõmune Poetarum nomen efficit apud Græcos suum. Iustinianus Imp. lib. primo Institut. titulo secundo, de Iure naturali gentium & civili. Sed quoties, inquit, non addimus nomen, cuius sit ciuitatis, nostrum ius significamus: sicuti cū poetam dicimus, nec addimus nomē, subauditur apud Græcos Egregius Homerus: apud nos Virgilius.

Proximus est locus rerum efficiētium, quæ causæ appellantur: deinde rerum effectarum ab efficientibus causis. Harum exempla vt reliquorum locorum, paulo ante posui, & quidem ex Iure civili: sed hæc patent latius. Causarū igitur genera duo sunt. Vnū, quod visua id, quod sub ea subiectum est, certē efficit, vt ignis accendit: Alterum, quod naturam

L effi-

efficiendi non habeat, sed sine quo effici nō
 possit: vt si quis æs causam statuæ velit dice-
 re, quod sine eo non possit effici. Huius gene-
 ris causarum, sine quo non efficitur, alia sunt
 quæ nihil agentia, stolidæ quodammodo,
 vt locus, tempus, materiæ, ferramenta, & cæ-
 tera generis eiusdem: alia autem præcursionē
 quandam adhibent ad efficiendum, & quæ-
 dam afferunt per se adiuantia, & si non ne-
 cessaria, vt amor cōgressio causam attulerit,
 amor flagitio. Ex hoc genere causarum, ex
 æternitate pendentium, fatum à stoicis neci-
 tur. Atque vt earū causarū, sine quibus effici
 nō potest, genera diuisi, sic etiā efficiētium diui-
 di possunt. Sunt enim aliæ causæ, quæ plane
 efficiant nulla re adiuantē, aliæ, quæ adiu-
 uari velint: vt sapientia efficit sapientes sola
 per se: beatos efficiat nec ne sola per se, quæ-
 stio est. Quare cum disputationem inciderit
 causa efficiens aliquid necessario, sine dubita-
 tione licebit quod efficitur ab ea causa con-
 cludere. Cum autem erit talis causa, vt in ea
 non sit efficiendi necessitas, necessaria conclu-
 sio non sequitur. Atque illud quidem genus
 causarum, quod habet vim efficiendi necessa-
 riam, errorem afferre non ferè solet: hoc

autem

autem, sine quo non efficitur, sæpe conturbat. Non enim, si sine parentibus filij esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria. Hoc igitur, sine quo non fit, ab eo, in quo certe fit, diligenter est separandum. Illud enim est tanquam. Vt nam ne in nemore Pelio securibus cæsa cecidisset abiegnæ ad terram trabes. Nisi enim cecidissent abiegnæ ad terram trabes. Argo illa facta non esset: nec tamen fuit in his trabibus efficiendi vis necessaria. At cum in Aiacis nauim crispisulcans igneum fulmen iniectum est, inflamatur navis necessario. Atque etiã est causarũ dissimilitudo; quod aliæ sunt, vt sine vlla appetitione animi, sine volũtate, sine opinione suũ quasi opus efficiãt, velut omne intereat, quod ortum est. Aliæ autẽ aut voluntate efficiuntur, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut casu. Voluntate, vt tu cum hunc libellum legis. Perturbatione, vt si quis euentum horum temporũ timeat. Habitu, vt facile & cito irascatur. Natura, vt vitium in dies crescat. Arte, vt bene pingat. Casu, vt prospere nauiget. Nihil horum sine causa, nec quicquam omnino, sed huiusmodi causæ nõ necessaria.

Omnium autem causarum in alijs inest constantia, in alijs non inest. In natura & in arte constantia est, in cæteris nulla. Sed tamen earum causarum, quæ non sunt: constantes alix sunt perspicuæ, alix latent. Perspicuæ sunt quæ appetitione animi, iudiciumq; tagunt. Latent, quæ subiectæ sunt fortunæ. Cum enim nihil sine causa fiat, hoc ipsum est fortunæ, euetus obscura causa, quæ latenter efficit. Efficitur etiam vt ea, quæ fiunt, partim sint ignorata, partim voluntaria: Ignorata, quæ necessitate effecta sunt. Voluntaria, quæ consilio. Quæ autem fortuna, vel ignorata, vel voluntaria. Nam iacere telum volutatis est: ferire quæ nolueris, fortunæ. Ex quo aries ille subicitur in vestris actionibus: Si telum manu fugit, magis, quàm iecit. Cadunt enim in ignoracione atq; in imprudentiam perturbationes animi, quæ quanquam sint voluntariæ, obiurgatione enim & admonitione deiciuntur, tamen habent tantos motus, vt ea, quæ voluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata videantur. Toto igitur loco causarum explicato, ex earum differentia in magnis quidẽ causis vel Oratorum, vel Philosophorum magna argumentorum suppetit copia: in vestris autem,

autem, si nō vberior, at fortasse subtilior. Priuata enim iudicia maximarum quidem rerū, in Iurisconsultorum mihi videntur esse prudentia. Nam & adsunt multum, & adhibentur in consilio, & patronis diligentibus ad eorum prudentiam confugientibus hastas ministrāt. In omnibus igitur ijs iudicijs, in quibus, ex fide bona, est additum; vbi vero etiam, vt inter bonos bene agier oportet, in primisq; in arbitrio rei vxoriæ, in quo est, quid æquius, melius, parati esse debent. Illi enim dolum malū, illi fidem bonam, illi æquum bonum, illi quid socium socio, quid eum, qui negocia aliena curasset, ei, cuius ea negocia fuissent; quid eum, qui mandasset, eum ve, cui mandatum esset, alterū alteri præstare oporteret; quid virum vxori, quid vxorem viro, tradiderunt. Licet igitur, diligenter cognitis argumentorum locis, non modo Oratoribus & Philosophis, sed Iuris etiam peritis copiose de consultationibus suis disputare. Coniūctus huic causarum loco, locus ille est, qui efficitur ex causis. Vt enim causa effectum indicat, sic, quod effectū est, quæ fuerit causa demonstrat. Hic locus suppeditare solet Oratoribus & Poetis sæpe etiam Philosophis, sed ijs, qui ornate &

copiose loqui possunt, mirabilem copiã dicen-
di, cum denunciant quid ex quaque re sit futu-
rum. Causarum enim cognitio cognitionem
eventorum facit.

- 1 **P**roximus est locus rerum efficientiũ, quæ
causæ appellantur. Causarũ igitur genera duo
sunt. In Partitionibus oratorijs, idem Cicero scribit. Causa-
rum autem genera sunt plura. Nam sunt aliæ quæ ipsæ con-
ficiunt, aliæ quæ vim aliquam ad cõficiendum afferunt. Ita
que illæ superiores conficientes vocentur, hæ reliquæ ponã-
tur in eo genere, vt sine his confici non possit. Conficiens au-
tem causa alia est absoluta & perfecta per se, alia aliquid
adiuuans: & efficiendi socia quædam. Cuius generis vis va-
ria est, & sepe aut maior aut minor, vt & illa quæ maxi-
mam vim habet, sola sepe causa dicatur. Sunt autem aliæ
causæ, quæ aut propter principium, aut Propter exitum cõ-
ficientes vocantur. Et Plato in Ciuili vel de regno. Quæcun-
q; inquit, rem ipsam non fabricant, sed fabricantibus orga-
na subministrant, quibus absentibus institutum opus nequa-
quam perficeretur, eas concausas, vt ita dixerim nomina-
mus: eas autem ipsas quæ principaliter faciunt, causas ap-
pellamus. Idem in Timæo. Duas, ait, causarũ species distin-
guere decet. Vnam quidem necessariam: alteram vero diuĩ-
nam. Causa autem quid sit, in Hippia maiori: quomodo inue-
stiganda in Phædone: quomodo assignanda, & ab effectu di-
stinguenda, in Eutyphro: idem Plato nos docuit. Aristoteles
vero quem sunt plerique sequuti, causarum, quatuor ponit
species,

Species, materialem, efficientē, formalē, & finalem. Libro primo de Generatione, cap. 1. lib. de Somno & Vigilia. lib. secundo Posteriorum resolut. lib. secundo Physicor. Et lib. secundo, Metaphys. Ac inter eas velut gradus constituens, finalem causam principaliorē ceteris dixit, lib. primo de Partibus anim. cap. primo. Efficientem quoq; meliorem & diuiniorem, quam materialem lib. secundo de Generatione. cap. primo; ubi de causis satis multa, & cap. quarto. Et lib. quinto cap. primo. Et in libris Metaphys. saepe. Quarū omnium causarum, proponi quidem multa possent exempla vel ex ipso Iure civili: nā & hæc quoque Cantiuncula in Topicis legalibus: Appellus in Methodica Dialectices ratione ad Iurisprudētiā accommodata: Gamarus de Modo disputandi ac ratiocinandi in Iure, non leuiter attigerūt. Verum hæc me notare capita satis sit.

Ex hoc genere causarum ex æternitate pendentium, fatum à Stoicis nectitur. De fato plura Cicero libro singulari. Plato in Gorgia, & lib. duodecimo de Legibus. Gellius lib. sexto, Noct. Att. cap. secundo. Illud notandum est, doctē Ciceronem, quod & Chrysippus fecerat, fatum inter adiuantia, non inter necessaria numerasse.

Vt sapientia efficit sapientes, sola per se: Beatos efficiat nec ne sola per se, quæstio est. Stoici solā virtutē per se efficere beatos aiunt: Peripatetici, non solā per se, sed cū corporis & fortunæ bonis: vt à Cicerone in Paradoxis, & in libris de Finibus bon. & mal. relatū est.

Ex eo vero quod sapientiam efficere sapientes solam per se Cicero scribit: illud consequi putat Boetius, aliquando efficientem causam, & formam, idem esse. Nam sapientia sapientis forma est: eademque sapientem efficiens causa.

4 Quare cum in disputatione incidere causa efficiens aliquid necessario, sine dubitatione licebit, quod efficitur ab ea causa concludere. Vt si sol lucet ergo dies est. Sapientia est praeditus, ergo sapiens est.

5 Cum autem erit talis causa, ut in ea non sit efficiendi necessitas, necessaria conclusio non sequitur. Vt congressus est, ergo amavit: es est, ergo statua.

6 Non enim si sine parentibus filij esse non possunt. Exemplum causae efficientis, sed non necessario.

7 Utinam ne in nemore Pelio. Senarij sunt ex Medea Ennii. Quintilianus lib. quinto cap. decimo. Recte autem monemur, causas non utique ab ultimo esse repetendas, ut Medea: utinam ne in nemore Pelio. Quasi vero id eam fecerit miseram, aut nocentem, quod illae ceciderint abiugnae ad terram trabes. Et autor ad Herennium lib. 2. ne Ennium & ceteros poetas imitemur, quibus hoc modo loqui concessum est. Utinam ne in nemore Pelio securibus. Quod ad fabulam attinet, apud Orpheum, Apollonium, Flaccum, Diodorum, Strabonem, Crinitum, lib. decimo quinto, cap. sexto. Et Pollitianum, cap. vigesimo septimo. Miscell. Lector inueniet.

8 At cum. Exemplum causae efficientis necessario.

9 In Aiakis nauim crispisulcans igneum fulmen iniectum

iniectum est. Ob compressam Cassandram Priami filiã, in templo Palladis, ab Aiace Oileo, quã Pallas vltã est. Virgilius primo *A En.* Pallas ne exure classem Argiuũ, atq; ipsos potuit submergere ponto, vnius ob noxã, & furias Aiaceis Oilei? Ipsa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem; Disiecitq; rates, euertitq; equora ventis. Illum expirãtem transfixo pectore flammã Turbine corripuit, scopuloq; infixit acuto.

Atque etiam est caussarum dissimilitudo. Hæc 10 caussarum diuisio est, vt Latomus notat, non secundũ vim, qua efficiunt: sed secundum modum efficiendi.

Natura, vt vitium indies crescat. Memineris, in- 11 quit Visorius, naturam hoc in loco, pro facilitate quadam, & naturali promptitudine capi: vt, adolescentes suapte natura ad libidinem prompti sunt. Et Latomus ait. Hic naturam accipe, non in vniuersum, sed pro ingenio cuiusque, quod cum delectu agit, vt in iracundo & libidinoso, qui natura tales sunt, in quibus cum valet vitium, natura id fieri dicitur.

In natura & in arte constantia est, in cæteris 12 nulla. Ergo habitus incõstanter agit: idq; Boetius probat: Visorius improbat, atq; habitum constanter agere, & ipsum putat sensisse Ciceronem.

Hoc ipsum est fortunæ, euētus obscura causa 13 quæ latenter efficitur. Istam sententiam euertere Boetius nititur multis argumentis, potiusq; ex Aristotele dicendum, fortunam vel casum esse, causam per-

accidens rarius euenientium in his rebus, quæ propter aliquid fiunt.

- 14 Ex quo aries ille subiicitur in vestris actionibus: si telum manu fugit, magis quam iecit. Idest fortissima defensio, ad liberandum reum, sumpta metaphora ab Ariete bellico, de quo Vegetius & alij: per imprudentiam & fortuito telum manu fugisse. Cuius exceptionis vim, multa capita Iuris civilis & Pontificij ostendunt, in titulis de Iniurijs, & de Homicidio voluntario vel casuali. Et nos notauimus ad legem primam. ff. lib. quinto, de Ratione præmij & poenæ.

- 15 Cadunt in ignorationem, atq; in imprudentiam perturbationes animi, quæ quanquam sint voluntariæ (obiurgatione enim & admonitione deiciuntur) tamen habent tantos motus, vt ea quæ voluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata videantur. Idest, vt recte Boetius, Visorius, Latomus, Foxius, Barba interpretatur, perturbationes animi, tametsi voluntariæ esse, vel illud probet, quod admonitione quandoq; aut obiurgatione sedantur, tamen quoniam animi passio, iudicium turbat, confunditq; rectam discretionem, si acrior fuerit, quàm vt rationis retinaculis temperetur: plerunq; tales ex perturbationibus cieri motus videmus, vt vel ignorantia, vel necessitate potius commissum peccatum esse videatur.

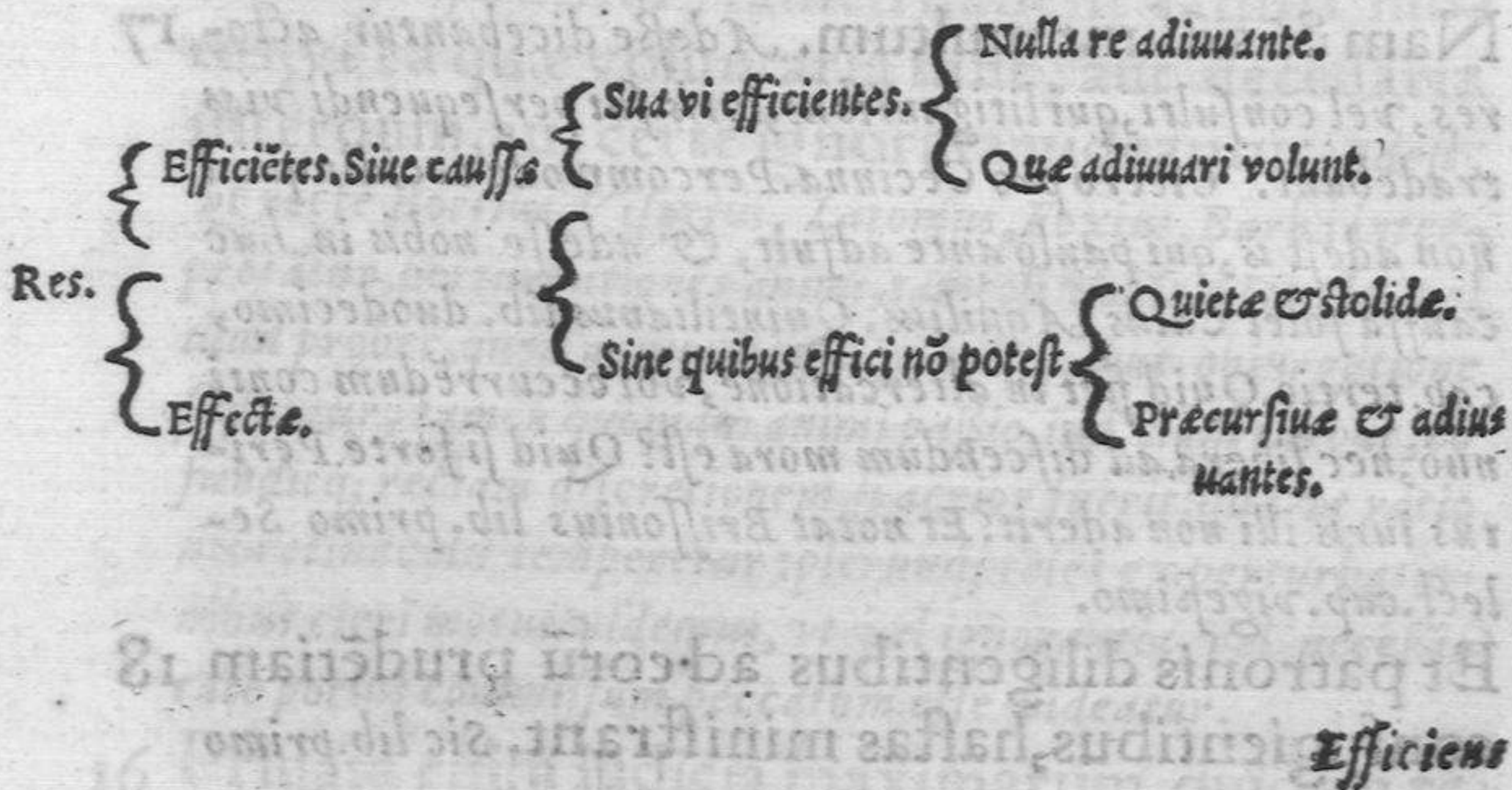
- 16 Priuata enim iudicia maximarum quidem rerum,

rum, in Iurisconsultorum mihi videntur esse prudentia. *Priuate iudicia, plerique interpretantur, civiles cōtrouersias apud Centūmviros. Sed verius est, priuatum iudicium esse quod rei priuatae causa instituat, nec ad Remp. directò pertineat: veluti cum de re pecuniaria, aut priuati hominis iniuria queritur. Publicum, quod eius iniuriæ causa susceptum sit, quam Resp. lege aliqua lata, ad se pertinere statuatur: atque hoc semper in crimine aliquo cognoscendo versatur: vt recte Hotomanus de Verbis Iuris & Sigonius lib. secundo, cap. decimo octauo, de Antiquo iure Ciuium Rom. Probauerunt. Et Platonis sententia lib. sexto, de Legibus constitutum est. Reliqua, inquit, iudicia duo sint: Alterum quando priuatus iniuriam à priuato pati conqueritur, eumq; in iudicium trahit. Alterū quando Reip. iniuriam à Ciuium aliquo fieri arbitratus aliquis, communibus rebus auxiliari conatur.*

Nam & adfunt multum. *Adesse dicebantur actores, vel consulti, qui litigantibus, iuris sui persequendi vias tradebant. Cicero pro Cecinna. Per commode cecidit quod non adest is, qui paulò ante adfuit, & adesse nobis in hac causa solet Caius Aquilius. Quintilianus lib. duodecimo, cap. tertio. Quid fiet in altercatione, vbi occurrēdum continuo, nec libera ad discendum mora est? Quid si forte Peritus iuris illi non aderit? Et notat Brissonius lib. primo Select. cap. vigesimo.*

Et patronis diligentibus ad eorū prudētiam
confugientibus, hastas ministrant. sic lib. primo
de Oratore

de Oratore. Itaq; illi disertissimi homines, ministros ha-
 bet in causis Iurisperitos, cum ipsi sint peritissimi, & qui,
 ut abste paulò ante dictum est, pragmatici vocantur. Et
 Quintilianus lib. duodecimo, cap. tertio. Neque ego sum no-
 stri moris ignarus, oblitus ue eorum, qui velut ad arculas
 sedent, & tela agentibus subministrant: neq; idem Grae-
 cos quoque nescio factitasse: unde nomen his pragmatico-
 rum datum est. Ceterum hastas Cicero appellat, instru-
 menta defensionis, aut accusationis, siue argumenta. Sicut
 & in Partitionibus. Accusator rerum ordinem profequi-
 tur, & singula argumenta, quasi hasta in manu collocata
 vehementer proponit, concludit acriter: confirmat tabu-
 lis, decretis, testimonijs.

{ Efficiens necessario
 Causa { Sine qua effici non potest.

{ Quieta
 { Agēs, vt præcursiones et auxilia.

{ Materia
 { Locus
 { Tempus
 { Instrumentū

{ Cum delectu agens, vt
 Causa { Sine delectu agens, vt natura sensu carens. quæ in hoc mundo, ac
 deinceps in cæteris omnibus rebus infusa est.

{ Voluntas
 { Perturbatio.
 { Natura
 { Habitus
 { Ars
 { Casus

{ Constanter agens, vt

{ Natura
 { Ars

Causa { Inconstanter agens.

{ Perspicua { Voluptas
 { Perturbatio
 { Habitus
 { Latens, vt Casus.

Quæ fiunt partim sunt. { Ignorata, vt quæ necessario fiunt. Vrit ignis
 { Voluntaria, quæ consilio fiunt. Vt cum hæc scribo.
 { Vel ignorata, vel voluntaria, quæ fortuna fiunt. Iacere tea-
 lum voluntatis est: ferire quem volueris fortunæ.

Reliquus.

§.xxx

Reliquus est comparationis locus, cuius genus & exemplum supra positum est, ut cæterorū: nunc explicanda tractatio est. Cōparātur igitur ea, quæ aut maiora, aut minora, aut paria dicuntur: in quibus spectantur hæc, numerus, species, vis, quædam etiam ad res aliquas affectio. Numero sic comparabuntur, ut plura bona paucioribus bonis anteponātur, pauciora mala malis pluribus, diuturniora bona brevioribus, longe & late peruagata angustis, ex quibus plura bona propagētur, quæque plures imitentur, & faciāt. Specie autem comparantur, ut anteponantur quæ propter se expetenda sunt, ijs, quæ propter aliud: & ut innata atq; insita, assumptis & aduentitijs: integra, cōtaminatis: iucūda, minus iucūdis: honesta, ipsis etiā vtilibus: procliuia, laboriosis: necessaria nō necessarijs: sua, alienis: rara, vulgaribus: desiderabilia, ijs, quibus facile carere possis: perfecta inchoatis: tota, partibus: ratione vtētia, rationis expertibus: voluntaria, necessarijs: animata inanimatis: naturalia, non naturalibus: artificiosa nō artificiosis. Vis aut in cōparatione sic cernitur, efficiēs causa grauior, quā non efficiens: quæ se ipsis contenta sunt, meliora, quam quæ egent alijs: quæ in
 nostra

Atque numerum quidem ad quantitatem, speciem ad substantiam: vim ad qualitatem: Affectionem ad relationem pertinere Latomus ait. Speciem Visorius, vel Dialecticam formam, ut & Latomus & Barba: vel pulchritudinem cum Boetio interpretatur.

2 Numero sic comparabuntur, ut plura bona paucioribus bonis anteponantur. Tractationi Comparationum, inserit maximas propositiones, quod non in omnibus locis fecerat.

3 Diuturniora bona Breuioribus: longe & late peruagata angustis. Ipsa enim diuturnitas, ut Boetius scribit, plurimos esse dies, vel menses, vel annos fatetur, quibus duret id quod eligitur. Longe lateque peruagata: ea in plurimas gentes, regionesque diffusa sunt. Pluralitas autem in his ad numerum spectat, sicut & sequentia. Ex quibus plura bona propagentur: quaeque plures imitentur & faciant.

4 Si consilio iuuare ciues. Exemplum in Trebatij gratiam, aequat Iurisprudentiam cum Oratoria facultate: ut Boetius & alij interpretantur. Pro Murena aduersus Sulpitium militarem artem, Iurisprudentiam longe anteferendam probat.

§XXXI **P**erfecta est omnis argumentorum inueniendorum praecipio, ut cum profectus sis a definitione, a partitione, a notatione, a coniugatis, a genere, a forma, a similitudine, a differentia,

ferentia, à contrarijs, ab adiunctis, à cōsequen-
tibus, ab antecedentibus, à repugnantibus, à
causis, ab effectis, à comparatione maiorum
minorum, parium, nulla præterea sedes argu-
menti quærenda sit. Sed quoniam ita à princi-
pio diuisimus, vt alios locos diceremus in eo
ipso, de quo ambigitur, hæere, de quibus fa-
tis est dictum; alios assumi extrinsecus; de his
pauca dicamus: & si ea nihil omnino ad ve-
stras disputationes pertinent, sed tamē totam
rem perficiamus, quandoquidē cœpimus. Ne-
que enim tu is es, quē nihil nisi ius ciuile dele-
ctat: & quoniam ad te hæc ita scribuntur, vt
etiam in aliorum manus sint ventura, detur
opera, vt quamplurimum ijs, quos recta stu-
dia delectant, prodesse possimus.

Perfecta est omnis argumentorum inueni-
endorum præceptio. Recte dixit, inueniendorū.
Nam, vt Visorius scribit, quæ à locis intrinsecis depromū-
tur, ea dicitur Orator inuenire: de quibus hætenus dictum
est. Quæ autem extrinsecus assumuntur, quorum tractatio
sequitur, ad inuentionem oratoris non pertinent; sed foris
ad eum deferuntur. Imo in Partitionibus Cicero locos enu-
merans, eos tantum repetit, qui ad Oratorem maxime atti-
nent, cæteros prætermittit. Atque eadem est ratio cur te-

M

stimonia

testimonia non dicantur affecta ad id de quo quaeritur, quamquam ad ea, quorum sunt testimonia, referri videantur: quemadmodum similitudo, differentia, contrarium; eis quibus similia, differentia, contraria sunt: nimirum, ut Boetius ait, quia ex affectis argumenta quae fiunt ab oratore inveniuntur, eiusque opera atque industria nascuntur. Ea vero, quae extrinsecus posita sunt, rei tantum testimonium praebent. Non enim inveniuntur ab Oratore, sed iis Orator utitur positae, atque ante constitutis.

§ xxxij.

HAEC ergo argumentatio, que dicitur artis expertis, in testimonio posita est. Testimonium autem nunc dicimus, omne quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem. Persona autem non qualiscunque testimonij pondus habet: ad faciendam enim fidem auctoritas quaeritur. Sed auctoritatem aut natura, aut tempus affert, Naturae auctoritas in virtute inest maxime. In tempore autem multa sunt, quae afferant auctoritatem, ingenium, opes, aetas, fortuna, ars, usus, necessitas, concursio etiam nonnunquam rerum fortuitarum. Nam & ingeniosos, & opulentos, & aetatis spatio probatos, dignos, quibus credatur, putant: non recte fortasse: sed vulgi opinio mutari vix potest, ad eamque omnia dirigunt & qui iudicant & qui

& qui existimant. Qui enim his rebus, quas dixi, excellunt, ipsa virtute videntur excellere. Sed reliquis quoque rebus, quas modo enumeravi, quanquam in ijs nulla species virtutis est, tamē interdum cōfirmatur fides, si aut ars quædam adhibetur, magna enim est vis ad persuadendum scientiæ; aut vsus; plerunque enim creditur ijs, qui experti sunt. Facit etiam necessitas fidem, quæ cum à corporibus, tum ab animis nascitur. Nam & verberibus, tormentis, igni fatigati quæ dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere: & quæ à perturbationibus animi sunt, dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia necessitatis vim habent, afferunt auctoritatem, & fidem. Cuius generis etiã illa sunt, ex quibus nonnunquã verũ inuenitur, pueritia, somnus, imprudētia, vinolētia, insania. Nam & pueri sæpe indicauerunt aliquid, ad quod pertineret, ignari: & per somnum, vinum, insaniam multa sæpe patefacta sunt. Multi etiã in res odiosas imprudentes inciderunt, vt Staleno nuper accidit: qui ea locutus est bonis viris subauscultantibus pariete interposito, quibus patefactis, in iudiciumq; prolatis, rei capitalis iure damnatus est. Huic simile quidam de Lacedæmonio Pausania accepimus.

Concurſio autem fortuitorum talis eſt, vt ſi interuentum eſt caſu, cum aut ageretur aliquid, quod proferendum non eſſet, aut diceretur. In hoc genere etiam illa eſt in Palamedem cōiecta ſuſpitionū proditionis multitudo: quod genus refutare interdum veritas vix poteſt. Huius etiam generis eſt fama vulgi quoddam multitudinis teſtimonium. Quæ autem virtute fidem faciunt, ea bipartita ſunt. Ex quibus alterum natura valet, alterum induſtria. Deorum enim virtus natura excellit, hominum autem induſtria. Diuina hæc fere ſunt teſtimonia: Primū orationis: oracula enim ex eo ipſo appellata ſunt, quod ineſt in his Deorum oratio. Deinde rerum, in quibus inſunt quaſi opera diuina quædam. Primum ipſe mundus, eiusque omnis ordo & ornatus: deinceps aerei volatus auium atque cantus: deinde eiufdem aeris ſonitus & ardore: multarumque rerum in terra portenta, atque etiam per exta inuenta præſenſio. A dormientibus quoque multa ſignificata viſis: quibus ex locis ſumi interdum ſolent ad fidem faciendam teſtimonia Deorum. In homine virtutis opinio valet plurimum. Opinio autem eſt, non modo eos virtutem habere, qui habeant, ſed eos etiam, qui

habere

habere videantur. Itaque quos ingenio, quos studio, quos doctrina præditos vident, quorumque vitam constantem & probatam, ut Catonis, Lælij, Scipionis, aliorumque plurium, retur eos esse quales se ipsi velint. Nec solum eos censent tales esse, qui in honoribus populi, atque in rep. versantur, sed oratores, & philosophos, & poetas, & historicos, ex quorum & dictis, & scriptis sæpe auctoritas petitur ad faciendam fidem.

Naturæ autoritas in virtute inest maxime. **I**
 In tempore autem multa sunt, quæ afferant auctoritatem, ingenium, opes, ætas, ars, usus. Imo vero virtutem ipsam, non natura contingere, sed tum doctrina, tum recta exercitatione viuendi consequi, quidam probauerunt. Ingenium, naturæ donum esse: artem atque usum, partim naturæ, tempori partim tribuenda. Verum, ut Boetius scribit, maximas quidem, excellentesque res, recte Cicero in natura constituit: quæ vero posteriora sunt, sub tempore posuit, idcirco quod omnia tempori subiecta, principalis boni non retinent statum. Virtus in deterius ipsa non flectitur. Ingenium atque opes, fortuna & ars & usus sæpe non recta exercitatione deprauantur. Visorius & Barba, virtutem aiunt ad naturam refferri, quia ut natura constans & stabilis est, sic virtus firma est et immota. Ingenium

quoque deberi naturæ, sed non immerito sub tempore cen-
 feri, quia ut artis principium est natura, tempus vero finē
 arti imponit, & quod natura inchoatū est, arte perficitur:
 sic ingenij rudimenta, naturæ deberi: tempori perfectio-
 nē. Quintilianus lib. quinto. cap. primo, & sequentibus: pro-
 bationis inartificialis partes facit, præiudicia, rumores, tor-
 menta, tabulas, iusiurandum, testes.

- 2 Ut Stalerio nuper accidit. Cicero pro Cluētio. Iam
 cetera nota sunt omnibus, ut cum illa Oppianicus egerit de
 pecunia, ut ille se rediturū esse dixerit, ut eorū sermonem
 omnem audierint viri boni, qui tum consultō prope in occul-
 to stetissent, ut res patefacta atque in forū prolata, & pe-
 cunia omnis à Staleno extorta, atque erepta sit. Vnde Ri-
 nius hoc quoque loco, Staleno, legēdum putat, pro Stalerio.
- 3 Huic simile quidam de Lacedæmonio Pausa-
 nia accepimus. Pausanias Argilo literas ad Xerxem,
 vel ad Artabanū Xerxis præfectum dedit, quibus Lacedæ-
 monios prodebat. Argilus suspicatus aliquid de se scribi,
 re signatis cognouit, si ad regē referret, sibi moriendū esse,
 ne proditio vnquam vulgaretur: quare literas ad Ephoros
 potius detulit, à quibus hortatus ut in Neptuni templum
 cōfugeret, in quo subterraneus locus erat, ex quo quidquid
 loqueretur, audiri poterat, Pausanias ad eum veniens orat
 ne se proderet: atq; ita ab Ephoris auditus, proprio testimo-
 nio conuictus est. Autores A Emilius probus in Pausania.
 Et Thucydides lib. 1. Verum Iustinus libro secundo, Pau-
 saniam non ab Argilo proditum scribit, sed ab Aristide
 Athenien

Atheniensium duce, eius collega.

In hoc genere etiam illa est in Pallamedem 4
cōiecta suspicionum proditionis multitudo.

*Aiunt Ulysem Pallamedi insidiatum, conficto in eum pro
ditionis crimine, aurum in tentorio eius clam posuisse, lite-
ras Priami ad eum finxisse: accusasse denique & effecisse,
vt damnatus lapidaretur. Causas autem odij fuisse, quod
eum inuitum & insaniam simulantem Pallamedes ad bel-
lum coegerit. Item quod Pallamedes multum frumēti adue-
xisset ex Thracia, vnde nihil aduxerat Ulyses. Vnde vir-
gilius in secundo, Fando aliquid si forte tuas peruenit ad au-
res, Belidæ nomē Pallamedis & inclita fama, Gloria, quæ
falsa sub proditione Pelasgi Infontem infando iudicio quia
bella vetabat Demissere neci, nunc cassum lumine lugent.
Dictys Cretensis lib. secūdo de bello Troiano aliter narrat.
Per idem, inquit, tempus Diomedes & Ulyses consilium
de interficiendo Pallamede ineunt, more ingenij humani,
quod imbecillum aduersum dolores animi, & inuidiæ ple-
num, anteiri se à meliore haud facile patitur. Igitur simu-
lato quod thesaurum repertum in puteo, cum eo partiri
vellent, remotis procul omnibus, persuadent, vt ipse potius
descenderet. Eumque nihil insidiosè metuentem, admi-
niculo funis usum deponunt: ac propere arreptis saxis,
quæ circum erant, de super obruunt. Ita vir optimus acce-
ptusq; in exercitu, cuius neque consilium vnquam, neque
virtus frustra fuerat, circumuētus à quibus minime debue-
rat, indigno modo interijt. Sed fuere qui eius consilij haud*

expertem Agamemnonem dicerent, ob amorem ducis in exercitum: & quia pars maxima regi ab eo cupiens, tradendum ei imperium, palam loquebantur. Igitur à cunctis Grecis veluti publicum funus eius crematum igni, aureo vasculo sepultum est.

	{	Oracula	
	{	Auspicia	
	{	Diuinum.	{
			{
		Vaticinationes	
		Responsa	
	{	Scriptis vt,	{
			{
		Chirographa	
		Tabulae	
Testimoniū.	{		{
			{
		Fama	
	{	Liberavt	{
			{
		Virorū sentētie	
		Dicta testium	
Humanū in	{	Oratione	{
			{
		Expressa	{
			{
		Religione	
		Tormentis.	

Natura

			Orationis. Oracula, ex eo ipso apellata, quod insit in eis diuina na oratio.	
	Natura. Diuina enim virtus na tura excellit.			Mundus eiusq; ordo
	Natura. Cuius au toritas in virtute inest maxime.	Cuius sunt testi monia.		Aerei volatus auium
	Quæ aut virtute fidē faciūt, valēt.		Rerū, in qui bus insūt qua si quædā ope ra diuina.	Auium cantus Aeris sonitus Ardores Portenta Præfessio per exta Visa dormiētium.
			Industria, qua homines excellūt. In homine enim virtu tis opinio valet plurimū. Opinio autē est non modo eos virtutē habere qui habeant: sed eos etiam qui habere vi deantur. Itaq; ex scriptis, dictis Oratorū, Philosopho rum Poetarum, Historicorum, aliorumq; quos ingenio quos doctrina, quos studio præditos censemus, quorūq; vitam constantem & probatam iudicamus, auctoritas petitur ad faciendam fidem.	
Testimo nium ad fidem fa ciendā, au toritatē quærit. Autori tatē au tē affert				
	Ingenium			Dolor
	Opes			Cupiditas
	Aetas			Iracundia
	Fortuna			Metus
	Ars			Pueritia
	Tēpus, in quo sūt	Vsus	Animo, cuius sunt.	Somnus
		Cōcursio fortuitorū		Imprudētia
		Fama vulgi		Violentia
		Neceſſitas, quæ nas scitur tū ab.		Insania
			Corpore, nā & verberibus, tor mētis, igni, fatigati quæ dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere.	

§. xxxiiij

EXpositis hīs omnibus argumētādi locis, illud primū intelligēdū est, nec vllā esse disputationē, in quā non aliquis locus incurrat, nec fere omnes locos incidere in omnē quæstionē & quibusdā quæstionibus alios, quibusdā esse alios aptiores locos. Quæstionū duo sunt genera: alterū infinitū: alterū definitū. Definitū est quod Hypóthesin græci, nos causā. Infinitū, quod Thesin illi appellāt, nos propositū possumus nominare. Causa certis personis, locis, tēporibus, actionibus, negocijs, cernitur, aut in omnihus aut in plerisque eorū. Propositū aut in aliquo eorū, aut in pluribus, nec tamē in maximis. Itaque propositū pars causæ est. Sed omnis quæstio earū aliqua de re est, quibus causæ cōtinētur, aut vna, aut pluribus, aut nonnūquā omnibus. Quæstionū aut, quacuncq; de re sint, duo sunt genera, vnū cognitionis, alterū actionis. Cognitionis sūt eæ, quarū finis est sciētia: vt si quærat, à natura ne ius profectū sit, an ab aliqua quasi cōditione hominū & pacto ne. Actionis aut huiusmodi exēpla sūt: sit ne sapiētis ad rēpub. accedere. Cognitionis quæstiones tripertitæ sūt, cū an sit, aut quid sit, aut quale sit, quæritur. Horū primū cōiectura, secūdū definitione, tertiū iuris et iniuriæ distinctione
explica

explicatur. Cōiecturæ ratio in quatuor partes distributa est. Quarū vna est, cū quæritur, sit ne aliquid. Altera, vnde ortū sit. Tertia, quæid causa effecerit. Quarta, in qua d mutacione rei quæritur, sit, nec ne sit: Ecquid nā honestū sit, ecquid æquū: re vera, aut hæc tantū opinione sint: vnde autē sit ortū, vt cū quæritur, natura an doctrina possit effici virtus. Causa aut effi ciēs sic, vt cū quæritur, quibus rebus eloquētia efficiatur. De cōmutacione sic: possit ne elo- quētia cōmutacione aliqua cōverti in infātiā. Cū aut quid sit quæritur, notio explicāda est, & proprietas, & diuisio et partitio. Hæc enim sunt definitioni attributa. Additur etiā descri- ptio quā Græci Characterā vocant. Notio sic quæritur, sit ne id æquū, quod ei, qui plus po- test, vtile est. Proprietas sic: in hominē ne solū cadat, an etiā in belluas ægritudo. Diuisio & eodē pacto partitio, sic: Tria ne genera bono- rū sint. Descriptio, Qualis sit auarus, qualis as- sētator, cæteraq; eiusdē generis, in quibus na- tura et vita describitur. Cū aut quæritur, qua- le quid sit, aut simpliciter quæritur, aut cōpara- te. Simpliciter, Expetēda ne sit gloria. Com- parate, Præponenda ne sit diuitijs gloria. Simplicium tria genera sunt, de expetendo fugiundo

fugiendoque de æquo & iniquo, de honesto & turpi. Comparationum autem duo, vnum de eodem & alio, alterum de maiore & minore. De expetendo & fugiēdo, huiusmodi: si expetendæ diuitiæ, si fugienda paupertas. De æquo & iniquo: Equum ne sit vlcisci à quocunque iniuriam acceperis. De honesto & turpi: Honestum ne sit pro patria mori. Ex altero autem genere, quod erat bipartitum, vnum est de eodem & alio: vt si quærat, quid intersit inter amicum & assentatorem, regem et tyrannum. Alterū, de maiore & minore: vt si quærat, eloquentia ne pluris sit, an iuris ciuilibis sciētia. De cognitionis quæstionibus hætenus. Actionis reliquæ sunt: quarū duo sunt genera, vnū ad officiū, alterū ad motū animi gignēdū, vel sedādū, plane ue tollendū. Ad officiū sic, vt cū quæritur suscipiēdi ne sint liberi. Ad mouendos animos, cū fiūt cohortationes ad defendēdā remp. ad gloriā, & ad laudem: quo ex genere sunt querelæ, incitationes, miserationesque flebiles, rursusque oratio, cum iracūdiā restinguens, tum metum eripiēns, tum exultantem lætitiā comprimens, tum ægritudinem abstergēs. Hæc, cum in propositis quæstionibus genera sint, eadem in causas transferuntur.

Locī autem, qui ad quasque quæstiones accommodati sunt, deinceps est videndum. Omnes quidem illi, quos supra diximus, ad plerasque sunt: sed alij ad alias, vt dixi, aptiores. Ad coniecturam igitur maxime apta, quæ ex causis, quæ ex effectis, quæ ex coniunctis sumi possunt. Ad definitionem autem pertinet ratio & scientia definiendi. Atque huic generi finitimum est illud, quod appellari de eodem & altero diximus: quod genus, forma quædam definitionis est. Si enim quærat, idē ne sit pertinacia & perseuerantia, definitionibus iudicandum est. Locī autem conuenient in eius generis quæstionem consequentes, antecedentes, repugnantes, adiunctis etiam duobus ijs, qui sumuntur ex causis & effectis. Nam si hanc rem illa sequitur, hanc autem non sequitur: aut si huic rei illa antecedit, huic non antecedit: aut si huic rei repugnat, illi nō repugnat: aut si huic rei hæc, illius alia causa est: aut si ex alio hoc, ex alio illud effectum est: ex quo uis horum id, de quo quæritur, idem ne an aliud sit, inueniri potest. Ad tertium genus quæstionis, in quo, quale sit, quæritur, in comparationem ea cadunt, quæ paulò ante in comparationis loco enumerata sunt. In illud autem genus,

nus, in quo de expetendo fugiendoque quæri-
 tur, adhibentur ea, quæ sunt aut animi, aut cor-
 poris, aut externa, vel commoda vel incom-
 moda. Itemque cum de honesto turpique quæ-
 ritur, ad animi bona vel mala omnis dirigen-
 da oratio est. Cum autem de æquo & iniquo
 differitur, æquitatis loci colliguntur: hi cernun-
 tur bipartitò, & natura, & instituto. Natura
 partes habet duas, tuitionem sui, & vlciscendi
 ius. Institutio autem æquitatis tripertita est.
 Vna pars legitima est, altera conueniens, ter-
 tia moris vetustate cõfirmata. Atque etiã rur-
 sus æquitas tripartita dicitur esse, vna ad su-
 peros deos, altera ad manes, tertia ad homi-
 nes pertinere. Prima pietas; secunda sanctitas
 tertia iustitia aut æquitas nominatur. De pro-
 posito satis multa: deinceps de causã paucio-
 ra dicenda sunt, pleraque enim sunt ei cū pro-
 posito cõmunia. Tria sunt igitur genera caus-
 farũ, iudicij, deliberationis, laudationis. Qua-
 rũ fines ipsi declarant, quibus vtendũ locis sit.
 Nã iudicij finis est ius, ex quo etiã nomẽ. Iuris
 aut partes tũ expositæ, cū æquitatis. Deliberã-
 di finis vtilitas: cuius eæ partes, quæ modo ex-
 positæ rerũ expetendarũ. Laudationis finis, ho-
 nestas, de qua itẽ est ante dictũ. Sed definitæ
 quæstiones

quæstiones à suis quæque locis quasi proprijs instituuntur in accusatione defensionēq; partitæ. In quibus existunt hæc genera, vt accusator personam arguat facti, defensor aliquid opponat de tribus, aut non esse factum: aut, si sit factum, aliud eius facti nomen esse: aut iure esse factum. Itaque aut inficialis, aut coniecturalis prima appellatur, definitiua altera, tertia, quamuis molestum nomen hoc sit, iuridicialis vocetur. Harum causarum propria argumenta ex his sumpta locis, quos exposuimus, in præceptis oratorijs explicata sunt. Refutatio autem accusationis, in qua est depulsio criminis, quæ Græce Stasis dicitur, Latine appellatur status: in quo primum insistit quasi ad repugnandum congressa defensio. Atque etiam in deliberationibus & laudationibus huiusmodi existunt status. Nam & negantur sæpe ea futura, quæ ab aliquo in sententia dicta sunt fore, si aut omnino fieri non possint, aut sine summa difficultate non possint. In qua argumentatione status coniecturalis existit. At cum aliquid de utilitate, honestate, æquitate differitur, de quibus his rebus, quæ his sunt contrariæ; incurrunt status aut iuris, aut nominis: quod idem contingit in laudationibus. Nam aut negari potest id factum esse, quod laudatur:

aut

aut non eo nomine afficiendum, quo laudator affecerit: aut omnino non esse laudabile, quod non recte, non iure factum sit. Quibus omnibus generibus vsus est nimis impudenter Cæsar cōtra Catonem meum. Sed quæ ex statu contentio efficitur, eam Græci Crinomenon vocant: mihi placet id, quoniam quidē ad te scribo, qua de re agitur, vocari. Quibus autem hoc, qua de re agitur, continetur, hæc continentia vocentur, quasi firmamenta defensionis, quibus sublatis defensio nulla sit. Sed quoniam lege firmitus in cōtrouersijs disceptandis esse nihil debet, danda est opera, vt legem adiutricem & testem adhibeamus. In qua re alij quasi status existūt noui, sed appellantur legitimæ disceptationes. Tum enim defenditur, non id legem dicere, quod aduersarius velit, sed aliud. Id autem contingit cū scriptum ambiguum sit, vt duæ differētes sententiæ accipi possint. Tum opponitur scripto voluntas scriptoris; vt quæeratur, verba ne plus an sententiā valere debeat. Tum legi lex contraria affertur. Ita sunt tria genera, quæ cōtrouersiam in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti & voluntatis, scripta contraria. Iam hoc perspicuum est, non
magis

magis in legibus, quam in testamentis, in stipulationibus, in reliquis rebus, quæ ex scripto aguntur, posse controuersias easdem existere. Horum tractationes in alijs libris explicantur. Nec solum perpetuæ actiones, sed etiam partes orationis iisdem locis adiuuantur, partim proprijs, partim communibus: ut in principijs, quibus ut beneuoli, ut dociles, ut attentissimi sint qui audiant, efficiendum est proprijs locis. Itemque narrationes, ut ad suos fines spectent, idest, ut planæ sint, ut breues, ut euidentes, ut credibiles, ut moratæ, ut cum dignitate. Quæ quanquam in tota oratione esse debeant, magis tamen sunt propria narrandi. Quæ autem consequitur narrationem fides, ea persuadendo quoniam efficitur, qui ad persuadendum loci maxime valeant, dictum est in ijs, in quibus de omni ratione dicendi. Peroratio autem & alia quædam habet, & maxime amplificationem: cuius effectus is debet esse ut, aut perturbentur animi, aut tranquillentur; & si ita iam affecti ante sunt, ut augeat eorum motus, aut sedet oratio. Huic generi, in quo & misericordia, & iracundia, & odium, & inuidia, & cæteræ animi affectiones perturbantur, præcepta suppeditantur alijs in libris,

N quos

quos poteris mecum legere cum voles. Ad id autem, quod te velle senserā, cumulate satisfactum esse debet voluntati tuæ. Nam ne præterirem aliquid, quod ad argumentum in omni ratione reperiendum pertineret, plura, quam à te desiderata erant, sum complexus: feci quod sæpe liberales venditores solent, ut, cum ædes fundum ve vendiderint, ruti cæsis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi causa apte, & loco positum esse videatur. Sic tibi nos ad id, quod quasi mancipio dare debuimus, ornamenta quædam volumus non debita accedere.

1 **Q**uestionum duo sunt genera, alterum infinitum, alterum definitum. *Definita questio dicitur, quod definitis circumstantiis personarum, locorum, temporum, actionum, negociorum decernatur: ut, An Gallus Aquilius optimam instituendorum posthumorum formulam tradiderit. Propositum, nullam certam circumstantiam habet, sed absolute ponitur. An necessario sit posthumus instituendus. Vbi & sunt circumstantiæ, sed indeterminatæ. Atque hoc est quod Cicero ait. Nec tamen in maximis. Maximas circumstantias vocans certas & expressas.*

2 Itaque propositum pars causæ est. *Quia questio infinita,*

infinita, in quaestione definita comprehenditur, sicut genus in specie. Nam ut species, & genus & differentias habet: ita causa, propositum & circumstantias. Unde si sit causa, An Marcellus praeteritus agere possit de iniusto Sēpro nū parentis testamento. Primum quaerendum propositum, An filij necessario sint instituendi, vel exheredādi. Nam si proberur id non esse necessarium, patebit, Marcello actionem non esse. Atque hoc modo hunc locum interpretandū, ex ijs quæ lib. secundo de Oratore, & in Partitionibus Cicero scribit, constat manifestius.

Questionum genera.	{	Definitum. Idest causa, quæ cernitur in	{	Personis
			{	Locis
			{	Tēporibus
			{	Actionibus
			{	Negocijs
	{	Infinītū Idest propositū, quod cernitur vel in aliquo, vel in pluribus, ut causa: nec tamen in maximis. Unde pars causæ dicitur.		

*Sed omnis quaestio. scilicet infinita 3
Earum aliqua de re est, quibus causæ conti- 4
nentur. Idest, easdem latentes habet circumstantias, quas
quaestio definita, siue causa.
Ut si quaeratur, à natura ne ius profectum sit. 5*

Ius, constet ne opinione vel natura, Plato disputat lib. primo de Rep. & Connanus lib. primo Comment. Iuris civilis, cap. primo.

- 6 Cum autem quid sit quæritur, notio explicanda est: & proprietas, & diuisio, & partitio. Notionem ad genus: proprietatem ad differentiam, diuisionem ad formas: partitionem ad partes pertinere, Visorius & Latomus scribunt.
- 7 Hæc enim sunt definitioni attributa. Supra in tractatione definitionum, est tamen, inquit, quedam conformatio insignita & impressa intelligentia, quam notionem voco, ea sæpe in argumentando, definitione explicanda sunt. Atque etiam definitiones aliæ sunt partitionum, aliæ diuisionum. Legenti igitur illa, hic locus erit facilimus.
- 8 Additur etiam descriptio quam græci Characteræ vocant. Recte Petrus Victorius pro, Catagraphin, posuit Characteræ, quod & sequutus est Paulus Manutius: Nam in Oratore, idem Cicero scribit: sed iam ipsa forma restat, & Character ille qui dicitur: qui qualis esse debeat, ex ipsis quæ supra dicta sunt intelligi potest. Et lib. secundo Ep. ad Q. fr. in fine. Dic mihi verum, num aut res eum, aut Character non delectat? Nihil est quod vereare.
- 9 Sit ne id æquum, quod ei, qui plus potest, utile est. Id affirmabat Trasymachus apud Platonem lib. primo de Rep.

		<p>Ansit. Idest coniectura cuius partes</p>	<p>{ 1. Sit ne aliquid 2. Vnde ortum 3. Quae causa effecerit. 4. In qua de mutatione rei agitur.</p>
	<p>Cognitionem cuius finis est scientia.</p>	<p>Quid sit, idest definitio: Cuius partes sunt.</p>	<p>{ Notio Proprietas Diuisio Partitio Descriptio</p>
<p>Questio finita seu infinita res fertur vel ad.</p>		<p>(Simpliciter.) Quale sit. Idest iuris & iniuriae distinctio, ea fit</p>	<p>{ De expetendo & fugiendo. De aequo et iniquo De honesto et tur pi.</p>
		<p>(Comparate.) Actionem. Cuius duo genera referuntur vel ad officium, vel ad motum animi gignendum, sedandum, vel plane tollendum.</p>	<p>{ De eodem & alio De maiore & mi nore.</p>

Hæc cum in propositis quæstionibus genera 10
sint, eadem in causas transferuntur. Idest, hæc
omnia quæ de thesi sunt dicta, ad Hypothesin quoque trās-
ferri possunt.

Ad coniecturam igitur maxime apta, quæ ex II
causis, quæ ex effectis, quæ ex cōiunctis sumi
possunt. Sic supra in tractatione loci ab adiunctis. Sed

locus hic magis ad coniecturales causas, quæ versantur in iudicijs valet, cum queritur quid aut sit, aut euenerit, aut futurum sit, aut quid omnino fieri possit. Et in Partitionibus. In coniectura igitur, inquit, cum est in inficiando reus, accusatori hæc duo prima sunt, sed accusatorẽ pro omni actore & petitore appello: possunt enim etiam sine accusatore in causis hæc eadem controuersiarum genera versari: sed hæc duo sunt ei prima, causa & euentus. Causam appello rationem efficiendi; Euentum, id quod est effectum.

12 Ad definitionem autem pertinet ratio, & sciẽtia definiendi. Atq; huic generi finitimum est illud quod appellari de eodem & altero diximus. Certe paulò ante ad qualitatem dixit pertinere. Ex altero autem genere, inquit, quod erat bipartitum, vnum est de eodem & alio. Hic vero & in Partitionibus, definitioni hæc tribuit. Atque vtrunque, vt Visorius scribit, verum est: idem enim & diuersum duobus modis accipiuntur: secundum substantiam, & secundum accidens. Secundum substantiam, idem & diuersum ad definitionem pertinent: nam quæ sunt eadem, eorum est eadem substantia & definitio. At quod secundum accidens vel idem, vel diuersum est, qualitati tribuitur.

13 Si enim quærat, idem ne sit pertinacia, & perseuerantia, definitionibus iudicandum est.

De pertinacia Aristoteles lib. secundo Ethic. Et Cicero lib. primo de Offic. Pertinacia est absque ratione stabilis & perpetua mansio. Et lib. secundo de Inuentione. Perseuerantia est in

est in ratione bene considerata stabilis & perpetua mansio. Et Varro de lingua latina ad. M. Tullium lib. quarto. Quom vniuscuiusque verbi nature sint duæ; à qua re, & in qua re vocabulum sit impositum (itaque à qua re sit pertinatia, cum quaeritur; ostenditur esse à pertendendo, in qua re sit impositum, dicitur; cum demonstratur, in quo non debet perrendi, & pertenditur; pertinatiam esse: quod in quo oporteat manere, si in eo perstetur, perseverantia sit.)

Aequitas que erga. { Superos, Pietas. Manes, Sãctitas. Homines, Iustitia. } Dicitur. Bipartito cernitur.

{ Natura, que duas habet partes. Tuitionem sui. Vlciscendi ius.

{ Instituto, que vel. Legitima. Cõuentis instituta Moris vetustate confirmata.

De aequitate & eius partibus diximus satis multa ad legẽ 14 primam Digestorum, lib. quarto de Iuris definitione.

Iudiciũ finis est ius. Deliberandi finis vtilitas. 15

Laudationis finis honestas. Frequentissima, pro solis comprehendit, quia licet omnia, omnibus causis, tamen alia alijs aptiora. Atque id est quod Quintilianus lib. tertio, cap. quarto. Ne his quidem inquit, accesserim, qui laudatiuã materiã honestorum; Deliberatiuam vtiliũ; Iudicialẽ iustorum questione cõtineri putant: celeri magis ac rotunda vsi distributione, quam vera. Stant enim quodammodo

mutuis auxilijs omnia. Nam & in laude Iustitia utilitasq; tractantur: & in consilijs honestas: & raro iudicialem inuenis causam, cuius non parte aliquid eorum, quæ supra diximus reperiatur. Illud quoque quod Cicero in Partitionibus, Delectationē in laude, Spem & metum in suassione, seuitiam & misericordiam in accusatione, fines posuit: non de causarum, sed de motuum finibus dictum, Visorius notat.

- 16 Refutatio autē accusationis, in qua est depulsio criminis quæ græce Stasis dicitur, latine appelletur status: in quo primum insistit quasi ad repugnandum congressa defensio. Quintilianus lib. tertio, cap. septimo. Vnde ducatur status, & reus an actor statum faciat. Alij, inquit, statum crediderunt, primam eius cum quo ageretur deprecationem vel depulsionem. Quam sententiam his verbis Cicero amplectitur. In quo primum insistit, quasi ad repugnandum cōgressa defensio. Et lib. secundo de Inventionem, scribit, in omni causa esse intentionem, depulsionem, quæstionem, rationem, infirmationem rationis, iudicationem. Idest in omni causa esse statum, sed eum magis in concertando apparere. Omnem que orationem circa coniecturam, finitionem & qualitatem versari: & quæ ex depulsione nascatur quæstionem, statum dici: sed & hunc in certaminibus, in aliam quæstionem descendere, quæ hinc inde ex firmamentis nata, appelletur iudicatio. Eam hoc loco Cicero, quod ad Trebatium scribat, rem de qua agitur, vocat.

Atque

Atque etiam in deliberationibus & laudatio 17
nibus iſdem exiſtunt ſtatus. In eadem ſententia eſt
Quintilianus. lib. tertio. cap. ſexto inquit. Statum non-
nulli ad iudiciales tantum pertinere materias putauerunt.
Quorum inſcitiam, cum omnia tria genera fuero executus,
res ipſa deprehendet.

Quibus omnibus generibus vſus eſt nimis 18
impudenter Cæſar contra Catonem meum.
Plutarchus ſcribit, Cæſarem duos libros ſcripſiſſe Antica-
tones, in Vticenſem, quem Cicero laudauerat. Et Quintilia-
nus lib. tertio cap. nono. Itaque, ait, vt non conſenſi, hoc lau-
datiuum genus circa ſolam verſari honeſti quæſtionem:
ſic qualitate maxime contineri puto: quanquam omnes tres
ſtatus cadere in hoc opus poſſint, iſ que vſum C. Cæſarem
in vituperando Catone, notauerit Cicero.

Quibus autem hoc qua de re agitur, contine- 19
tur, hæc continentia vocentur: quaſi firmamē
ta defenſionis, quibus ſublatis defenſio nulla
ſit. Imo firmamentum accuſatoris eſſe, aduerſus rationem
defenſoris, idem Cicero ſcribit in *Partitionibus*, inquit.
Rationem appellamus eam, quæ affertur à reo, ad recusan-
dum, depellendi criminis cauſſa. Quæ niſi eſſet, quid defen-
deret nõ haberet. Firmamentum autem, quod contra ad la-
befactandam rationem refertur, ſine quo accuſatio ſtare
non poteſt. Ex rationis autem & ex firmamenti conflicta-
tione & quaſi concurſu, quæſtio exoritur quædam quam

disceptationem voco: in qua quid deveniat in iudicium, & de quo disceptetur, quæri solet. Vnde Quintilianus lib. tertio, cap. decimo tertio tractans, Quid quaestio, & quæ sit ratio, iudicatio, continens, & quatenus necessaria. Paulum in his, inquit, secum etiam Cicero dissentit. Nam in rhetoricis quemadmodum supra dixi, Hermagoram est secutus, in Topicis ex statu effectam contentionem Crinomenon existimat. Idem; Trebatio qui Iuris erat consultus, alludens, qua de re agitur appellat, quibus id contineatur, continentia, quasi firmamenta defensionis, quibus sublatis defensio nulla sit. At in Partitionibus Oratorij firmamentum, quod opponitur defensioni, quia continens quod primum sit, ab accusatore dicatur, ratio à reo, ex rationis & firmamenti quaestione disceptatio sit iudicationum. Sed profecto istam contradictionem non multum habere momenti, atque anxiam istam & scrupolosam verborum observationem, non esse quod nos torqueat, verba ipsa Ciceronis eodem loco subindicant. Itaque ea, ait quæ sic referuntur, continentia causarum vocentur, quanquam non ea magis, quæ contra rationem defensionis afferuntur, quam ipsæ defensionis rationes continent causas, sed distinguendi gratia rationem appellemus eam quæ affertur à reo. Et idem Quintilianus ubi supra. Verum hæc, ait, affectata subtilitas circa nomina rerum, ambitioso labore à nobis in hoc assumpta solum, ne parum diligenter inquisisse de opere, quod aggressi sumus, videremur. Simplicius autem instituenti non est necesse per tam minutas rerum particulas, rationem docendi concidere.

In qua

In qua re alij quasi status existunt noui: sed ap- 20
pellentur legitimæ disceptationes. *Exēpla sunt
in libro primo ad Herenium, & in libris de Inuentione. Et
apud Quintilianum, libro septimo.*

Ita sunt tria genera, quæ controuersiam in 21
omni scripto facere possunt, ambiguum, dis-
crepantia scripti & voluntatis, scripta contra-
ria. *Sic etiam in Partitionibus, & in libris de Oratore. At
in libris de Inuentione, & Quintilianus lib. septimo cap. no-
no. Quartum genus addunt ratiocinationem.*

Iam hoc perspicuum est, non magis in legibus 22
quam in testamētis, in stipulationibus, in reli-
quis rebus quæ ex scripto aguntur, posse con-
trouersias easdem existere. *De eadē re agens Quin-
tilianus scribit. Lib. 7. cap. sexto. Quod de legibus dico,
idem accipi volo de testamentis, pactis, stipulationibus, om-
ni denique scripto: idem de voce.*

Feci quod sæpe liberales venditores solent, vt 23
cum ædes, fundumue vendiderint, rutis cæsis
receptis, concedant tamen aliquid emptori,
quod ornandi causa apte, & loco positum es-
se videatur. *Sic lib. secūdo, de Oratore. An Iure ciuili?
Est paternum, sed dicet te, cum ædes venderes, ne in rutis
quidē & cæsis solium tibi paternum recepisse. Et in Parti-
tionibus. Cū ex testamētis queritur quid sit penus: aut cum
ex lege prædij queritur, quæ sint ruta cæsa. Ruta cæsa, sine
copula*

copula à veteribus pronunciabantur, sicut et alia multa. Sic autē, Festo autore dicebantur, quæ venditor possessionis, vsus sui causa conciderat, ruendaq; cōtraxerat quasi eruta. Quod & Nonius Marcellus annotavit. Est autem illud. u. productū, ut Varro scribit lib. octavo de lingua Latina. In lege fundi, inquit, ruta cæsa ita dicimus ut, u, producamus. Recipere est, ut Nonius Marcellus ait, exceptū facere. Et Gellius, quādo mulier, inquit, dotē marito dabat, tūc quæ ex suis bonis retinebat, neque ad virum trāsmittebat, ea recipere dicebatur: sicuti nūc quoq; in vēditionibus quæ excipiūtur neque vaneunt. Quid vero, rutis cæsis receptis, cōtineatur, sequētibus Iurisconsultorū respōsis manifestū erit: quæ Budæus etiā in annotationibus prioribus ad Pandectas: Alciatus in. l. in rutis cæsis. ff. de verb. sig. Cōnanus lib. 7. Cōmentariorū Iuris civilis cap. 7. Hotomanus de Verbis iuris: & Brissonius lib. 16. de Verborum quæ ad ius pertinent significatione, notauerunt. Vlpianus lege decima septima. §. tertio. ff. de actionib. empt. Si ruta & cæsa excipiantur in venditione, ea placuit esse ruta, quæ eruta sunt: ut harena, creta, & similia. Cæsa ea esse, ut arbores cæsas, & carbones, & his similia. Gallus autem Aquilius, cuius Mela refert opinionem, recte ait, frustra in lege venditionis de rutis & cæsis contineri: quia si non specialiter venierūt, ad exhibēdum de his agi potest. Neque enim magis de materia cæsa, aut de cæmentis, aut de arena cauendum est vēditori, quā de cæteris quæ sunt pretiosiora. Iabolenus lege decima octava, eo. tit. Granaria quæ ex tabulis fieri

fieri solent, ita adium sunt, si stipites eorum in terra defossi sunt: quod si supra terram sunt, rutis & cæsis cedunt. Tegulae quæ nondum edificijs impositæ sunt, quamvis tegendi gratia allatæ sunt, in rutis & cæsis habentur. Aliud Iuris est in his, quæ detractæ sunt ut reponerentur, adibus enim accedunt. Pöponius lege sexagesima sexta. ff. de. cõtr. empt. Quintus Mucius scribit; qui scripsit, Ruta cæsa quæque adium fundiue non sunt. Bis idem scriptum: nam ruta cæsa ea sunt, quæ neque adium, neque fundi sunt. Scauola, lege ducentesima quadragesima prima. ff. de verb. sign. In rutis cæsis ea sunt, quæ terra non tenentur, quæque opere stru ctili, tectorio ve non continentur.

B E N E D I C T I O
 E T C L A R I T A S, E T S A
 P I E N T I A, E T G R A T I A
 R V M A C T I O, H O N O R,
 V I R T V S, E T F O R T I T V
 D O D E O N O S T R O
 I N S E C V L A S E
 C V L O R V M.
 A M E N.

INDEX EORVM

quæ in hoc opere
continentur.

A.

- A** Alienatio quid: & de diuersis modis alienationis. Pa
ragrapho. 19. numero. 23.
- Abusus & abusa res, §. 11. n. 4
- Accusator pro omni actore & petitore, §. 33. n. 11
- Actor omnis siue petitor dicitur accusator, §. 33. n. 11
- Actionis questio. Et actionum genera, §. 33.
- Actionum veteres formulæ cur sublata, §. 20, n. 4
- Addicere quid sit, §. 19. n. 26.
- Addesse quid significet, §. 29. n. 17.
- Adigere arbitrum siue arbitrium, §. 24. n. 5. & 6.
- Adigere ad iusiurandum, §. 24. n. 6.
- Adiuncta quæ dicantur, ante rem, in re, post rem, & de
multiplici huius loci tractatione, §. 27.
- Adiuncta, coniuncta, consentanea, cõsequentia, applicita;
pro eodem vsurpari, §. 12. n. 1.
- Adiuncta ex adiunctis perpendi, §. 12. n. 5.
- Adoptati gentiles non sunt, §. 19. n. 42.
- Adquisitionis species, §. 19. n. 23.
- Aduersus ponitur quandoq; pro secundum, §. 12. n. 3
- Aedificare & edificium non semper coniugata, §. 6. n. 5
- Aedes prædij appellatione cõtinentur, non fundi, §. 16. n. 9
- Aedes aliæ insulæ, aliæ continentales, §. 17. n. 3
- Aedium ambitus, §. 17. n. 3

Aedi-

- Aeditimus* siue *aedituus*, §. 21. n. 2
Aequitas genus est continens *Ciuile ius*, §. 2. n. 5
Aequitatis accurata *disputatio* & *partitio*, §. 33
Aetas legitima vel *naturalis*, §. 3. n. 5
Affecta quæ dicantur: & quod eadem ad aliquid *Quintilianus*: *relatiua* *Boetius* appellet, §. 1. n. 7
Agnitionis & *notionis* *discrimen*, §. 19. n. 47
Aiacis Oilei nauis *fulmine tacta*, §. 29. n. 9
Ambitus ædium, §. 17. n. 3
Antecedentia quæ sint, §. 28
Antecedentia quæ dicantur. Et quod dato antecedenti, detur & cõsequens: & de usu huius argumentationis, §. 13. n. 2
Aqua pluuiæ quæ dicatur, §. 22. n. 2. Et quæ aqua pluuiæ possit arceri, n. 3
Aquæ pluuiæ genera & *formæ*, §. 23.
Aquæ pluuiæ arcẽdæ actio, prædiorũ est rusticorũ, §. 16. n. 5
Arbitrum siue *arbitrium* adigere, §. 24. n. 6
Area apud *Iurisconsultos* quid sit, §. 6. n. 5
Argenti nomine an *ueniat pecunia numerata*, §. 7. n. 4
Argento legato, nomina non continentur, §. 10. n. 2
Argumenti definitio, & quod aliud sit *argumentatio*, §. in pc. 12.
Argumentum est ratio quæ rei dubiæ facit fidem. in pc.
Argumenta unde sumenda sint, §. 1. n. 2
Aries belli, aut *disputationis*, §. 29. n. 14
Aristotelis doctrina & *eloquentia*, in *proæmio*, & n. 17
Aristoteles paucis etiam *Philosophis* notus, in *proæmio*.

INDEX.

- Arma postliminio non recipi*, §. 21. n. 1.
Aſſiduos quos leges dixerint, §. 4. n. 6
*Autoritas an auctoritas ſcribendum ſit. Et de varia huius
 dictionis ſignificatione*, §. 16. n. 8
Autoritatem aſſerunt natura & tempus, §. 32
*Autor primus vel ſecundus, & quòd diuerſe hoc nomen
 accipiatur*, §. 16. n. 8

B.

- Bonorum poſſeſſiones. Et quod aduerſus tabulas ea dicatur
 quandoque, quæ ſecundum tabulas ſit*, §. 12. n. 3

C.

- C. Hoſtilij Mancini hiſtoria*. §. 21. n. 5
Cæſaris libri aduerſus Catonem, §. 33. & n. 18
Capite cenſi in legibus qui, §. 4. n. 6
Capitis diminutio quid & quotuplex, §. 12. n. 2
Cauere apud Iuriſconſultos quid, in proæmio, n. 20
Cauſſa quid & de cauſſa efficienſi. §. 14. n. 1
Cauſſa, ideſt hypotheſis, §. 33
Cauſſa efficiens quandoq; ipſa eſt forma, §. 29. n. 3
Cauſſarum genera, iudicij, deliberationis, laudationis, §. 33
Cauſſarum & effectorum accurata diſputatio, §. 29
Cenſu quomodo ſeruus efficiebatur liber, §. 3. n. 2. & 5
Ceſſio in iure quomodo, & apud quem fieret, §. 19. n. 26
Ciceronis mentio quoties fiat in Pandectis. In proæm. n. 1
Cicero Coſ. lxxij. añ. ante aduentum domini, §. 10. n. 2

Coemptionis

- Coemptionis connubialis antiqua forma, §. 8. n. 3
- Cognitionis quaestio; & eius partes, an sit, quid sit, quale sit, §. 33
- Cognomine apud Romanos familiam ostendi, §. 19. n. 39
- Collatio similitudinis species, §. 24. n. 4
- Comparisonis accurata tractatio, de maioribus, minoribus paribus; & quid in singulis spectandum, §. 16. et. §. 30
- Comparisonis definitio, partes, usus, §. 16. n. 1
- Comparabile, cuius partes imago, collatio, exemplum, §. 24. num. 4
- Concludendi septem modi praecipui, §. 28
- Confarreatio in nuptiis pontificalibus, §. 8. n. 3
- Coniecturae partes, §. 33
- Coniugatio quantum distet à nota, §. 22. n. 1
- Coniugata quae dicantur. De varijs modis coniugatorum. De usu huius argumenti. Quomodo diferat à nota, §. 6 n. 1. & eius ex Iure civili exempla, n. 4
- Connubiorum iura qui autores doceant, §. 8. n. 3. & §. 13 num. 5
- Consequentia quae sint, §. 28
- Cōsolidatio proprietatis & ususfructus quomodo fiat, §. 19 num. 36
- Continentia, qua de re agitur, §. 33
- Contrarijs idem non posse convenire, §. 11. n. 1. & .2
- Contrariorum genera diuersa, §. 26. & num. 1
- Conuenire in matrimonium, pro conuenire in manum, Tribonianus scripsit, §. 15. n. 3

Curiana caussa, §. 24. num. 8

D.

- Damnum & damnatio unde deducta, §. 14. n. 6.
 Damnum infectum quid sit, §. 14. n. 6.
 Dedititiorum conditio, §. 3. n. 5
 Definitionis formandæ modus, §. 19. n. 31
 Definitio quid faciat. Et cur à Cicerone totū dicta, §. 1. n. 4
 Definitionis leges; & eius duo modi potissimi, §. 2. n. 2.
 Definitio quid faciat. Et quod in omni disputatione præpo-
 nenda sit, §. 2. n. 3.
 Definitioni conueniens, conuenit definito, §. 2. n. 4
 Definitionis definitio, & eius partes diuersæ, §. 19.
 De quo agitur quid sit, §. 1. n. 2.
 Dialectica quasi contracta est eloquentia. in pc. n. 6.
 Dialectica genus & species. Ibidem.
 Dialecticæ officium. Ibidem.
 Diffarreatio, matrimonij solutio, §. 8. n. 3.
 Differentia quid & de argumento à differentia, §. 10. n. 1.
 Differentiam & simile inuenire eiusdē est artis, §. 25. n. 1.
 Disputandi ratio partes habet alteram inueniēdi, alteram
 iudicandi, §. in principio. Et. n. 3.
 Diuisio aliud à partitione, §. 19. Et, §. 20. n. 7.
 Diuortium cur ita dictum. A quo permissum Romanis. E-
 ius formula. Ex quibus causis concessum. A quo primū
 factum, §. 13. n. 3.
 Diuortio facto dos apud quem maneat, §. 13. n. 3.

Dominium

- Dominium legitimum vel naturale*, §. 3. n. 5.
Donatio sine acceptatione non intelligitur, §. 21. n. 5.
Dos sine matrimonio non est, §. 13. n. 7
Dotis retentio ex quibus causis & quatenus permiffa, §. 13
 num. 3.

E.

- Effectus. Et de argumento ab effectis rebus*, §. 15. n. 1
Eludere quid sit, §. 19. n. 52
Emancipationis formula, §. 19. n. 24
Enthymema quid, §. 28
Esse quæ dicant, quæ non, Topicæ tractatores, §. 19
Etymologia cur à Cicerone dicatur nota, §. 1. n. 6
Etymologiæ vis & exempla, §. 4. n. 1. & 3. & §. 21
Etymologiæ & coniugationis differentia, §. 22. n. 1
Exemplum quid & unde sumendum, §. 24. n. 4. & 7
Exordij officium & partes, §. 33

F.

- Facti quæstio quæ dicatur*, §. 27. n. 2
Farre quomodo conueniebatur in manum, §. 8. n. 3
Fatum quid. Et an inter adiuuantia sit vel neceffaria, §. 29
 num. 2
Fidem quæ faciunt, §. 32
*Fiducia præstanda. Quam graue id iudicium olim. Fiducia
 pro pignore. Fiduciam contrahere*, §. 24. n. 2
Figure verborum & sententiarum partes sunt elocutionis
 §. 20. n. 6

INDEX.

- Filij quãdoq; patrẽ, quandoq; matrem sequuntur, §.13.n.6
- Finium regundorum iudicium quomodo maius actione aquæ pluviæ arcendæ. Et cur duplex dictum, §.16.n.5
- Finium regundorum iudicium, rusticorum prædiorum est, non urbanorum, §.16.n.4
- Firmamentum, accusatoris ne sit an rei. §.33.n.19
- Fœminæ quæ integri capitis, quæ capite minutæ, §.12.n.2
- Fœminas apud Romanos gētis nomina sortitas, non familiae. §.19.n.39
- Fœminæ sub perpetua tutela, §.12.n.2
- Forma, & de duplici à forma argumentatione, §.8.n.1
- Forma à genere quoad suum nomen retinet nunquã seiungitur, §.7.n.3
- Forma pro specie, & species pro forma, §.7.n.3
- Formã & causam efficientẽ aliquãdo idem esse, §.29.n.3
- Forma quid & quomodo differat à parte, §.19
- Formulæ iudiciorum cur sublatae, §.20.n.4
- Fortuna quid sit. §.29.n.13
- Fundus pro autore, §.16.n.8

G.

- Gellij locus difficilis explicatur, §.8.n.3
- Gentes quas appellent diuina eloquia, §.19.n.40
- Gentiles qui sint. Gentilitatis iura. Gentiles homines qui. §.19.n.38
- Gentiles improprie dicuntur, qui sunt eodem nomine, non gente. §.19.n.40

Gentiles

- Gentiles & agnati quãdoq; pro eadẽ re ponũtur, §.19.n.39*
Gentilitatis iura seruos non attigisse, §.19.n.40
Centiles nationes quæ & cur ita dictæ, §.19.n.40
Genus quid & de argumento à genere, §.7.n.1
Generis definitio, §.19
Genus à toto in quo differat, §.19.n.45
Genus quomodo contineat speciẽ; & species genus, §.8.n.1
Genus generalissimum, & genus subalternum, §.23.n.1
Granaria ex tabulis quando ædium sint, §.33.n.23

H.

- Hasta pro argumẽto; et hastas ministrare quid sit, §.29 n.18*
Heres secundus dicitur substitutus, §.13.n.12
Hereditatis definitio, §.19.n.32. & sequentibus.
Hereditas legitima, & hereditas iusta, §.19.n.34
Homeri Poetæ excellentia, §.28. & .n.3
Hostiũ potitus dicitur à Iuriscõsultis, qui captus est §.12.n.4
Hyperbole qualis figura, §.24. & .n.12
Hypothesis quid, §.33. & .n.1
Hypothesis quomodo thesim dicatur continere, §.33.n.1

I.

- Idea, formæ siue species, §.19. & .n.46*
Imago quid, §.24.n.4
Imagines pro nobilitate, §.19.n.38
Imber quid, §.23.n.2
In, præpositio priuatiua, quãdo producatũr aut corripiatũr.

- Accusatio adiuncta quid significet, §. 26. C. n. 3*
Inductio quale genus argumentationis, §. 24. C. n. 3
Indificili est, vel in facili est, quid significet, §. 26. n. 3
Ingenium, nature ne sit an temporis, §. 32. n. 1
Ingređi pro incipere. in proemio. n. 5
Insula nata in flumine publico cuius sit, §. 10. n. 1
Iudicia publica & priuata, §. 29. n. 16.
Iuris diuisio in legem morem equitatem, §. 19. n. 48
Ius ciuile quid & eius partes, §. 19. n. 22
Iuris ciuilis definitio, §. 2. n. 5
Iure ciuili inter alios quā ciues Romanos nihil fit, §. 19. n. 27
Iure iurando adactus quis dicatur, §. 24. n. 6

L.

- Latini Iuniani qui, §. 3. n. 5*
Legare ab aliquo quomodo accipiendum, §. 8. n. 2
Legare ab herede, vel alio aliquo quid sit, §. 13. n. 11
Legatum à primo herede debetur & à secundo, §. 13. n. 9
Legata ab instituto, cēsētur repetita à substituto, §. 13. n. 13
Legatū à se factum, an ipse testator repetat. §. 13. n. 14
Legandi potestas patribus familias tantum data, §. 12. n. 2
*Legitimæ tutelæ, legitimæ hereditates, legis actiones quæ
dicantur in iure, §. 4. n. 4*
Legitimæ disceptationes quæ, §. 33
*Legem vt adiutricem & testem adhibeamus danda est o-
pera, §. 33*
Legis appellatione simplici, 12. tabulas intelligi, §. 4. n. 4

Legem

- Legem specialem* Vlpianus vocat *legem Mensiam*, §. 13. n. 6
Lex. 8. ff. de in Ius voc. §. 24. n. 6
L. si ædes. ff. com. diuid. §. 14. n. 5
L. 8. ff. de seruit. vrb. præd. §. 14. n. 5
L. Testatrix. ff. si seruit. vend. §. 6. n. 5
L. æquissimum, §. proinde. ff. de vsufruct. §. 6. n. 5
L. vsufructuarius. ff. de vsufr. §. 6. n. 5
L. repeti, §. si arcæ. ff. quib. mod. vsuf. am. §. 6. n. 5
L. penult. ff. de vsufr. §. 6. n. 5
L. repeti, §. 1. C. l. 31. ff. quib. mod. vsuf. am. §. 9. n. 2
L. 24. ff. de legatis primo, §. 9. n. 2
L. 8, §. 1. ff. de legatis secundo. §. 9. n. 2
L. quæsitum, §. quanto. ff. de legatis tertio, §. 7. n. 3
L. 27, §. 1. ff. de auro C. arg. leg. §. 7. n. 4
L. 27. C. l. 34. ff. de auro C. arg. leg. §. 10. n. 2.
L. 65. ff. de acquir. rer. dom. §. 10. n. 1
L. sequitur, §. si rem. ff. de vsucapionib. §. 6. n. 5
L. itaque, §. sed C. si res. ff. de furtis, §. 6. n. 5
L. 5. ff. de vsucapionib. §. 12. n. 3
L. 1. ff. de Iure fisci, §. 12. n. 3
L. 4, ff. de Captiuis, §. 21. n. 5
L. 17, ff. de legationibus, §. 21. n. 5
Libertatem multis modis dari potuisse, §. 3. n. 5
Liberos mater quatenus alere teneatur, §. 13. n. 3
Libertas minima, media, maxima siue legitima; C. quid ea
rum quæq; præstaret. §. 3. n. 5
Libra cur in mancipationibus addita, §. 19. n. 24

- Limen* quid, §. 21. n. 4
Litora publici esse iuris, §. 19. n. 51. & *litus* quid sit, n. 52
Locus est *Aristoteli* argumēti sedes. In principio & n. 10.
 & .11.
Locus quos *Cicero* appellet; quos *Aristoteles*, & gl. in ext.
Proinde. De Sent. ex com. explicata. In principio. n. 11
Loci qui, quibus partibus orationis conueniant, §. 33
Logice partes, in principio. n. 1
Lucra quaesita constante matrimonio diuiduntur inter vi-
 rum & uxorem; etiam quandoq; si non cohabitauerint,
 §. 13. n. 3

M.

- Macrobij* locus difficilis explicatus, §. 8. n. 3
Maius quid in argumentatione à maiori, §. 16. n. 2
Mancipi res & nec *mancipi* quæ dicantur, §. 19. n. 23
Manceps, *mancipatio*, *mancipare*, *res mancipi*, §. 19. n. 24
Manumissio legitima aut naturalis, §. 3. n. 5
Manumissionum modi diuersi, §. 3. n. 5
Mater an liberos alere aliquo tempore teneatur, §. 13. n. 3
Materfamilias quæ per coemptionem nupserat, §. 8. n. 3.
Matrifamilias nomen diuerse accipitur, §. 8. n. 2
Matrona quæ dicebatur; quæ *materfamilias*, §. 8. n. 3
Matrimonium inter quos prohibitum iure civili, §. 13. n. 5
Maximæ idest vniuersales ac notissimæ propositiones sunt
 quas *Aristoteles* appellat *locos*. In principio. n. 10
Meditullium quid sit, §. 21. n. 3
Mensia lex, §. 13. n. 6

Mutuum

Mutuum & species mutuata coniugata non sunt, §.6.n.5

N.

Narratio qualis esse debeat, §.33

Natura pro facilitate, ingenio & promptitudine, §.29.n.11

Nexus siue nexum quid sit, §.19.n.25

Nomine apud Romanos genus ostendi, non familiam, §.19.

num.39

Nota qualis locus. Et de eius vi & exemplis in iure, §.4.

num.1. & 3

Nota siue Etymologia rei, de qua agitur hæret. Et quo sensu ab Agricola censeatur locus externus, §.1.n.6 & §.4

num.1.

Notio quid sit, §.19. de eius origine, & in quo differat ab agnitione. Ibidem.n.47

Nuptiarum per coemptionem forma, §.8.n.3

O.

Oracula cur ita dicta, §.32

P.

Pallamedis interitus, §.32.n.4

Parietis cõmunis quæ pars ad quemq; pertineat, §.17.n.3

Paries cõmunis, directus, solidus, fornicatus, §.14.num.3

Partium & formarum differentia, §.19.num.45

Partiũ enumeratio. Et de usu huius argumẽtationis, §.3.n.1

INDEX.

Partes quomodo in eo ipso de quo agitur dicantur herere,

§. 1. n. 5

Partitionis & diuisionis discrimen, §. 19, & §. 20, n. 7

Pater fiduciarius in emancipatione, §. 19, n. 24

Paterfamilias quis dicatur, §. 12. n. 2

Pausaniae historia, §. 32. n. 3

Peculiũ & mercẽ peculiarẽ coniugata non esse, §. 6, n. 5

Pecuniæ verbo quid continetur, §. 19, n. 32

Pecunia numerata an veniat argenti nomine, §. 7. n. 4.

& §. 28

Pecunia legata, nõ debetur quæ est in nominibus, §. 10, n. 2

Pellex quæ dicatur: & cur ita dicta, §. 8. n. 3

Peroratio quid facere debeat, §. 33

(n. 15)

Perturbationes animi, ratione et iudicio cohibendas, §. 29.

Philosophiã moralẽ maiorẽ esse rhetorica. In proæmio. n. 4

Possidere & esse in possessione non sunt cõiugata, §. 6. n. 5

Possessione retinere quid sit, §. 19. n. 36

Postliminio an redeat qui datus hostibus, ab illis acceptus

non sit, §. 21. n. 5

Postliminium qualis dictio. Eius definitio & partes, §. 21

& num. 4

Postliminio quæ redeant, §. 21. n. 1

Pragmatici homines qui, §. 29. n. 18

Præstare quid apud Iurisconsultos, §. 14. n. 7

Prinata iudicia quæ erant, §. 29. n. 16

Probationes artificiales, & inartificiales, §. 17. n. 1

Proletarios quos leges dixerint, §. 4. num. 6

Propositum

Propositum, idest thesis, §.33

Propositionē omnē ex predicato et subiecto cōstare. §.1.n.2

Publica iudicia quæ erant. §.29.num.16

Q.

Qua de re agitur quid sit, §.33

Quæstionū genera rhetorica, an sit, quid sit, quale sit, §.20.

num.5

Quæstionum genera cognitionis & actionis, §.33.

Quæstionum genera definitum & infinitum, §.33

R.

Recipere pro excipere, §.33.n.23

Repudium quid, §.13.n.3

Repugnantia quæ dicantur, §.28

Ruta cæsa quæ sint, §.33.n.23

Rutis cæsis receptis quid contineatur, §.33.n.23

S.

Schemata verborum & sententiarum. §.20.n.6

Scriptum dubium quæ faciant. §.33

Secundus hæres quis dicatur, §.13.n.12

Secundæ tabulæ quæ sint. §.13.n.2

Servi, prænomen, nomen, cognomen, tribum non habebant.

§.19.num.40

Seruis manumissis domini, nomen cōmunicabāt. §.19.n.40

Seruis gentilitatis iura non erant. §.19.n.40 (n.1.)

Similitudo quid. Et quod aliud sint partes, et differētia. §.9

Similitu-

INDEX.

- Similitudinum genera*, §. 24
- Spacium legitimum inter ædes quantum sit*, §. 17. n. 3
- Species quomodo dicatur continere genus*, §. 8. n. 1
- Species pro forma*, §. 7. n. 3. *Et de argumento ab specie*, §. 8
num. 1
- Sponsalia cur ita dicta. Et de sponso & sponsa*, §. 8. n. 3
- Stalenus imprudens se prodidit*, §. 32. n. 2
- Status causse quid sit*, §. 33. & num. 16
- Stoici unde ita dicti. In principio*, n. 5

T.

- Tabule pupillares dicuntur secunda tabula*, §. 23. n. 12
- Tegule nondum edificio impositæ, quamvis tegendi causse
allatæ sint in rutis cæsis habentur*, §. 33. n. 23
- Testimonium quid*, §. 32
- Testimonia ab eo de quo agitur disiuncta censeri*, §. 1. n. 8
- Testes assidui qui censeantur*, §. 4. n. 6
- Testamentaria manumissio. Et quod à. 12. tab. ea originem
duxerit*, §. 3. n. 4. & 5
- Thesis quid sit*, §. 33. & n. 1
- Thusculanum oppidum, in proæmio*, n. 8
- Topica prior, & ad usum potior quàm dialectica. In pc.*, n. 7
- Topicæ officium, in principio.*
- Topica est disciplina inueniendorum argument. In proæmio.*
- Translatio definitionis species, & de eius usu*, §. 19
- Translatio figura*, §. 19. n. 50
- Trebatij scripta quoties citentur in iure civili. In proæm.*, n. 2
- Tribonianum*

- Tribonianum in Iurisconsultorum scriptis quæ retulit, im-
mutasse quædam, §. 15. n. 3.*
- Tutela perpetua foeminarum, §. 12. n. 2.*
- Tutela pupillorum diuersa à foeminarum tutela, §. 25. n. 2.*
- Tutelæ iudicium quam graue, §. 24. n. 1.*

V.

- Velia oppidum. in proæmio. n. 23.*
- Verba vt improprie accipiantur, facit sæpe subiecta ma-
teria, §. 6. n. 5.*
- Verba aut propria aut translata, §. 19. n. 50.*
- Venire in suam tutelam quid sit, §. 24. n. 9.*
- Vindicare, cedere, addicere, §. 19. n. 26.*
- Vindicta quid, quomodo vindicta quis liber fieret, & apud
quem & de eius manumissionis formula, §. 3. n. 3. & 5.*
- Vindices appellabant leges, vades, fideiussores, procura-
tores, §. 4. n. 5.*
- Vir quando teneatur alere vxorem separatam, §. 13. n. 3.*
- Virtus naturæ ne sit, an temporis, §. 32. n. 1.*
- Vlpianus. IC. quo tempore fuerit, §. 10. n. 2.*
- Vxor dicta quasi vnxor, §. 8. n. 3.*
- Vxorû species duæ. Et quibus modis vxor haberetur. §. 8.
num. 3.*
- Vxoris ductio per conuentionem in manum, quando cessaue-
rit, §. 15. n. 3.*
- Vxoris quæ in manû conuenisset bona omnia, ad virû dotis
nomine olim pertinuisse, §. 15. n. 3.*

INDEX.

- Vxor usu qualiter fiebat, §. 8. n. 3*
Vxor usucapiebatur anno, §. 8. n. 3
Vxores capite minutæ & quid de suis possent, §. 12. n. 2.
Vxorem seorsum habitantem quando vir alere teneatur,
§. 13. n. 3.
Vsu matrimonium quomodo fiebat, §. 8. n. 3,
Vsurpare quid sit, §. 8. n. 3.
Vsuffructus ancillæ nomine, non venit partus, §. 13. n. 10
Vsuffructus & proprietatis consolidatio, §. 19. n. 36
Vsuffructu domus legato, hæres non reficit, §. 9. n. 2
Vsuffructu serui legato, si is interierit, non tenetur hæres
§. 9. n. 3.
Vsuffructus non est rerum usu consumptibilem, §. 11. n. 3.
Vti quibus rebus dicamur, §. 11. n. 4.
Vulgi opinio mutari vix potest, §. 32.

HISPALI

Apud Alfonso Escribanum,

Typographum,

1573.